

Tutkielmatiivistelmä

Aine	Liiketaloustiede, laskentatoimi	Aloittamisvuosi	2000
Tekijät	Sanna Hatanpää Piia Lautamäki	Opiskelijanumero	
		Valmistumisvuosi	2008
Otsikko	Tilintarkastus ja tilintarkastajan rooli; suuren yleisön käsitykset kysely- ja haastattelututkimus Satakunnassa		
Ohjaaja/t	KTT Heli Hookana KTM Kirsi-Mari Vihermaa		
Sivumäärä	146		

Tutkimuksessa käsitellään sitä miten lainmääritykset ja suuren yleisön käsitykset tilintarkastuksesta ja tilintarkastajan roolista eroavat toisistaan sekä minkälainen käsitys ja tietämys suurella yleisöllä on tilintarkastuksesta ja tilintarkastajan roolista. Empiirinen osuus tehdään kysely- ja haastattelututkimuksena. Aineistojen perusteella verrataan empirian ja lain säädösten eroavuuksia. Tutkimuksen aihetta lähestytään käyttäen kysely- ja haastattelumetodeja.

Alussa suoritetaan yksityiskohtainen tarkastelu teoriaan, jonka pohjalta edetään kyselyjen ja haastattelujen analyysiin pysymällä objektivistisena. Tutkimusotteeksi on valittu nomoteettinen tutkimusote.

Tutkimuksen teoreettinen osuus alkaa tilintarkastuksen teorialla jonka jälkeen perehdytään tilintarkastuksen odotuskuiluun. Tutkimuksessa huomioidaan myös uusi tilintarkastuslaki joka oli tutkimusta tehdessä muutoksen alla.

Empiirisellä tasolla verrataan kyselyn ja haastattelujen vastauksia teoriaan. Kyselyyn saatiin 117 vastausta ympäri Satakuntaa. Kyselyn kohteena oli suuri yleisö. Haastatteluja suoritettiin yhteensä 18. Myös haastatellut henkilöt olivat satakuntalaisia. Kyselyssä ja haastatteluissa taustakysymyksillä kartoitettiin vastaajan ikä-, sukupuoli-, ja koulutusjakauma. Tutkimukseen sisällytettiin myös kyselyt tilintarkastajille ja TuKKK:n Porin yksikön ktm-opiskelijoille.

Tutkimus on hyödyllinen tilintarkastajille ja tilintarkastusyhteisölle sekä suurelle yleisölle. Tutkimustuloksia voitaisiin käyttää apuna pienentäessä suuren yleisön ja tilintarkastuksen ja tilintarkastajan roolin välistä jonkin asteista odotuskuilua.

TURUN KAUPPAKORKEAKOULU
Turku School of Economics

PORIN YKSIKKÖ

**TILINTARKASTUS JA TILINTARKASTAJAN ROOLI
SUUREN YLEISÖN KÄSITYKSET
KYSELY- JA HAASTATTELUTUTKIMUS SATAKUNNASSA**

Liiketaloustiede: laskentatoimen pro
gradu-tutkielma

Laatijat

Sanna Hatanpää 50068

Piia Lautamäki 50085

Ohjaajat

KTT Heli Hookana

KTM Kirsi-Mari Vihermaa

20.2.2008

Pori

SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO	7
1.1 Tutkimuksen taustaa	7
1.2 Tutkimusongelma ja rajaus	9
1.3 Tutkimuksen kulku ja tutkimusasetelma	10
1.4 Tutkimuksen metodologia	12
1.4.1 Tieteenfilosofiset valinnat	12
1.4.2 Metodologiset valinnat	15
1.5 Empiirisen aineiston keruumenetelmät	18
2. TILINTARKASTUS	22
2.1 Johdatus tilintarkastukseen	22
2.2 Tilintarkastus tilintarkastuslain mukaan	23
2.2.1 Tilintarkastajan hyväksyminen ja rekisteröinti	23
2.2.2 Tilintarkastuksen toimittamisvelvollisuus	25
2.2.3 Tilintarkastuksen sisältö	26
2.2.4 Tilintarkastustyöhön kohdistuvat vaatimukset tilintarkastuslain ja muiden säännösten mukaan	29
2.3 Tilintarkastuksen ja tilintarkastajan tehtävät	34
2.3.1 Tilintarkastuksen tehtävät	34
2.3.2 Tilintarkastajan tehtävät	35
2.4 Tilintarkastuslain uudistus	39
3. ODOTUSKUILU TILINTARKASTUKSESSA	45
3.1 Odotuskuilun määritelmä	45
3.2 Tilintarkastuksen merkitys sidosryhmille	48
3.3 Odotuskuilun käsitteet	49
3.3.1 Puutteellinen suorituskuilu	49
3.3.2 Puutteellinen säännöskuilu	50
3.3.3 Kohtuullisuuskuilu	51
3.4 Odotuskuilun ongelmakentän kartoitus	51
4. KYSELY- JA HAASTATTELUTUTKIMUS SUURELLE YLEISÖLLE	55
4.1 Kyselyn ja aineiston kuvaus	55
4.1.1 Sukupuoli- ja ikäjakaumat	57
4.1.2 Koulutus- ja ammattijakaumat	57
4.2 Vastausten analysointi ja suhteuttaminen teoriaan	58
4.2.1 Tilintarkastuksen tarkoitus	59

4.2.2 Tilintarkastajan toimenkuvaan kuuluvat muut tehtävät	60
4.2.3 Hyvän tilintarkastustavan yleisperiaatteet	63
4.2.4 Tarkastettavan yrityksen sidosryhmiä	64
4.2.5 Tilintarkastajan korvausvelvollisuus	66
4.2.6 Tilintarkastajan palkkio	67
4.3 Kyselyyn vastanneiden kokemus tilintarkastuksesta ja sen vaikutus kyselyn vastauksiin	70
4.4 Pohdintaa kyselyn tuloksista	72
4.5. Haastattelut suurelle yleisölle ja niiden analysointi	74
5. KYSELYTUTKIMUS TILINTARKASTAJILLE	78
5.1 Kyselyn ja aineiston kuvaus	78
5.2 Kyselyn tulokset ja analysointi	78
6. KYSELYTUTKIMUS TUKKK:N PORIN YKSIKÖN KTM-OPISKELIJOILLE	81
6.1 Kyselyn ja aineiston kuvaus	81
6.2 Kyselyn tulokset ja analysointi	81
7. YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET	91
LÄHTEET	95
LIITTEET	
LIITE 1	100
LIITE 2	103
LIITE 3	136
LIITE 4	137
LIITE 5	140
LIITE 6	141
LIITE 7	143
LIITE 8	144

KUVIOLUETTELO

Kuvio 1	Tutkimusasetelma	11
Kuvio 2	Yhteiskuntatieteiden kaksi kategoriaa	13
Kuvio 3	Liiketaloustieteen viisi tutkimusotetta	15
Kuvio 4	Tilintarkastustyön vaiheet	36
Kuvio 5	Tilintarkastuksen odotuskuilun rakenne	46
Kuvio 6	Mikä on tilintarkastuksen tarkoitus/suuri yleisö	60
Kuvio 7	Mitä muita tehtäviä tilintarkastuksen lisäksi voi kuulua tilintarkastajan toimenkuvaan tarkastuskohteessa/suuri yleisö	62
Kuvio 8	Hyvän tilintarkastustavan yleisperiaatteita ovat/suuri yleisö	64
Kuvio 9	Tarkastettavan yrityksen sidosryhmiä ovat/suuri yleisö	65
Kuvio 10	Tilintarkastajan korvausvelvollisuus/suuri yleisö	67
Kuvio 11	Arvio tilintarkastajan tuntipalkkiosta/suuri yleisö	69
Kuvio 12	Tilintarkastajan palkkio/suuri yleisö	70
Kuvio 13	Mikä on tilintarkastuksen tarkoitus/ktm-opiskelijat	83
Kuvio 14	Mitä muita tehtäviä tilintarkastuksen lisäksi voi kuulua tilintarkastajan toimenkuvaan/ ktm-opiskelijat	84
Kuvio 15	Hyvän tilintarkastustavan yleisperiaatteita ovat/ktm-opiskelijat	85
Kuvio 16	Tarkastettavan yrityksen sidosryhmiä ovat/ktm-opiskelijat	86
Kuvio 17	Tilintarkastajan korvausvelvollisuus/ktm-opiskelijat	87

TAULUKKOLUETTELO

Taulukko 1	Ikäjakauma	57
Taulukko 2	Koulutusjakauma	58
Taulukko 3	Tilintarkastuskokemuksen vaikutus kyselyn vastauksiin. Oikeat vastausvaihtoehdot	71
Taulukko 4	Tilintarkastuskokemuksen vaikutus kyselyn vastauksiin. Väärät vastausvaihtoehdot	72
Taulukko 5	Haastateltujen ikä- ja sukupuolijakaumat	74
Taulukko 6	Haastateltujen koulutusjakauma	75
Taulukko 7	Ktm-opiskelijoiden vuosikurssijakauma	82

1. JOHDANTO

Tutkimuksen taustaa

Tehtyjen tutkimusten mukaan tilintarkastuksen eri osa-alueilla löytyy erisuuruisia, jopa merkittäviä odotuskuiluja. Sitä, että löytyykö suuren yleisön käsitysten ja lain määrittelemän tilintarkastajan toimenkuvan väliltä odotuskuilua ei tutkijoiden saamien tietojen mukaan ole lähiaikoina tutkittu. Aiheelle löytyy siis selkeä tutkimustarve. Seuraavaksi otteita neljästä artikkelista, joilla perustellaan syytä toteuttaa tämä tutkimus.

Viime päivien tapahtumat Suomessa ovat tuoneet tilintarkastajat muiden mukana julkisuuden valokeilaan. Tapahtunut Töölön Matkatoimiston konkurssi¹ on valitettava. Valitettavaa se on varsinkin siitä näkökulmasta, että mahdollisina taloudellisen vahingon kärsijöinä on suurehko joukko tavallisia kuluttajia (Saarinen, 2005).

Ossi A. Saarinen (2005) toteaa kolumnissaan ”Tilintarkastaja ja odotuskuilu”, että suuri yleisö mieltää tilintarkastajan tehtävän useinkin väärinkäytösten etsimiseksi ja numerotarkastukseksi. Tässä tutkimuksessa pyritään selvittämään pitääkö edellä mainittu lause paikkansa suuren yleisön näkökulmasta.

Kipinää tutkimuksen toteuttamiseen antoi myös seuraava KHT, JHTT, Jarmo Lohen (2004) kirjoitus Tilintarkastus-Revision lehdessä. ”Suuren yleisön ja median käsitys tilintarkastajan roolista ja tehtävästä sekä näkemys tilintarkastuksen kaikkivoipaisuudesta on ehkä ollut kohtuuton, mutta se on luonut yleisen mielikuvan tilintarkastusinstituutioon kohdistuvista odotuksista. Tämä ongelma ei ole suomalaiskansallinen vaan globaali ja alan piireissä jo pitkään keskusteltu aihe. Viime aikojen julkinen keskustelu on vienyt asiaa ainakin askelen eteenpäin ja kaventanut tätä kuilua, kun tilintarkastajat ovat osallistuneet keskusteluun entistä enemmän. Ammattikunnan on kuitenkin tultava ulos siilipuolustuksesta; tarkistettava kantaansa näkemykseen, että teemme vain sen minkä laki määrää tai sallii; ja tunnustauduttava yleisen edun palvelijaksi sekä ymmärrettävä myös suuren yleisön odotukset. Tilintarkastajan rooli on nyt murroksessa. Oikeaa tietoa tarvitsevat sekä suuri yleisö että tilintarkastajat. Julkisen valvonnan ja läpinäkyvyyden lisääminen ovat väistämättömiä.”

¹ Ks liite 1.

Tilintarkastajiin ja koko tilintarkastusinstituutioon kohdistuva ns. odotuskuilu on viime aikoina noussut myös muiden kuin tilintarkastusalan ammattilehtien otsikoihin jopa täällä Suomessa. Odotuskuilua koskeva keskustelu on kuitenkin maassamme ollut varsin pinnallista ja argumentit ovat suurelta osin perustuneet ainoastaan kirjoittajien omiin mielipiteisiin ja näkemyksiin asiasta. Parhaimmillaankin tukea subjektiivisille mielipiteille on haettu korkeintaan aihetta käsittelevästä ulkomaisesta kirjallisuudesta ja/tai tutkimuksista lähinnä siksi, että varsinaista empiiristä faktaa oman maamme odotuskuilutilanteesta ei ole ollut saatavilla. Vaikka tilintarkastuksen tavoitteet, tilintarkastajien tehtävät ja sidosryhmien tarpeet eri maissa ovatkin varsin samankaltaisia, saattavat väärät olettamukset ja puutteelliset faktat parhaimmillaan johtaa siihen, että mahdolliset toimenpiteet tilanteen parantamiseksi kohdistetaan täysin väärille alueille, ts. sellaisille tilintarkastuksen osa-alueille, joilla todellisuudessa ei ole olemassa merkittävää odotuskuilua (Viitanen, 1995).

Aakala (2006) kirjoittaa artikkelissaan Tilintarkastuksen arvo pienyritykselle-yritysjohdon näkökulma, tilintarkastuslakityöryhmän tekemästä tutkimuksesta jossa tutkittiin mm. yritysjohdon yleisiä näkemyksiä tilintarkastuksesta. Seuraavaksi edellämämainitun tutkimuksen tuloksia:

Toimitusjohtajilta kysyttiin heidän yleistä näkemystä tilintarkastajan roolista. Yli puolet eli 56 % toimitusjohtajista katsoi, että tilintarkastuksen ensisijaisena tehtävänä on varmentaa tilinpäätöksen oikeellisuus. Loppujen vastausten osalta toimitusjohtajien näkemykset tilintarkastuksesta jakautuivat melko tasaisesti. Tilintarkastaja nähtiin lakisääteisenä toimijana, neuvonantajana sekä yrityksen luotettavuuden lisääjänä ulkopuolisten silmissä, joista jokaiseen kohtaan tuli vastauksia suunnilleen saman verran eli 12 - 13 %. Vain yksi vastaaja oli sitä mieltä, että tilintarkastuksen tärkein tehtävä on toimia osakkeenomistajien sijoitusten turvaajana ja seitsemän (5 %) vastaajan mielestä tilintarkastaja oli lähinnä toimitusjohtajan keskustelukumppani. Suurin osa toimitusjohtajista oli siis ymmärtänyt, mikä on tilintarkastajan tärkein tehtävä lain mukaan.

Artikkelissaan Aakala (2006) kirjoittaa myös että tutkimusten vastausten perusteella oli havaittavissa, että toimitusjohtajan näkemys tilintarkastuksen kalleudesta vaihteli sen mukaan, oliko tilintarkastaja KHT-, HTM- vai muu tilintarkastaja. KHT-tilintarkastajien kohdalla oltiin eniten samaa mieltä siitä, että tilintarkastus on liian kallista. Vastaavasti eri mieltä väittämän kanssa olevia toimitusjohtajia oli suhteessa eniten niiden keskuudessa, joiden edustamissa yrityksissä oli muu kuin auktorisoitu tilintarkastaja.

Tässä tutkimuksessa käytettyjen kyselylomakkeiden kysymysten asettelussa käytettiin osin apuna tätä Aakalan artikkelia.

Tutkimusongelma ja rajaus

Tutkimusasetelma muodostuu kolmesta peruselementistä: tutkimuksen ongelmasta, aineistosta ja menetelmästä. Tutkimusongelma on tutkimuksen lähtökohta. Se on useimmiten yleisluonteinen kysymys, jossa koko tutkittava kokonaisuus hahmottuu (Uusitalo 1997, 49 - 50).

Tutkimuksen päätutkimusongelmina on saada vastaus kysymyksiin:

- miten lainmääritykset ja suuren yleisön käsitykset tilintarkastuksesta ja tilintarkastajan roolista eroavat toisistaan.
- minkälainen käsitys ja tietämys suurella yleisöllä on tilintarkastuksesta ja tilintarkastajan roolista

Toisin sanoen tavoitteena on havainnollistaa ja analysoida mahdollista odotuskuilua suuren yleisön käsitysten ja lain määrittämän tilintarkastajan toimenkuvan välillä. Tavoitteena on myös saada kyselyjen ja haastattelujen avulla selville minkälainen käsitys ja tietämys suurella yleisöllä on tilintarkastuksesta ja tilintarkastajan roolista.

Empiirisen aineiston keruualueeksi on rajattu Satakunta, johtuen tutkijoiden kiinnostuksesta oman maakunnan tietämykseen tutkimusaiheesta. Satakunnan valinta empiirisen aineiston keruualueeksi on myös luonnollista siksi, että kyselyihin ja haastatteluun on suhteellisen helppo saada kattava otos. Toisena rajauksena on suuren yleisön käyttö kohdeyleisönä, johtuen siitä että aiempaa tutkimusta koskien edellä mainittua ei tutkijoiden tietämyksen mukaan toteutettu. Suurella yleisöllä tarkoitetaan tässä tutkimuksessa kaikkia yli 18 vuotiaita kansalaisia. Tämä rajaus siksi että alle 18 vuotiaalle kansalaiselle tuskin on ollut tarvetta edes miettiä tutkimuksen aiheeseen liittyviä asioita. Tilintarkastajille suunnatussa kyselyssä rajauksena käytettiin Satakunnan alueen KHT- ja HTM-tilintarkastajia ja opiskelijoille suunnatussa kyselyssä rajauksena oli TuKKK:n Porin yksikön opiskelijat.

Tutkimuksen aihe on sen tyyppinen, että tutkijoiden olisi ollut mahdollista tutkia aiheetta monista muista eri näkökulmista. Tutkimuksessa muita mahdollisia näkökulmia olisi voinut olla esimerkiksi osakkeenomistajien, luotonantajien, yrityksen työntekijöiden ja yrityksen kilpailijoiden näkökulmia. Suuren yleisön valintaan tutkimuskohteeksi vaikutti tutkijoiden oma mielenkiinto ja se, että aiheesta ei Satakun-

nassa ole aikaisempaa tutkimusta suoritettu. Tutkimuksessa olisi voitu käyttää useampaa kuin yhtä näkökulmaa tilintarkastajan roolista ja tilintarkastuksesta, mutta siinä tapauksessa tutkimuksesta olisi tullut tarkoitettua laajempi.

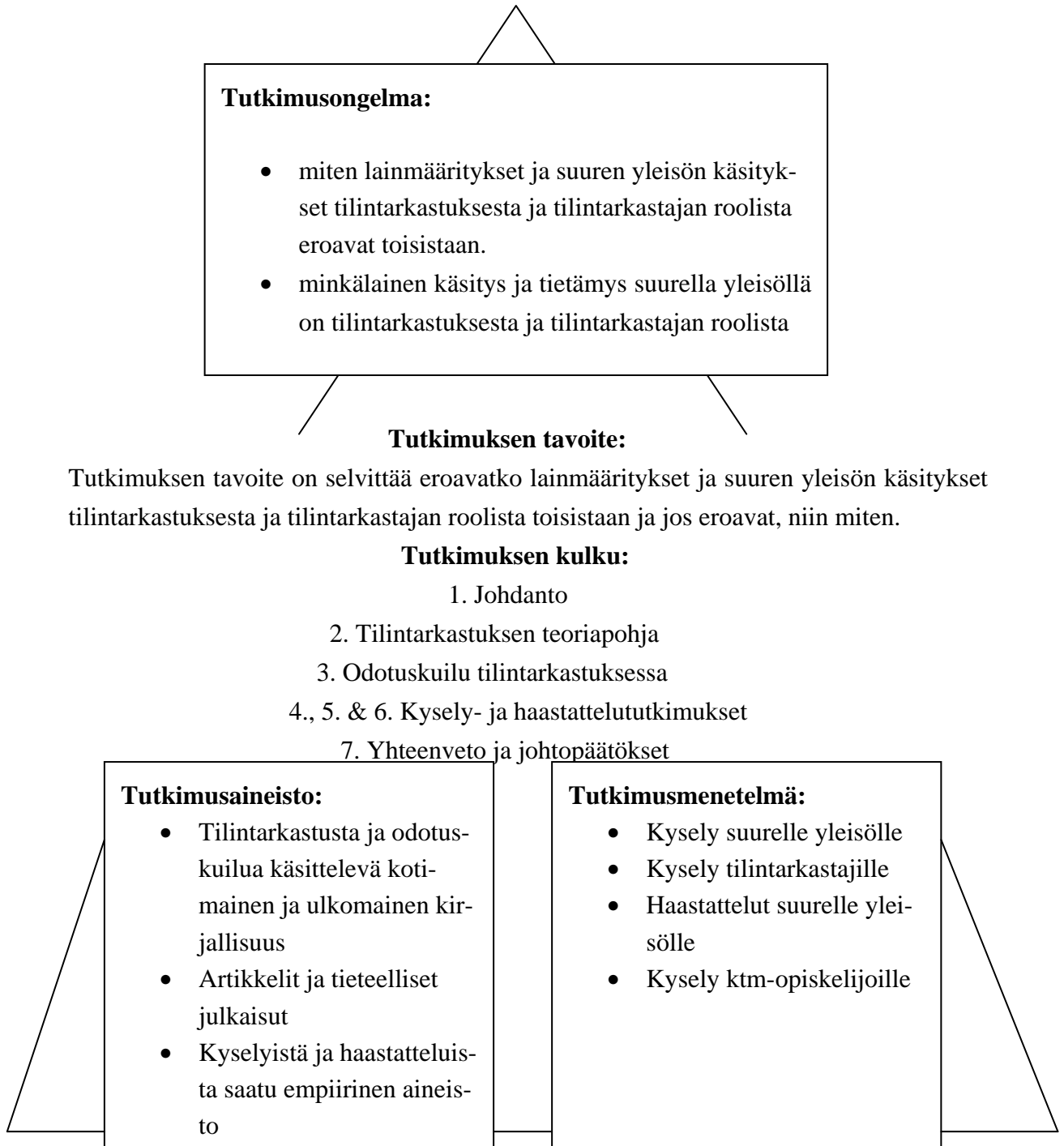
Tutkijoita kiinnosti myös se, mitä tilintarkastajat olettavat suuren yleisön tietävän tilintarkastuksesta ja tilintarkastajan roolista. Tutkijat suorittivat pienimuotoisen kyselyn Satakunnan alueen tilintarkastajille, jossa he kysyivät samoja asioita kuin suurelle yleisölle kohdistetussa kyselyssä. Ideana oli kuitenkin se, että tilintarkastajaa pyydettiin vastaamaan kyselyyn siten kuin hän olettaa suuren yleisön vastaavan.

Tutkimukseen sisällytettiin kysely myös TuKKK:n Porin yksikön ktm-opiskelijoille. Kysely suoritettiin sähköpostitse ja se lähetettiin kaikille ktm-opiskelijoille. Kyselyllä haluttiin tutkia ktm-opiskelijoiden tietämystä ja käsityksiä liittyen tilintarkastukseen ja tilintarkastajan rooliin. Kyselyssä oli myös muutama avoin kysymys liittyen aiheeseen ja TuKKK:n Porin yksikön tilintarkastusopintojen tarjontaan ja niiden kehittämiseen.

Pääpaino tutkimuksessa on suurelle yleisölle suunnattu kysely ja haastattelu. Tilintarkastajille ja ktm-opiskelijoille suunnatut kyselyt tuovat tutkimukselle lisäarvoa.

Tutkimuksen kulku ja tutkimusasetelma

Tutkimuksen ensimmäinen luku johdattaa lukijan tutkimusaiheen taustaan, metodologiaan, tavoitteisiin, tutkimusasetelmaan. Ensimmäisessä luvussa rajataan tutkimusaihe ja selvennetään miten tutkimus on toteutettu. Toinen luku käsittelee melko syvällisesti lakisääteistä tilintarkastusta. Karkeasti jaotellen luvun keskeiset osat alueet ovat: tilintarkastuslaki ja –asetus, kirjanpitolainsäädännön tilintarkastusta koskevat säännökset ja tilintarkastuslain uudistus. Kolmannessa luvussa tarkastellaan tilintarkastuksen odotuskuilua. Suurelle yleisölle kohdistetun kysely- ja haastattelututkimuksen toteuttaminen ja niistä saatujen tulosten analysointi muodostavat neljännen luvun. Viidennessä luvussa käydään läpi tilintarkastajilla teetetyn kyselyn tuloksia ja analysoidaan niitä. Kuudennen luvun aiheena on kyselytutkimus TuKKK:n Porin yksikön ktm-opiskelijoille. Viimeisessä luvussa päästään tärkeimpään asiaan eli johtopäätöksiin tutkimustuloksista ja yhteenvetoon.

Kuvio 1 Tutkimusasetelma

Tutkimusasetelmaa kuvaavassa kuviossa selkeytyy tutkimusasetelman osa-alueet: tutkimusongelma, tutkimusaineisto ja tutkimusmenetelmä. Kuvioista käy ilmi myös tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuksen kulku.

Tässä tutkimuksessa perehdytään siihen eroavatko lainmääritykset ja suuren yleisön käsitykset tilintarkastuksesta ja tilintarkastajan roolista toisistaan ja jos eroavat, niin

missä asioissa se ilmenee sekä minkälainen käsitys ja tietämys suurella yleisöllä on tilintarkastuksesta ja tilintarkastajan roolista.

Tutkimuksen teoreettinen perusta tulee esille luvussa kaksi ja kolme. Apuna käytetään ulkomaista ja kotimaista kirjallisuutta, tieteellisiä julkaisuja ja artikkeleita. Tutkimuksen empiiristä materiaalia käsitellään neljännessä, viidennessä ja kuudennessa luvussa. Neljännessä luvussa perehdytään kysely- ja haastattelututkimukseen joka tehtiin satakuntalaisille eli suurelle yleisölle koskien tilintarkastusta ja tilintarkastajan roolia. Viidennessä luvussa käsitellään tilintarkastajille teetettyä kyselyä ja sen tuloksia. Kuudes luku käsittää ktm-opiskelijoille tehdyn kyselyn tulokset ja analysoinnin. Lopuksi esitetään yhteenveto tutkimuksen tuloksista ja johtopäätökset.

Tämän tutkimuksen toteuttamisessa on mukana kaksi tutkijaa. Tutkimus tehtiin tiiviissä yhteistyössä, jotta molemmille tutkijoille muodostui mahdollisimman kattava ja selkeä kuva tutkimuksen sisällöstä. Molemmat tutkijat perehtyivät tutkimukseen liittyvään aineistoon ja kirjallisuuteen omalla ajallaan. Tutkimuksen kirjoitustyö tehtiin koko tutkimuksen osalta yhdessä.

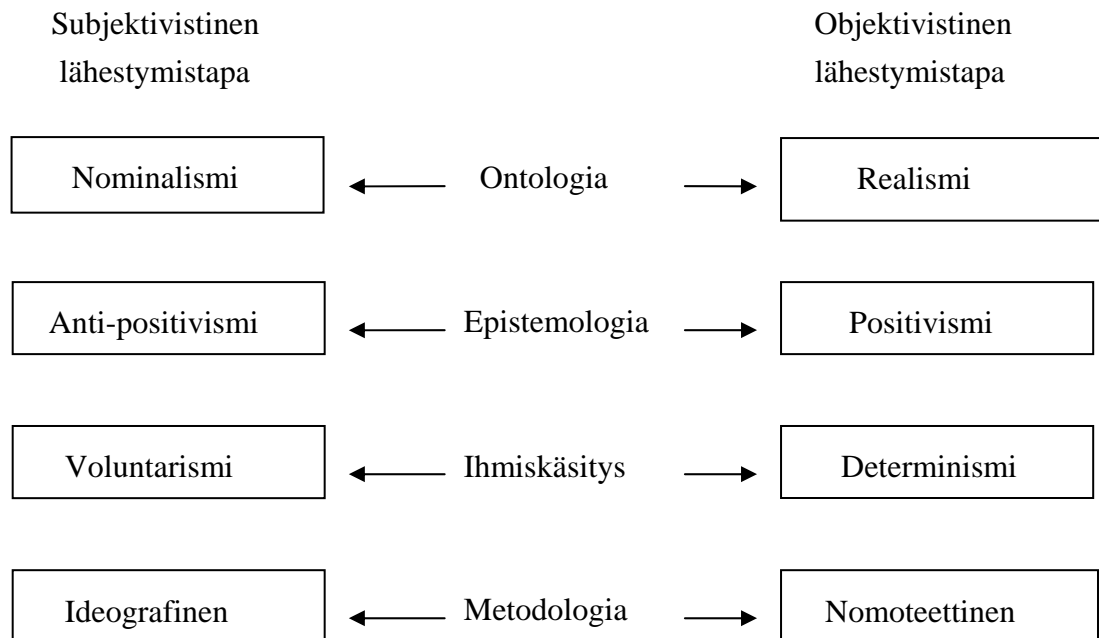
Tutkimuksen metodologia

Tieteenfilosofiset valinnat

Tutkimuksen tieteenfilosofiset ja metodologiset valinnat muodostuvat subjektivistisuuden ja objektivistisuuden käsitteiden ympärille, jotka selittävät tutkimuksen eri osien luonnetta. Deskriptiivinen eli kuvaileva tutkimus pyrkii vastaamaan ”miten on?” ja ”miksi on?” kysymyksiin. Normatiivinen tutkimus pyrkii puolestaan vastaamaan ”miten pitäisi toimia?” kysymykseen (Lukka 1991, 167). Tämän tutkimuksen empiirinen osuus koostuu kyselystä saadusta informaatiosta, joka on enemmän deskriptiivinen kuin normatiivinen johtuen kyselyn kuvailevasta ja selvittävästä luonteesta. Empiirisessä osuudessa pyritään antamaan tietoa siitä, minkälainen käsitys suurella yleisöllä on tilintarkastuksesta ja tilintarkastajan roolista. Empiirisessä osuudessa etsitään myös vastaus kysymykseen: löytyykö lain määrittelemän tilintarkastajan toimenkuvan sekä suuren yleisön käsitysten väliltä eroavaisuuksia.

Ihminen ja ihmisten yhteisöt ovat tutkimuskohteena paljon vaativampia kuin luonto, fyysiset artefaktit ja tiedot, koska jälkimmäiset käyttäytyvät pääosin säännöllisesti. Mutta ihmisellä on ainakin periaatteessa omaa tahtoa, eikä ihmisen käyttäytymistä

voi ennustaa sataprosenttisesti. Tämä havainto lienee jossain määrin vaikuttanut yhteiskuntatieteisiin ja niiden filosofisiin olettamuksiin. Burrell ja Morgan (1979) analysoivat joitakin yhteiskuntatieteiden taustaoletuksia ja luokittivat kaksi lähestymistapaa tai kategoriaa, subjektivistisen ja objektivistisen:

Kuvio 2 Yhteiskuntatieteiden kaksi kategoriaa (Burrell & Morgan 1979, 3)

Kuviosta käy ilmi että nominalismi ja realismi sijaitsevat ontologian ääripäissä. Ontologialla tarkoitetaan oppia olevasta, sitä mitä on olemassa. Realismin mukaan olemassa olevan maailman rakenne on yksilöistä riippumaton. Nominalismin mukaan maailmalla ei ole olemassa tiettyä rakennetta ja se muodostuu ihmisten tietoisuuden mukaan (Burrell & Morgan 1979, 1-4). Tutkimuksen tilintarkastusta käsittelevä luku on sisällöltään realistinen, sillä tutkijat eivät pyri vaikuttamaan olemassa olevaan tietoon vaan selventävät aiheeseen liittyviä faktoja jotta tutkielma selventyisi lukijalle.

Epistemologia eli tieto-oppi kuvaa tiedon saavuttamisen mahdollisuudet ja edellytykset. Epistemologia kuvaa myös tiedon luotettavuuden ja varmuuden sekä tutkijan suhteen tietoon. Kuviosta käy ilmi että positivismi ja anti-positivismi sijaitsevat epistemologian ääripäissä. Positivismin mukaan tieto on kumuloituvaa. Anti-positivismin mukaan tieto voidaan saavuttaa yksilöiden kautta (Burrell & Morgan 1979, 1-5). Tässä tutkimuksessa käytetään kyselytutkimuksen myötä lähestymista-

pana positivismia, sillä kyselytutkimuksen avulla pyritään kuvailemaan kyselyyn osallistuneiden tietämystä tilintarkastuksesta ja tilintarkastajan toiminnasta objektiivisesti, tutkijoiden vaikuttamatta vastauksiin.

Kuviosta selviää että determinismi ja voluntarismi ovat äärimmäisenä sijaitsevat lähestymistavat ihmiskäsityksessä. Determinismin mukaan ihmisten teot ovat riippuvaisia ympäristöstä tai tilanteesta ja voluntarismin mukaan ihminen pystyy itse päättämään tekemisistään ja näin vaikuttamaan ympäristöönsä (Burrell & Morgan 1979, 2-6). Tutkielmaan ei täysin sovi deterministinen ihmiskäsitys, sillä oletuksena on, että ainakin osalla kyselyyn vastanneista saattaa olla jonkinasteista tietämystä tilintarkastuksesta ja tilintarkastajan työstä. Kuviosta havaitaan myös metodologian ääripäät jotka ovat nomoteettinen ja ideografinen (Burrell & Morgan 1979, 6-7).

Burrellin ja Morganin kaksi kategoriaa eroavat toisistaan neljän eri näkökulman kannalta (ontologian, epistemologian, ihmiskäsityksen ja metodologian). Kahdella näistä on suuri vaikutus tutkimukseen. Ne kiinnittävät huomiota tärkeisiin tekijöihin, mutta niillä on myös haittansa (Järvinen-Järvinen 2000, 203 - 204).

Orlikowski ja Baroudi (1991) viittasivat Burrelliin ja Morganiin (1979) ja kuvasivat, että ontologisilla uskomuksilla tai sitoumuksilla on tärkeä merkitys sen suhteen, mitä tutkimuskohteesta oletetaan, ts. oletetaanko empiirisen maailman olevan olemassa objektiivisena ja ihmisistä riippumatta vai subjektiivisena ja olemassa vain ihmisten toimintojen seurauksena, luomana ja uudelleen luomana (Järvinen-Järvinen 2000, 204).

Epistemologia koskee tieteellisen, ilmiöstä tutkimuksella tuotettavan tiedon luonnetta. Positivismi (Burrell and Morgan 1979, 5) pyrkii selittämään ja ennustamaan, mitä tapahtuu sosiaalisessa todellisuudessa etsien säännönmukaisuuksia ja kausaalisuhteita tutkittavan ilmiön tekijöiden välille. Anti-positivismin mukaan sosiaalista maailmaa voidaan ymmärtää vain niiden yksilöiden näkemysten kannalta, jotka osallistuvat tutkittavaan toimintaan. Kriittisen filosofian mukaan keskeistä on uskomus, että sosiaalinen todellisuus on historiallisesti määräytynyt, ja tästä syystä ihmisiä, organisaatioita ja yhteiskuntia ei ole rajattu olemaan vain tietyissä tilassa (Chua 1986). Kriittisen perspektiivin epistemologinen oletus on, että tietämys perustuu sosiaaliin ja historiallisiin käytäntöihin. Prosessipainotteisuudesta johtuen kriittiset tutkimukset ovat pitkittäistutkimuksia, esim. historiallisia tai etnografisia (Järvinen-Järvinen 2000, 205).

Metodologiaa koskien Burrell and Morgan (1979, 6) määrittivät, että ideografinen ote yhteiskuntatieteissä perustuu näkemykseen, että sosiaalista maailmaa voi ymmärtää vain saamalla ensikäden tietämystä tutkimuskohteesta. Nomoteettinen ote yhteiskuntatieteissä korostaa systemaattisten menettelyjen ensisijaisuutta tutkimuksessa (Järvinen-Järvinen 2000, 205).

Metodologiset valinnat

Yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen lähestymistapoja voidaan Neilimon ja Näsin (1980) mukaan jakaa neljään ryhmään: nomoteettiseen, päätöksentekometodologiseen, toiminta-analyyttiseen ja käsiteanalyyttiseen tutkimusotteeseen.

Seuraavassa Kasasen, Lukka, Siitonen (1991, 317) kuviossa havainnollistetaan liiketaloudellisia tutkimusotteita.

	Teoreettinen	Empiirinen
Deskriptiivinen	Käsiteanalyyttinen tutkimusote	Nomoteettinen tutkimusote Toiminta-analyyttinen tutkimusote
Normatiivinen		Päätöksentekometodologinen tutkimusote Konstruktiivinen tutkimusote

Kuvio 3 Liiketaloustieteen viisi tutkimusotetta (Kasanen ym. 1991, 317)

Tässä luvussa vertaillaan nomoteettista tutkimusotetta muihin edellä mainittuihin tutkimusotteisiin, jotta saataisiin mahdollisimman kattavasti ja monipuolisesti perusteltua nomoteettisen tutkimusotteen valinta tähän tutkielmaan.

Kun nomoteettista tutkimusotetta käytetään, voidaan menetellä monilla tavoilla, mitä tulee tutkimuskokonaisuuden yksityiskohtiin. Valitsemalla sanottu ote ei tulossa oleva tutkimus suinkaan ole osiensa suhteen lukkoon lyöty, vaan tutkijalla on runsaasti pelivaraa. Tarkoituksena on luonnostella niitä erilaisia käyttötapoja, vivahteita, joita tutkijalla on valittavanaan nomoteettisen tutkimuksen yhteydessä (Neilimo-Näsi 1987, 41).

Nomoteettisen tutkimusotteen erityispiirteitä (Neilimo-Näsi 1987, 67):

- Tehtävänä selittäminen; kausaaliset yhteydet
- Taustana positivismi
- Tieteellinen ideaali luonnontieteen omainen; käyttäytymistiede
- Empiirisellä osuudella merkittävä rooli
- Tutkimusotteeseen liittyy runsas metodologinen säännöstö
- Tutkimustulokset koostuvat lähinnä lainomaisuuksista

Päätöksentekometodologinen tutkimusote on vaihtoehto termille ”mallinikkarointi” (Kettunen 1976 ja Lehtovuori 1977). Tätäkin lähestymistapaa voi pitää useimmilta kohdiltaan positivistisena. Sanotun tutkimusotteen erikoisominaisuuksista voidaan muodostaa seuraava tiivistelmä (Neilimo-Näsi 1987, 33-34):

- Taustana mikroteoria, päätösteoria ja peliteoria
- Tieteellinen ideaali mukailee logiikkaa ja matematiikkaa
- Tehtävänä sellaisen metodin osoittaminen, joka ratkaisee määrätyn ongelman
- Ongelman osatekijöinä usein eksplikoidut oletukset päätöksentekijästä ja päätöksentekotilanteesta
- Eteneminen noudattelee aksiomaattista periaatetta ja koettelu on lähinnä todistavaa
- Empiirinen materiaali ei yleensä ole korostuneessa asemassa, vaan lähinnä sovellutusesimerkin muodossa

Haluttaessa erotella päätöksentekometodologista ja nomoteettista otetta voitaneen lähteä liikkeelle empirian merkityksen tunnistamisesta. Päätöksentekometodologisissa tutkimuksissa ei tähdätä empiriapohjaisiin yleisiin lainomaisuuksiin, vaan reaali maailman sovellutukset ovat lähinnä näyttöjä kehitetyn metodin onnistumisesta määrättyssä tilanteessa. Näin tuon materiaalin rooli ei ole nomoteettisen tutkimuksen tapaan ratkaiseva, vaan lisä muuhun, ehkä oleellisempaan (Neilimo-Näsi 1987, 34).

Empiriadimension eroa voidaan selkeyttää myös viittaamalla otteessa käytettyihin pääasiallisiin tiedon muodostuksen lähteisiin. Päätöksentekometodologisessa tapauksessa tuo lähde on ensisijassa järki ja nomoteettisessa tapauksessa järjen lisäksi kokemus tai aistihavainto (Neilimo-Näsi 1987, 34).

Vielä kannattaa ottaa esille kolmas tärkeä erottava piirre, joka liittyy tutkimusotteiden tavoitteisiin. Nomoteettisen tutkimusotteen avulla koetetaan saada selville mahdollisimman tarkasti vallitsevat tosiasiat ja näiden tosiasioiden väliset yhteydet perimmäisenä tarkoituksena tieteellinen selittäminen. Päätöksentekometodologisen tutkimustavan kautta taas tähdätään päätösmallien konstruointiin näiden päätösmallien sisältäessä keinoja lopullisen funktion ollessa päätöksenteon hyödyntäminen. Näin viimeksi mainitussa korostuu soveltuvuuden leima (Neilimo-Näsi 1987, 34).

Toiminta-analyyttinen tutkimusote on olemassa ”vastapuolena” nomoteettiselle tutkimusotteelle ilmiöiden selvittämiseksi. Näin tämän tutkimusotteen keskeisten piirteiden esiin nostaminen tulee samalla useimmissa kohdin tuoneeksi näkyviin asioita, joita ei jälkimmäisessä tapauksessa tavoitella tai käytetä. Toiminta-analyyttiseen tutkimusotteeseen voidaan liittää seuraavia puolia (Neilimo-Näsi 1987, 34 - 35):

- Tarkoituksena ymmärtäminen; joskus lisäksi normatiivisia ja muuttavia tavoitteita
- Taustana mm. teleologinen selittäminen, hermeneutiikka, näiden sukulaislähestymistavat sekä käsitys ihmisestä intentionaalisenä oliona
- Empiria on mukana tavallisesti harvojen kohdeyksiköiden kautta ja näiden tutkimusmenetelmät ovat suhteellisen ei-sidottuja, mutta monipuolisia
- Tuloksena syntyy usein eri tasojen käsitejärjestelmiä, ”kieliä”, joilla maailmaa pyritään jäsentämään ja suunnittelemaan
- Ihmistieteiden korostaminen ja aristotelinen perinne
- Selittämällä ja ymmärtämällä on tieteenfilosofinen ero, joka on muiden muassa asenne- ja suhtautumisero tieteeseen ja maailmaan nähden. Jomankumman suhtautumistavan valintaa seuraa sarja jatkotoimenpiteitä, jotka ovat johdonmukaisia suhteessa joko selittämiseen tai ymmärtämiseen, mutta ei sekoitetussa suhteessa. Sanottu perusratkaisuero näkyy siis siinä, että valittaessa selittäminen ihanteeksi, päästään nomoteettiseen tutkimusotteeseen, joka eroaa toiminta-analyyttisestä otteesta mm. kausaalisuutensa, laaja-alaisen empiirisen materiaalinsa, objektiivisuuteen ja intersubjektiivisuuteen tähtäävän metodologisen säännöstönsä kuin myös tutkimustulosten luonteen osalta

Käsiteanalyyttinen tutkimusote viittaa samaan kuin ”perinteinen strategia” (Kettunen 1976 ja Lehtovuori 1977). Myöskin Lehtovuoren käyttämä nimitys ”tiedonjär-

jestelytutkimus” on kuvaava tälle tutkimustyyppille. Käsiteanalyysille tyypillisistä piirteistä voidaan todeta luettelonomaisesti seuraavaa (Neilimo-Näsi 1987, 32):

- Doktriinipohja on pääosin aiempaa käsiteanalyysiä, mutta voi sisältää myös empiriapainotteisia kokemuksia ja tutkimustuloksia
- Metodina on ennen muuta ajattelun metodi; analyysin ja synteessin avulla uusia käsitteitä ja kehyksiä tuottava menetelmä
- Koettelu ei ole varsinaista verifiointia, vaan lähinnä argumentointia
- Tutkimuskohteena voivat olla yhtä lailla tosiasiat kuin arvot ja normitkin
- Tutkimustulokset saattavat olla sekä toteavia että suosittelevia

Käsiteanalyysin tuloksena syntyy siis uusia käsitteitä, itse asiassa useimmiten kokonaisia käsitejärjestelmiä. Käytännönläheistä tutkimus on erityisesti siitä näkökulmasta, että sen tuottamalla käsitejärjestelmillä on pyrkimys paremmin jäsentää, suunnitella tai yleisemmin ”ottaa käsitteellisesti haltuunsa” joitakin yrityselämän ilmiöitä (Neilimo-Näsi 1987, 32).

Ajateltaessa käsiteanalyyttisen ja nomoteettisen tutkimusotteen eroja nousee päälimmäiseksi otteiden suhtautuminen empiriaan. Kun nomoteettinen tutkimusote erityin voimakkaasti nojaa laaja-alaiseen empiiriseen materiaaliin ja kun sillä on määrättyt säännöt mm. tiedonhankintaa, tiivistystä, muokkausta, analyysiä ja tulkintaa varten, on todettava, että vastaavat piirteet puuttuvat käsiteanalyysistä. Toisaalta taas nomoteettiseen tutkimukseen eivät ainakaan keskeisesti kuulu normatiiviset lopputulokset (Neilimo-Näsi 1987, 33).

Käsiteanalyysillä on perinteisesti tärkeä rooli ja vahva asema suomalaisessa liiketaloustieteellisessä tutkimuksessa. Mutta käsiteanalyysi on lisäksi välttämätön myöskin jokaisen nomoteettisen tutkimuksen eräissä vaiheissa, nimittäin teoreettisten käsitteiden, havaintokäsitteiden ja hypoteesien muodostamisessa (Neilimo-Näsi 1987, 33).

Empiirisen aineiston keruumenetelmät

Tämän tutkimuksen tavoitteena on mahdollisimman korkea reliabiliteetti ja validiteetti. Reliabiliteetti tarkoittaa, että tutkimus on toistettavissa eikä se ole sattumanvarainen. Validiteetilla tarkoitetaan sitä, että mitataan sitä, mitä pitikin mitata. Näin osoitetaan tutkimusaineiston olevan sisäisesti luotettavaa. Ulkoinen luotettavuus todentuu sillä, että otos edustaa perusjoukkoa. Mittareiden kokonaisluotettavuus muodostuu reliabeliudesta ja validiudesta. Reliabelisuus ei ole riippuvainen validiudesta. Huono reliabelisuus alentaa mittareiden kokonaisvalidiutta, mutta päinvastainen ei päde (Uusitalo 1995, 84 - 86 ja Alkula-Ylöstalo 1994, 88 - 97).

Tavallisesti tutkimustyö tuottaa uutta tietoa, jolla on käyttöä sekä tieteen edistämises- sä että käytännössä. Tutkimusmetodi auttaa ja ohjaa tutkijaa, kun hän suorittaa tut- kimustaan. Eri tutkimuksissa käytetään usein eri metodeja (Järvinen-Järvinen 2000, 3).

Tavallisesti tiedonkeruumenetelminä luetellaan haastattelu, havainnointi, kysely ja kirjalliseen materiaaliin tutustuminen. Haastattelussa voidaan vielä erottaa ”syvä- haastattelu” ja ”surveyhaastattelu”, havainnoinnissa ulkopuolisena tapahtuva havain- nointi ja osallistuva havainnointi, kyselyssä suljetut ja avoimet kysymykset sekä kir- jallisessa materiaalissa päätökset ja kuvaukset (Järvinen-Järvinen 2000, 153).

Edellisten lisäksi voidaan mainita: oman toiminnan rekisteröinti, tapahtumien vide- ointi ja äänittäminen, erilaiset mittaukset, käyttäjän/käyttäjien toiminnan seuranta tie- tokoneohjelman avulla, tekstien keruu ja kokeilut sekä rakennetun ympäristön luo- mukset. Useamman menetelmän yhdistelmät ovat myös mahdollisia (Järvinen- Järvinen 2000, 153).

Tässä tutkimuksessa tiedonkeruumenetelmänä käytetään kysely- ja haastattelumeto- dia. Kysely tarkoittaa valmiilla lomakkeella suoritettavaa tietojen hankintaa. Lomak- keelle on kirjoitettu joukko kysymyksiä, joihin vastaajiksi valittujen toivotaan vas- taavan. Kysely voi koskea koko tutkittavaa joukkoa tai vain osaa siitä. Jälkimmäises- sä tapauksessa on kyselyn kohteena tutkittavasta joukosta otettu otos (Järvinen- Järvinen 2000, 155).

Kysely sopii tilanteisiin, missä ensiksikin tiedusteltavia asioita on suhteellisen vä- hän, ja missä vastaajia on suhteellisen paljon. Kysely voidaan suunnitella periaat- teessa vielä paremmin kuin haastattelu. Se on haastattelua parempi siinä mielessä, että vastaajat saavat itse valita ajankohdan, jolloin kirjaavat vastauksensa kyselylo- makkeelle. Toisaalta kysely on haastattelua huonompi siinä mielessä, että se suoritetaan tavallisesti vain kerran. Tällöin tutkija ei voi heti tarkistaa, onko vastaaja ym- märtänyt kysymyksen oikein ja tarkoitettulla tavalla (Järvinen-Järvinen 2000, 155).

Itse kysymykset voidaan suunnitella kahdella tavalla: Ensiksikin vastaajalle voidaan antaa valmiit vastausvaihtoehdot, joista hän valitsee. Kysymyksen muotoilulla tai vaihtoehtojen ilmaisuilla ei saa ohjata vastaajia valitsemaan tutkijaa miellyttäviä vaihtoehtoja. Toiseksi vastaajan voidaan sallia vastata omin sanoin. Tällöin kysy- mykset ovat avoimia. Tutkijan tulee silloin jälkikäteen luokitella vastaukset kyselyn käsittelyä varten. Erottelu valmiiden vastausvaihtoehtojen ja avovastausten välillä

vastaa aika läheisesti tutkimusotteiden jakoa teoriaa testaaviin ja teoriaa luoviin (Järvinen-Järvinen 2000, 155 - 156).

Tutkimushaastattelu on tieteellinen metodi. Cannelin ja Kahnin (1968) mielestä se on osa mittausprosessia. Haastatteluun kuuluu haastattelurungon laatiminen, haastattelemine, tulosten rekisteröinti, numeerisen koodin kehittäminen ja vastausten koodaus. Tämä käsitys tutkimushaastattelusta painottaa vain sen käytännön puolia. Lisäksi on syytä haastattelun lähtökohtana korostaa tutkimuskohteen tuntemusta sekä siihen liittyvää teoreettista tietoa (Hirsjärvi-Hurme 1979, 40).

Tiivistäen voidaan sanoa, että haastattelemine tutkimuksen osana on vuorovaikutustilanne, jolle luonteenomaisia ovat seuraavat piirteet:

- 1) Haastattelu on ennalta suunniteltu, haastattelija on tutustunut tutkimuksen kohteeseen sekä käytännössä että teoriassa. Tavoitteena on, että haastattelija saa luotettavaa informaatiota tutkimusongelman kannalta relevanteilta alueilta.
- 2) Haastattelu on haastattelijan alulle panema ja ohjaama.
- 3) Haastattelija joutuu tavallisesti motivoimaan haastateltavaa sekä ylläpitämään hänen motivaatiotaan.
- 4) Haastattelija tuntee roolinsa, mutta haastateltava oppii sen haastattelun kuluessa.
- 5) Haastateltavan on voitava luottaa siihen, että annettuja tietoja käsitellään luottamuksellisesti.

Edellä hahmoteltu kuva haastattelusta on ihanne, jota tuskin koskaan saavutetaan (Hirsjärvi-Hurme 1979, 41).

Tutkimushaastattelut eroavat toisistaan. Eroja syntyy lähinnä sen perusteella, miten kiinteästi kysymykset on muotoiltu ja missä määrin haastattelija jäsentää tilannetta. Tämän mukaan voidaan puhua kysymysten standardoinnista ja tilanteen strukturoinnista (Hirsjärvi-Hurme 1979, 42).

Tutkimushaastattelut jaetaan kolmeen eri lajiin, joita ovat lomakehaastattelu, avoin haastattelu ja teemahaastattelu.

Käytetyin haastattelu on lomakehaastattelu, jossa haastattelu tapahtuu lomakkeen mukaan. Lomakkeessa kysymysten ja väitteiden muoto ja esittämisjärjestys on täysin määrätty. Oletetaan myös, että kysymyksillä on sama merkitys kaikille. (Hirsjärvi-Hurme 1979, 43). Avoimessa haastattelussa haastattelija selvittää haastateltavan

kiinnostuksen eri puolia, käsittelee aiheita kun ne tulevat vastaan, antaa mielikuvi-
tukselleen ja kekseliäisyydelleen vallan yrittäessään kehitellä uusia hypoteeseja ja
testatessaan näitä haastattelu kuluessa (Hirsjärvi-Hurme 1979, 44). Teemahaastatte-
lusta puhutaan kun halutaan selvittää heikosti tiedostettuja seikkoja, kun muistamat-
tomuuden arvellaan tuottavan virheellisiä vastauksia tai kun tutkitaan ilmiöitä, joista
haastateltavat eivät päivittäin ole tottuneet keskustelemaan, esimerkiksi arvostuksis-
taan, aikomuksistaan, ihanteistaan, perusteluistaan kriittisessä mielessä (Hirsjärvi-
Hurme 1979, 49).

2. TILINTARKASTUS

2.1 Johdatus tilintarkastukseen

Tilintarkastus on syntynyt yhteiskunnallisen kehityksen myötä. Yhteiskunnan tuotanto- ja muut toiminnot ovat kehittyneet ja organisoituneet yrityksiksi ja muiksi yhteisöiksi sekä julkisen vallan yksiköiksi. Tehtävien toimeenpano on näissä organisaatioissa delegoitu toimivalle johdolle. Kun toimeksiantajalla ei ole ollut mahdollisuutta välittömästi eikä henkilökohtaisesti valvoa ja tarkkailla toimivan johdon toimintaa tehtävien suorituksessa, on ollut tarpeen delegoida myös tämä valvonta ja tarkkailu. Tilintarkastuksella on merkittävä osuus tässä valvonnassa ja tarkkailussa. Ensisijaisesti tilintarkastuksen tehtävänä on tarkastaa, onko toimeksiannon saaja antanut toimistaan ja erityisesti vastuullaan olevien toimintojen taloudesta säädetyn tai sovitun informaation (Riistama 1994, 17).

Tilintarkastus on Suomessa lähtökohtaisesti laillisuusvalvontaa. Vaikka tilintarkastajalta voidaan perustellusti odottaa myös tarkoituksenmukaisuutta koskevia kannanottoja, hän joutuu sekä tilejä että hallintoa tarkastaessaan viime kädessä ottamaan huomioon tarkastettavaa yhteisöä tai säätiötä koskevat lainsäännökset ja yhteisön tai säätiön omat säännöt sekä asianomaisten hallintoelinten toimivaltansa puitteissa tekemät päätökset (Riistama 1995, 12).

Tilintarkastuslakiin kuuluu lain soveltamisalaa ja eräitä määritelmiä sisältävien yleisten säännösten lisäksi mm. seuraavia asioita, joista osaan perehdytään seuraavissa luvuissa tarkemmin (Riistama 1995, 13):

- tilintarkastajien hyväksyminen ja rekisteröinti
- tilintarkastuksen toimittamisvelvollisuus
- tilintarkastuksen sisältö
- tilintarkastajan riippumattomuus, esteellisyys, salassapitovelvollisuus yms.
- tilintarkastuksen ohjaus, kehittäminen ja valvonta
- tilintarkastajan rankaiseminen

TTL 1 §:n mukaan lakia sovelletaan kirjanpitolain mukaan kirjanpitovelvollisen yhteisön ja säätiön tilintarkastukseen sekä muuhun toimintaan, joka laissa tai asetuksessa säädetään tilintarkastajan tehtäväksi. Tilintarkastajalla tarkoitetaan sitä, joka suorittaa edellä mainittua tehtävää. Hyväksytty tilintarkastaja on henkilö tai yhteisö, joka on hyväksytty ja rekisteröity tilintarkastuslain ao. säännösten mukaisesti (Riistama 1995, 14).

2.2 Tilintarkastus tilintarkastuslain mukaan

2.2.1 Tilintarkastajan hyväksyminen ja rekisteröinti

Hyväksytty tilintarkastaja on julkisesti auktorisoitu henkilö tai tilintarkastusyritys, joka on lain mukaan oikeutettu tekemään lakisääteisiä tilintarkastuksia. Suomessa hyväksytyjä tilintarkastajia ovat (Horsmanheimo - Steiner 2002, 49):

- KHT-tilintarkastajat
- HTM-tilintarkastajat
- KHT-yhteisöt
- HTM-yhteisöt

KHT tilintarkastaja

KHT-tilintarkastaja tarkoittaa Keskuskauppakamarin hyväksymää tilintarkastajaa. KHT-yhteisö tarkoittaa Keskuskauppakamarin hyväksymää tilintarkastusyhteisöä (Horsmanheimo - Steiner 2002, 49).

Keskuskauppakamarin tilintarkastuslautakunta hyväksyy hakemuksesta tilintarkastajaksi luonnollisen henkilön, joka ei toiminnallaan ole osoittanut olevansa sopimaton tilintarkastajan tehtävään ja joka (TTL 2:4§):

- 1) ei ole konkurssissa ja jonka toimintakelpoisuutta ei ole rajoitettu; (31.3.2000/322)
- 2) ei harjoita tilintarkastustoiminnan kanssa muuta toimintaa, joka on omiaan vaarantamaan tilintarkastajan riippumattomuuden tai tilintarkastuksen suorittamisen;
- 3) on suorittanut ylemmän korkeakoulututkinnon;
- 4) on suorittanut tehtävän edellyttämät opinnot kauppa- ja teollisuusministeriön päätöksellä tarkemmin määrättävissä aineissa;
- 5) on saanut vähintään kolmen vuoden käytännön kokemuksen Keskuskauppakamarin hyväksymän tilintarkastajan ohjauksessa tai vastaavalla tavalla vaativista tilintarkastuksen ja laskentatoimen tehtävistä siten kuin kauppa- ja teollisuusministeriön päätöksellä tarkemmin määrätään; sekä (31.3.2000/322)
- 6) on osoittanut ammattitaitonsa suorittamalla tilintarkastajan ammattitutkinnon, jonka sisällöstä määrätään tarkemmin kauppa- ja teollisuusministeriön päätöksellä, ja tämän jälkeen antanut oikeudelle tilintarkastajan vakuutuksen

KHT-yhteisö

Keskuskauppakamarin tilintarkastuslautakunta hyväksyy hakemuksesta tilintarkastusyhteisöksi osakeyhtiön, kommandiittiyhtiön tai avoimen yhtiön, jolla on edellytykset toimia riippumattomana tilintarkastusyhteisönä tämän lain mukaisesti ja jonka yhtiöjärjestyksen tai yhtiösopimuksen mukaan (TTL 2:5§):

- 1) yhtiön toimialana on tilintarkastus ja siihen liittyvä toiminta;
- 2) yli kaksi kolmasosaa avoimen yhtiön yhtiömiehistä tai kommandiittiyhtiön vastuunalaisista yhtiömiehistä on oltava yhtiössä työskenteleviä Keskuskauppakamarin hyväksymiä tilintarkastajia tai tilintarkastusyhteisöjä sekä osakeyhtiössä yli kaksi kolmasosaa kaikista osakkeista ja niiden tuottamasta äänimäärästä on oltava yhtiössä työskentelevillä Keskuskauppakamarin hyväksymillä tilintarkastajilla tai tilintarkastusyhteisöillä;
- 3) yli kaksi kolmasosaa osakeyhtiön hallituksen jäsenistä ja varajäsenistä sekä puheenjohtajan ja varapuheenjohtajan on oltava yhtiössä työskenteleviä Keskuskauppakamarin hyväksymiä tilintarkastajia; sekä
- 4) toimitusjohtajan ja varatoimitusjohtajan, jos yhtiöllä on nämä toimitukset, on oltava yhtiössä työskenteleviä Keskuskauppakamarin hyväksymiä tilintarkastajia

HTM-tilintarkastaja tarkoittaa alun perin hyväksyttyä tilimiestä. Nykyisin sanan alkuperäinen merkitys on jäänyt taka-alalle, sillä tilintarkastuslain mukaan HTM-tilintarkastaja tarkoittaa kauppakamarin hyväksymää tilintarkastajaa. HTM-yhteisö tarkoittaa kauppakamarin hyväksymää tilintarkastusyhteisöä (Horsmanheimo - Steiner 2002, 49).

HTM-tilintarkastaja ja HTM-yhteisö

Kauppakamarin tilintarkastusvaliokunta hyväksyy hakemuksesta tilintarkastajaksi luonnollisen henkilön, joka ei toiminnallaan ole osoittanut olevansa sopimaton tilintarkastajan tehtävään ja joka (TTL 2:6§):

- 1) ei ole konkurssissa ja jonka toimintakelpoisuutta ei ole rajoitettu; (31.3.2000/322)
- 2) ei harjoita tilintarkastustoiminnan kanssa muuta toimintaa, joka on omiaan vaarantamaan tilintarkastajan riippumattomuuden tai tilintarkastuksen suorittamisen;
- 3) on suorittanut korkeakoulututkinnon; (31.3.2000/322)
- 4) on suorittanut tehtävän edellyttämät opinnot kauppa- ja teollisuusministeriön päätöksellä tarkemmin määrättävissä aineissa;
- 5) on saanut vähintään kolmen vuoden käytännön kokemuksen hyväksytyyn tilintarkastajan ohjauksessa tai vastaavalla tavalla ammattimaisista tilintarkastuksen ja

laskentatoimen tehtävistä siten kuin kauppa- ja teollisuusministeriön päätöksellä tarkemmin määrätään; sekä (31.3.2000/322)

- 6) on osoittanut ammattitaitonsa suorittamalla tilintarkastajan ammattitutkinnon, jonka sisällöstä määrätään tarkemmin kauppa- ja teollisuusministeriön päätöksellä, ja tämän jälkeen antanut oikeudelle tilintarkastajan vakuutuksen

Tilintarkastajien rekisteröinti

TTL 7§:n mukaan Keskuskauppakamarin ja kauppakamarin hyväksymistä tilintarkastajista pidetään rekisteriä kauppa- ja teollisuusministeriössä. Tilintarkastaja ja tilintarkastusyhteisö merkitään rekisteriin Keskuskauppakamarin ilmoituksesta. Vain rekisteriin merkitty tilintarkastaja ja tilintarkastusyhteisö ovat oikeutetut käyttämään nimikettä Keskuskauppakamarin hyväksymä tilintarkastaja (KHT-tilintarkastaja) tai kauppakamarin hyväksymä tilintarkastaja (HTM-tilintarkastaja) tai Keskuskauppakamarin hyväksymä tilintarkastusyhteisö (KHT-yhteisö) tai kauppakamarin hyväksymä tilintarkastusyhteisö (HTM-yhteisö) taikka näihin viittaavia lyhenteitä (Riistama 1995, 57 - 58).

Jos rekisteriin merkityn hyväksytyyn tilintarkastajan hyväksyminen on peruutettu tai se on lakannut, Keskuskauppakamarin tilintarkastuslautakunnan on ilmoitettava hyväksyty tilintarkastaja poistettavaksi rekisteristä (TTL 2:8§).

Rekisteristä poistamista koskevan ilmoituksen voi tehdä myös se, joka on tämän lain mukaisesti peruuttanut tilintarkastajan hyväksymisen, jos päätös on lainvoimainen (TTL 2:8§).

2.2.2 Tilintarkastuksen toimittamisvelvollisuus

Yhteisössä ja säätiössä on valittava tilintarkastaja ja toimitettava tilintarkastus sen mukaan kun tässä laissa ja muualla laissa säädetään (TTL 3:9§).

Jos yhteisölle on valittu vain yksi tilintarkastaja eikä tämä ole 5 ja 6 §:ssä tarkoitettu tilintarkastusyhteisö, on valittava ainakin yksi varatilintarkastaja. Mitä tässä laissa ja yhteisöä ja säätiötä koskevassa muussa laissa säädetään tilintarkastajasta, sovelletaan vastaavasti varatilintarkastajaan (TTL 3:9§).

Tilintarkastuslain 11§:n mukaan sen lisäksi, mitä muualla laissa säädetään velvollisuudesta valita tilintarkastaja, yhtiömiesten, yhtiökokouksen tai vastaavan toimielimen on

valittava vähintään yksi hyväksytty tilintarkastaja, jos yhteisössä ja säätiössä vähintään kaksi seuraavasta kolmesta edellytyksestä täyttyy:

- 1) taseen loppusumma edellisen tilikauden tilinpäätöksen mukaan on yli 340 000 euroa;
- 2) liikevaihto tai sitä vastaava tuotto edellisen tilikauden tilinpäätöksen mukaan on yli 680 000 euroa; sekä
- 3) palveluksessa edellisen tilikauden aikana on ollut keksimäärin yli kymmenen henkilöä

Tilintarkastajaksi voidaan valita vain hyväksytty tilintarkastaja, jos yhteisössä ja säätiössä vähintään kaksi seuraavasta kolmesta edellytyksestä täyttyy (TTL 3:11§):

- 1) taseen loppusumma edellisen tilikauden tilinpäätöksen mukaan on yli 2 100 000 euroa;
- 2) liikevaihto tai sitä vastaava tuotto edellisen tilikauden tilinpäätöksen mukaan on yli 4 200 000 euroa; sekä
- 3) palveluksessa edellisen tilikauden aikana on ollut keskimäärin yli viisikymmentä henkilöä

Vähintään yhden yhtiömiesten, yhtiökokouksen tai vastaavan toimielimen valitseman tilintarkastajan on oltava Keskuskauppakamarin hyväksymä tilintarkastaja tai tilintarkastusyhteisö, jos yhteisö on laskenut liikkeeseen arvopaperimarkkinalaissa (495/1989) tarkoitettulla tavalla julkisen kaupankäynnin kohteena olevan arvopaperin tai jos yhteisössä ja säätiössä vähintään kaksi seuraavasta kolmesta edellytyksestä täyttyy (TTL 3:12§).

- 1) taseen loppusumma edellisen tilikauden tilinpäätöksen mukaan on yli 25 000 000 euroa;
- 2) liikevaihto tai sitä vastaava tuotto edellisen tilikauden tilinpäätöksen mukaan on yli 50 000 000 euroa; sekä
- 3) palveluksessa tilikauden aikana on ollut keskimäärin yli kolmesataa henkilöä

2.2.3 Tilintarkastuksen sisältö

Tilintarkastuslain 16§:n mukaan tilintarkastajan on noudatettava hyvää tilintarkastustapaa TTL:n 1§:ssä mainittuja tehtäviä suorittaessaan.

Tilintarkastajan tulee noudattaa yhtiömiesten, yhtiökokouksen tai vastaavan toimielimen antamia erityisiä ohjeita, mikäli ne eivät ole ristiriidassa lain, yhtiöjärjestyksen, sääntöjen tai yhtiösopimuksen taikka hyvän tilintarkastustavan kanssa (TTL 4:16§).

Tilintarkastus sisältää yhteisön ja säätiön tilikauden kirjanpidon ja tilinpäätöksen sekä hallinnon tarkastuksen (TTL 4:17§).

Tilinpäätösmerkintä

Tilinpäätösmerkintä on lyhyin kirjanpidon, tilinpäätöksen ja hallinnon tarkastuksesta annettava raportti. Tilinpäätösmerkintä on kuittauksen luonteinen (Horsmanheimo – Steiner 2002, 253). Tilintarkastuslain perustelujen mukaan tilinpäätösmerkinnän, jota on nimitetty myös taselausekkeeksi, tarkoituksena on yksilöidä luotettavasti se tilinpäätös, jonka tilintarkastaja on tarkastanut. Se myös osoittaa, että tilintarkastus on saatettu päätökseen ja tilintarkastuskertomus on annettu (Riistama 1994, 272).

Tilintarkastajan on tehtävä tilinpäätökseen merkintä, kun tilintarkastus on tehty (TTL 4:18§). Merkinnässä viitataan tilintarkastuskertomukseen ja lausutaan siitä, onko tilinpäätös laadittu hyvän kirjanpitotavan mukaisesti (Horsmanheimo – Steiner 2002, 253).

Tilinpäätösmerkintä tehdään selväkieliseen kirjalliseen tasekirjaan ja kaikki tilintarkastajat allekirjoittavat sen. Tilinpäätösmerkinnän sisältö on seuraavanlainen:

Edellä oleva tilinpäätös on laadittu hyvän kirjanpitotavan mukaisesti. Suoritusta tilintarkastuksesta on tänään annettu kertomus.

Päiväys

Allekirjoitus/allekirjoitukset

Jos tilinpäätöstä ei kaikilta osin ole laadittu hyvän kirjanpitotavan mukaisesti, tilintarkastaja ei voi antaa vakiomuotoista tilinpäätösmerkintää, vaan hänen on mukautettava sitä. Mukautettu tilinpäätösmerkintä voi olla kielteinen, ehdollinen tai avoin.

Kielteinen tilinpäätösmerkintä:

Tilinpäätöstä ei ole laadittu hyvän kirjanpitotavan mukaisesti. Suoritetusta tilintarkastuksesta on tänään annettu kertomus.

Päiväys

Allekirjoitus/allekirjoitukset

Ehdollinen tilinpäätösmerkintä:

Tilinpäätöstä ei ole kaikilta osin laadittu hyvän kirjanpitotavan mukaisesti. Suoritetusta tilintarkastuksesta on tänään annettu kertomus.

Päiväys

Allekirjoitus/allekirjoitukset

Avoim tilinpäätösmerkintä:

Suoritetusta tilintarkastuksesta on tänään annettu kertomus, jossa ei ole otettu kantaa siihen, onko tilinpäätös laadittu hyvän kirjanpitotavan mukaisesti vai ei.

Päiväys

Allekirjoitus/allekirjoitukset

Tilintarkastuskertomus

Tilintarkastuskertomus on tärkein kirjanpidon, tilinpäätöksen ja hallinnon tarkastuksesta annettava raportti. Tilintarkastuskertomus on tilintarkastajan antama kirjallinen raportti hänet valinneelle yhteisön tai säätiön toimielimelle, joka päättää tilinpäätöksen hyväksymisestä tai vahvistamisesta (Riistama 1994, 255).

Tilintarkastuslaki ei sisällä yksityiskohtaista sääntelyä tilintarkastuksen muodosta tai sisällöstä. Tilintarkastuslaissa on kuitenkin säädetty siitä, mistä seikoista tilintarkastajan on annettava lausunto ja missä tilanteessa hänen on esitettävä tilintarkastuskertomuksessa muistutus. Samoin laissa on säädetty tilinpäätöksen täydentämisestä ja lisätietojen antamisesta tilintarkastajan osalta (Horsmanheimo – Steiner 2002, 255).

KHT-yhdistyksen tilintarkastusalan suosituksiin sisällytetyn suosituksen tilintarkastuskertomuksesta sekä tilintarkastuslain 19 §:n mukaan tilintarkastuskertomuksen tulee sisältää lausunto (Riistama 1994, 258)

- siitä, onko tilinpäätös laadittu kirjanpitolain ja tilinpäätöksen laatimista koskevien muiden säännösten ja määräysten mukaisesti

- siitä, antaako tilinpäätös kirjanpitolaisissa tarkoitetulla tavalla oikeat ja riittävät tiedot yhteisön tai säätiön toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta
- tilinpäätöksen vahvistamisesta
- tuloksen käsittelystä hallituksen tai muun vastaavan toimielimen esittämällä tavalla
- vastuuvapaudesta

Tilintarkastuskertomuksen on sisällettävä myös mahdolliset muistutukset tarkastuskohteen johdon toiminnan johdosta (vahingon aiheuttaminen tarkastuskohteelle tai muu menettely, joka on vastoin tarkastuskohdetta koskevaa lakia, sen yhtiöjärjestystä, yhtiösopimusta tai sääntöjä) (TTL 4:19§). Tilintarkastajan on kertomuksessaan tarvittaessa täydennettävä tilinpäätöstietoja (TTL 4:19§). Tilintarkastaja voi myös antaa lisätietoja, jos hän katsoo sen tarpeelliseksi (TTL 4:19§).

Tilintarkastajan on esitettävä tilintarkastuskertomuksessa muistutus, jos tarkastuskohteen yhtiömies, hallituksen, hallintoneuvoston tai vastaavan toimielimen jäsen, puheenjohtaja tai varapuheenjohtaja taikka toimitusjohtaja tai muu vastuuvollinen on syyllistynyt tekoon tai laiminlyöntiin, josta saattaa seurata vahingonkorvausvelvollisuus, taikka muuhun tarkastuskohdetta koskevan lain tai sen yhtiöjärjestyksen, yhtiösopimuksen tai sääntöjen vastaiseen toimintaan (Horsmanheimo – Steiner 2002, 269).

Tilintarkastaja voi antaa tilintarkastuskertomuksessa lisätietoja, jos hän katsoo sen olevan tarpeen (TTL 4:19§). Lisätiedot voivat koskea tarkastuskohteen kirjanpitoa, tilinpäätöstä tai hallintoa. Tilintarkastaja harkitsee itse lisätietojen antamisen tarpeellisuuden (Horsmanheimo – Steiner 2002, 271).

2.2.4 Tilintarkastustyöhön kohdistuvat vaatimukset tilintarkastuslain ja muiden säännösten mukaan

Tilintarkastuslain ja muiden säännösten mukaan tilintarkastustyöhön kohdistuu varsin paljon erilaisia vaatimuksia. Tilintarkastustyöhön kohdistuvia vaatimuksia ovat mm. objektiivisuus, riippumattomuus, esteettömyys, ammattitaito, huolellisuus, tilintarkastustyön dokumentointi, läsnäolo- ja tiedonanto-oikeus, läsnäolovelvollisuus, väärinkäytösten ja virheiden tarkastus, raportointi, salassapitovelvollisuus ja tietojenantovelvollisuus. Tämän tutkimuksen kannalta tärkeimpiä tilintarkastustyöhön kohdistuvia vaatimuksia tarkastellaan tässä luvussa.

Objektiivisuus

Tilintarkastajan on oltava objektiivinen. Vaatimus objektiivisuudesta on yksi tilintarkastaja-ammatin harjoittamista koskevista eettisistä periaatteista. Objektiivisuuden vaatimuksen noudattaminen on osa hyvää tilintarkastustapaa (Horsmanheimo- Steiner 2002, 203). Tilintarkastuslain mukaan tilintarkastajan on noudatettava hyvää tilintarkastustapaa tilintarkastustehtäviä suorittaessaan (TTL 4:16§).

Objektiivisuus on tarkemmin rajattu vaatimus kuin puolueettomuus. Puolueettomuus ei välttämättä ole tilintarkastajan luottamushenkilöasemaan nähden kaikissa olosuhteissa oikea vaatimus (Horsmanheimo – Steiner 2002, 203).

Tilintarkastuksessa objektiivisuus merkitsee tiukkaa pitäytymistä tosiasioissa eli dokumentoiduissa tarkastushavainnoissa. Tilintarkastajan raportoinnin eli tarkastuksen perusteella esitettävien johtopäätösten tulee perustua näihin havaintoihin. Objektiivisuudesta kiinni pitäminen merkitsee, ettei tilintarkastajan toimintaa voida välttämättä aina moittia, vaikka johtopäätökset olisivat myöhemmin saatujen tietojen perusteella osoittautuneet vääriksi. Tärkeää on, että tarkastushavainnot perustuvat hyvän tilintarkastustavan mukaisten menetelmien mukaisesti tehtyyn tarkastukseen (Horsmanheimo – Steiner 2002, 204).

Tilintarkastajan objektiivisuus liittyy vähäisesti vaatimukseen tilintarkastajan riippumattomuudesta. Tilintarkastajan riippumattomuuden tarkoituksena on pyrkiä turvaamaan se, että tilintarkastaja on toiminnassaan objektiivinen. Riippumattomuuden vaatimus on tarpeellinen siksi, että objektiivisuus ei ole ulkoisesti havaittava ominaisuus (Horsmanheimo – Steiner 2002, 204).

Riippumattomuus ja esteettömyys

Tilintarkastajan riippumattomuus merkitsee ennen muuta tilintarkastajan täydellistä riippumattomuutta tarkastettavana olevasta organisaatiosta ja sen jäsenistä. Toiseksi se merkitsee tilintarkastustyön riippumattomuutta tarkastuksen lopputuloksesta, toisin sanoen lopputulos ei saa vaikuttaa tilintarkastajan suoritukseen (Riistama 1994, 32). Ammattitaidon ja salassapidon ohella riippumattomuus luo perustan tilintarkastajaa kohtaan koetulle luottamuksella.²

² Ks. Riistama 1993, 60 – 62.

Riippumattomuus on luontainen tilintarkastukseen kuuluva piirre, eikä vaatimus riippumattomuuden toteutumisesta vaadi mittavia perusteluja. Tärkein perustelu liittyy tilintarkastuksen tarkoitukseen eli informaation luotettavuuden vahvistamiseen. Tilintarkastuksen tarkoitus voi toteutua vain, jos vaatimus riippumattomuudesta täyttyy. Tilintarkastuksen lopputuotteen, tilintarkastuskertomuksen, käyttäjät voivat luottaa tilintarkastuskertomukseen vain, jos tilintarkastaja on riippumaton (Horsmanheimo – Steiner 2002, 205).

Tilintarkastajan on vältettävä sellaisia seikkoja tai olosuhteita, joiden perusteella hänen riippumattomuutensa voidaan perustellusta asettaa kyseenalaiseksi. Tällöin periaatteessa mikä tahansa asia voi aiheuttaa sellaisen riippuvuussuhteen, joka vaarantaa tilintarkastuksen riippumattomuuden. Perusedellytys on luonnollisesti se, että kyseisellä asialla on joko välitön tai välillinen yhteys tarkastuskohteen tilintarkastukseen (Horsmanheimo-Steiner 2002, 206).

Tilintarkastuksessa on hyväksyttävä se, että riippumattomuus ei voi olla ehdotonta. Tilintarkastaja on toiminnassaan aina jossain määrin riippuvainen muista henkilöistä tai asioista. Tämä tulee esille esimerkiksi siinä, että tilintarkastaja on tiedonsaannissaan riippuvainen tarkastuskohteen henkilökunnasta ja tarkastuskohteen kirjanpito- ja muusta aineistosta. Hän on riippuvainen myös tarkastuskohteen johdon antamista liiketoimintaa koskevista tiedoista ja keskeisistä toimintastrategioista (Horsmanheimo – Steiner 2002, 207).

Tilintarkastajan riippuvuutta aiheuttavat tekijät on minimoitava siten, että ulkopuolinen tarkastelija voi perustellusti luottaa tilintarkastajan toimivan objektiivisesti tarkastusta tehdessään. Jotta riippumattomuus toteutuu, sen on oltava ulkoisesti uskottavaa. Tilintarkastajan riippumattomuuden määritelmä voidaan tiivistää seuraavasti (Horsmanheimo – Steiner 2002, 207):

Tilintarkastajan riippumattomuus on vapautta sellaisista riippuvuussuhteista, joiden voidaan perustellusti epäillä vaikuttava tilintarkastajan kykyyn toimia objektiivisesti

Yksi tapa jäsentää riippumattomuutta on määritellä riippumattomuuden mahdollisesti varantavat riskit. Keskeiset uhkat ja riskit riippumattomuudelle voidaan ryhmitellä seuraavasti (Horsmanheimo-Steiner 2002, 209):

- Oman edun uhka (self-interest threat), joka tarkoittaa riippumattomuuden vaarantumista oman edun kuten taloudellisen intressin synnyttämän ristiriitatilanteen vuoksi. Taloudellinen intressi voi olla esimerkiksi välillinen tai välitön

omistusosuus tarkastuskohteessa tai pelko toimeksiantajan menettämisestä ja siitä aiheutuvista taloudellisista vaikutuksista:

- Oman työn tarkastamisen uhka (self-review threat), jossa riippumattomuus vaarantuu objektiivisuuden katoamisen vuoksi tilintarkastajan joutuessa tarkastamaan aikaisemmin tekemäänsä työtä tai tekemiään päätelmiä.
- Asianajon uhka (advocacy threat) eli uhka siitä, että tilintarkastaja ristiriitatilanteessa ryhtyy joko ajamaan tilintarkastuskohteen asiaa tai ottaa tämän vastapuolen asian ajettavakseen.
- Läheisyyden uhka (familiarity or trust threat), jossa kysymys on riippumattomuuden vaarantumisesta tarkastuskohteen johtoon olevan liian läheisen suhteen vuoksi. Tilintarkastaja saattaa myös luottaa liikaa johdon esittämiin näkemyksiin ja laiminlyödä riittävän tarkastusevidenssin hankkimisen.
- Painostuksen uhka (intimidation threat), jossa riippumattomuus voi vaarantua tarkastuskohteen johdon tai muun tahon painostuksen vuoksi. Painostus voi olla todellista tai uhkaa sen kohteeksi joutumisesta

Riippumattomuusvaatimus kohdistuu tilintarkastajan henkilöön, joten on luonnollista, että ensisijaisesti tilintarkastaja itse huolehtii riippumattomuusvaatimuksen toteutumisesta omalta osaltaan. Toinen asia on se, kenellä on oikeus reagoida ja millä tavoin tilintarkastajan riippumattomuuden vaarantumiseen. Lääninhallituksen on ilmoituksesta määrättävä tarkastuskohteelle kelpoisuusehdot täyttävä tilintarkastaja, jos tilintarkastaja ei ole tilintarkastuslaissa tarkoitetulla tavalla riippumaton. Ilmoituksen saa tehdä kuka tahansa, kuten tarkastuskohteen hallitus, hallituksen jäsen, toimitusjohtaja, toinen tilintarkastaja, osakkeenomistaja, tarkastuskohteen velkoja tai kaupparekisteriviranomainen. ”Kuka tahansa” voi olla myös sellainen henkilö, jolla ei ole mitään tekemistä kyseisen tarkastuskohteen kanssa (Horsmanheimo – Steiner 2002, 222).

Ammattitaito ja huolellisuus

Tilintarkastajan ammattitaitovaatimus merkitsee, että tilintarkastajan on hallittava tehtävä, johon hän ryhtyy (Horsmanheimo – Steiner 2002, 224).

Tilintarkastusalan suositusten eettisten ohjeiden mukaan tilintarkastajan ei pidä esittää omaavansa tietoja ja taitoja, joita hänellä ei ole. Ammatillinen pätevyys sisältää yhtäältä pätevyyden saavuttamisen ja pätevyyden ylläpitämisen. Ammatillinen pätevyys vaatii lähtökohtaisesti korkean ammatillisen koulutuksen, työkokemuksen ja tutkinnon. Tilintarkastajan toimintaan kohdistuvien odotusten ja vaatimusten vuoksi on välttämätöntä, että jokainen tilintarkastaja kehittää jatkuvasti ammattitaitoaan ja tietojaan. Tilintarkas-

tajan tulisi myös osallistua laadunvalvontaan siltä osin, kun hän toimii hyväksytyin tilintarkastajan ominaisuudessa ³ (Horsmanheimo – Steiner 2002, 223).

Tilintarkastajan huolellisuus on osa hyvää tilintarkastustapaa, joka velvoittaa tilintarkastajaa tilintarkastuslain nojalla (TTL 16§).

Ammattitaito- ja huolellisuusvelvoitteen erottaminen toisistaan on teoreettista. Lähtökohtana voidaan kuitenkin pitää, että esimerkiksi lainsäännösten virheellinen soveltaminen tai niiden noudattamisen laiminlyönti on ammattitaidottomuutta, koska ammattitaitoinen tilintarkastaja aina ottaa selville ennen kuin toimii. Huolimattomuus ja varomattomuus siis johtuvat usein ammattitaidottomuudesta jossakin tietyissä yksityiskohdassa. Normin vastainen toiminta tietoisena sen todellisesta sisällöstä ja tarkoituksesta on tahallista laiminlyöntiä (Horsmanheimo - Steiner 2002, 224).

Tilintarkastus on inhimillistä toimintaa. Tämän vuoksi virheiden tekeminen tilintarkastuksessa on mahdollista. Osa tilintarkastajan ammattitaitoa on pyrkiä käyttämään menetelmiä, joiden avulla virheiden esiintyminen minimoidaan ja virheet paljastetaan. Virheiden korjaaminen voi olla poikkeuksellisesti mahdollista jälkikäteenkin. Jos virhe tapahtuu, on hyvän tilintarkastustavan mukaista pyrkiä korjaamaan sen vahingolliset vaikutukset. Tilintarkastajien valvonnassa kiinnitetään huomiota virheen laatuun, syihin, vaikutuksiin ja olosuhteisiin kokonaisuudessaan, kun arvioidaan tilintarkastajan tekemän virheen moitittavuutta (Horsmanheimo – Steiner 2002, 224).

Salassapitovelvollisuus

Tilintarkastajan salassapitovelvollisuus on tilintarkastajan riippumattomuuden ja ammattitaidon ohella tilintarkastuksen keskeisiä kulmakiviä. Salassapitovelvollisuus on yksi tilintarkastaja-ammatin harjoittamista koskevista eettisistä periaatteista ⁴ (Horsmanheimo – Steiner 2002, 245).

Tilintarkastuslain 25§:n mukaan tilintarkastaja ei saa ilmaista ulkopuoliselle, yksityiselle osakkeenomistajalle tai jäsenelle taikka tähän verrattavalle tässä laissa tarkoitettua tehtävää suorittaessaan tarkastettavasta yhteisöstä tai säätiöstä tietonsa saamaa seikkaa, jos siitä voi aiheutua yhteisölle tai säätiölle haittaa. Edellä sanottua ei sovelleta, mikäli

³ Tilintarkastusalan suositukset 2001, Eettiset ohjeet, s. 347.

⁴ Tilintarkastusalan suositukset, suositus 200 Tilintarkastuksen tavoitteet ja yleiset periaatteet, s. 21. Katso myös Eettiset ohjeet, luku 4, Salassapitovelvollisuus, s. 348 – 349.

seikka on muualla laissa säädetty ilmaistavaksi. Tilintarkastajan tulee vaadittaessa antaa yhtiökokoukselle tai vastaavalle toimielimelle kaikki yhteisöä koskevat tiedot, jos siitä ei aiheudu olennaista haittaa yhteisölle.

Tilintarkastajan on itse harkittava, mitkä tiedot kulloinkin kuuluvat lainkohdan tarkoittaman salassapitovelvollisuuden piiriin (Riistama 1994, 360).

2.3. Tilintarkastuksen ja tilintarkastajan tehtävät

2.3.1. Tilintarkastuksen tehtävät

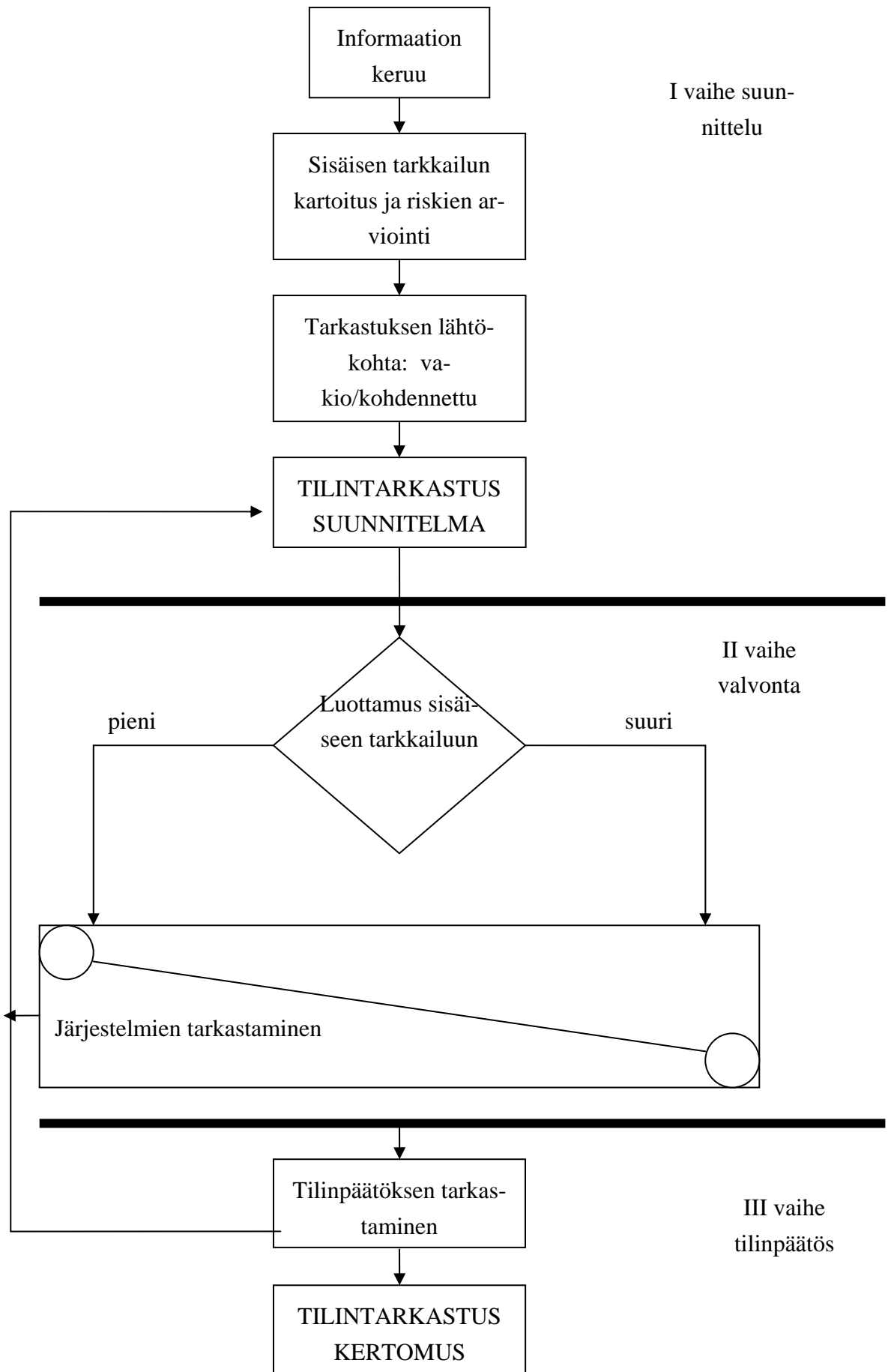
Tilintarkastus on lähtökohtaisesti laillisuusvalvontaa (Riistama 1995, 12). Tilintarkastuksella on kuitenkin muitakin tehtäviä, pelkkä laillisuusvalvonta merkitsisi mm. tilintarkastuksen edellyttämän ammattitaidon osittaista hyödyntämättä jättämistä. Sitä paitsi pelkkä laillisuusvalvonta ei yleensä ole riittävää toiminnan valvomiseksi ja kehittämiseksi (Riistama 1995, 65).

Tilintarkastus jaetaan yleensä kahteen osaan, sisäiseen ja ulkoiseen tilintarkastukseen. Sisäinen tarkastus on organisaation johdon toimeksiannosta tapahtuvaa tarkastusta, jonka tarkoituksena on tarkastaa organisaation talouden ja hallinnon informaatiojärjestelmiä, jotta ne välittäisivät johdon käskyt ja ohjeet tarkoituksenmukaisella tavalla organisaatioon ja tuottaisivat johdolle luotettavaa ja riittävää sekä tarkoituksenmukaista informaatiota toimenpiteiden tuloksista. Sisäisen tarkastuksen tehtävänä on lisäksi tarkastaa, että organisaation sisäiset tarkkailujärjestelmät ovat tarkoituksenmukaisia ja että ne myös toimivat tarkoitetulla tavalla (Riistama 1995, 65).

Ulkoinen tilintarkastus käsittää kaiken lakisääteisen, yhteisön kokouksen tai vastaavan toimeksiannosta suoritettavan ja siihen rinnastettavan tilintarkastuksen. Ulkoisen tilintarkastuksen tavoite painottuu toisin kuin sisäisen tarkastuksen. Tavoitteena ei ensisijaisesti ole virheiden tai väärinkäytösten etsiminen ja paljastaminen. Tavoitteena on ensisijaisesti varmistua tilinpäätöksen oikeellisuudesta ja riittävydestä ja hallintoelinten toiminnan lainmukaisuudesta. Tilinpäätöksen tietojen tulee perustua hyvän kirjanpitoavan mukaisesti pidettyyn kirjanpitoon. Tilinpäätöksen tulee lisäksi antaa KPL 9§:n 2 momentin mukaisesti myös riittävät tiedot organisaation toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta (Riistama 1995, 66).

2.3.2 Tilintarkastajan tehtävät

Kuvio 4 esittää tilintarkastuksen eri vaiheita. Tilintarkastuksen suunnittelu alkaa perehtymisellä yhteisön toimintaan. Tämä saa tietenkin erityistä painoa, kun kyse on uuden tilintarkastajan perehtymisestä. Sen ensimmäisenä vaiheena on yhteisöä koskevan tiedon keruu. Siinä käytetään hyväksi kaikkia mahdollisia tietolähteitä, ensisijaisesti tietoa hankitaan tietysti itse yhteisöstä. Kysymykseen tulee niin kirjallinen aineisto kuten vuosikertomukset ja tilinpäätökset kuin yhteisön johdon haastattelut. Myös edellisen tai edellisten tilintarkastajien haastattelut ovat hyödyllisiä, jos ne vain ovat mahdollisia (Riistama 1993, 56 - 57).

Kuvio 4 Tilintarkastuksen vaiheet (Riistama 1993, 58)

Tilintarkastustyön kannalta tärkeimpiä tiedon keruun alueita ovat sisäiset tarkkailujärjestelmät. Tämän vuoksi tilintarkastajan on syytä perehtyä yhteisön organisaatioon ja erityisesti sen talouden hallintoon. Varmistautuminen tulojen asianmukaisesta tarkkailusta ja erityisesti tulonodotusten rekisteröinnistä sekä menojen asianmukaisesta hyväksymisestä ovat keskeisiä alustavaan perehtymiseen kuuluvista tarkastelukohteista. Alustavassa tarkastelussa pyritään löytämään tuloihin ja menoihin ja niiden rekisteröintiin olennaisimmin vaikuttavat tekijät ja alueet, yksityiskohtiin paneudutaan vasta tarkastustyön alettua (Riistama 1993, 57).

Sisäisten tarkkailujärjestelmien riskikohtien kartoittamisen lisäksi perehdytään erityisesti yritystoiminnan ulkoisiin riskeihin: tuotteiden kausi- ja suhdanneherkkyys, tutkimus- ja kehitystoiminnan merkitys toimintaedellytysten kehittymiselle ja säilymiselle, riippuvuus yhdestä tai vain muutamasta suurehkosta asiakkaasta ja raaka-aineen saatavuus tai korvattavuus toisella raaka-aineella ovat esimerkkejä tyypillisistä liiketoimintaan liittyvistä ulkoisista riskitekijöistä (Riistama 1993, 57).

Sisäisten tarkkailujärjestelmien ”terveystarkastuksen” perusteella voidaan hahmottaa tarkastustyön luonne. Kunnossa olevat sisäiset tarkkailujärjestelmät antavat mahdollisuuden erilaisten vakio- ja tilintarkastusohjelmien käyttämiseen suuremmassa määrin kuin päivittäisessä tilanteessa. Näin voidaan rakentaa tilintarkastussuunnitelma, jonka puitteissa työ kohdistetaan aluksi olennaisimpiin riskialueisiin. Tilintarkastuksessa sen paremmin kuin missään muussakaan työssä ei voida lähteä siitä, että kaikki voidaan tehdä ”tässä ja nyt” samanaikaisesti, vaan tilintarkastuskin on iteratiivinen prosessi, jossa työn edistyessä kertynyttä tietoa käytetään hyväksi uusien tehtävien suunnittelussa. Tilintarkastustyölläkin on laajuuden lisäksi aikaulottuvuus (Riistama 1993, 59).

Siirryttäessä tilintarkastuksen toimeenpanoon lähtökohtana on tilikauden aikana suoritettavassa eri kohteiden tarkastuksessa alustavassa perehtymisessä muodostunut luottamus sisäisen tarkkailun toimivuuteen. Mitä suurempi luottamus, sitä enemmän painoa pannaan informaatio- ja sisäiseen tarkkailuun tarkkailuun kuuluvien järjestelmien tarkastamisen. Järjestelmien toimivuutta voidaan tarkastaa tilastollisen todennäköisyyden hyväksikäyttöön perustuvun menetelmin. Jos taas havaitaan, ettei sisäinen tarkkailu jollakin alueella ole kunnossa, joudutaan painoa panemaan yksityiskohtaiseen tarkastukseen. Sekin voi tapahtua valikoiden: tarkastus kohdistetaan ainakin aluksi olennaisimpiin, esimerkiksi euromäärältään suurimpiin tai tietyn suuruuskriteerin täyttäviin eriin, ja tarvittaessa yksityiskohtaisuutta lisätään (Riistama 1993, 59).

Tarkastuksen tuloksia hyödynnetään tilintarkastussuunnitelman tarkistamisessa ja seuraavan tilikauden tilintarkastussuunnitelmaa laadittaessa (Riistama 1993, 59).

Tilintarkastustyö huipentuu tilinpäätöksen tarkastuksen tuloksena annettavaan tilintarkastuskertomukseen. Sen edellytyksenä on tilikauden aikana suoritettujen tarkastusten lisäksi tilinpäätöksen tarkastus. Viimemainitun laajuus ja yksityiskohtaisuus riippuu olennaisesti tilikauden aikana suoritettujen tilintarkastusten tuloksista: mitä luotettavampina sisäisiä tarkkailujärjestelmiä voidaan pitää tai mitä kattavampaa tilikauden aikana suoritettu tilintarkastus on ollut, sitä helpompaa on tilinpäätöksen tarkastus. Voi kärjistäen sanoa, että luotettavat sisäiset tarkkailujärjestelmät mahdollistavat tilinpäätöksen tarkastuksen rajoittamisen rutiininomaisiin vakiotarkastuksiin. Muistettavaa kuitenkin on se jo edellä mainittu, että tilintarkastuskertomuksen perusteella ”tilintarkastaja joko sidotaan tai päästetään” (Riistama 1993, 59).

Tilintarkastuksen kolme osa-aluetta ovat tilikauden kirjanpito, tilinpäätös ja hallinto (TTL 17.1 §).

Kirjanpito

Tilintarkastuslaissa ei ole tarkempia säännöksiä kirjanpidon tarkastuksen sisällöstä ja toteutustavasta (Horsmanheimo – Steiner 2002, 191). Tilintarkastajan on noudatettava hyvää tilintarkastustapaa tarkastusta tehdessään (TTL 16.1 §).

Kirjanpidon tarkastuksen laajuus ja sisältö määräytyvät tapauskohtaisesti tarkastuskohteen olosuhteet huomioon ottaen ja tilintarkastajan harkinnan mukaisesti.

Tarkastuksen suorittamiseen vaikuttavat myös tarkastuskohteen yhtiökokouksen tai vastaavan toimielimen mahdollisesti antamat erityiset ohjeet (TTL 16.2 §).

Tilinpäätös

Tilinpäätöstä koskevat säännökset sisältyvät kirjanpitolakiin ja kyseistä tarkastuskohdetta koskevaan lainsäädäntöön (Horsmanheimo – Steiner 2002, 193).

Tilinpäätös sisältää:

- tuloslaskelman
- taseen
- liitetiedot
- toimintakertomuksen

Hallinto

Hallinnon tarkastus on tilintarkastuslain esitöiden mukaan tarkastuskohteen johdon toiminnan laillisuuden valvomista, eikä niinkään liiketaloudellisten näkökohtien selvittämistä. Toisin sanoen hallinnon tarkastus on laillisuustarkastusta eikä tarkoituksenmukaisuustarkastusta (Horsmanheimo – Steiner 2002, 196).

Hallinnon tarkoituksena on tuottaa tilintarkastusevidenssiä, jotta tilintarkastaja voisi tilintarkastuskertomuksessaan (Horsmanheimo – Steiner 2002, 196)

- a) esittää lausunnon vastuuvapaudesta ja
- b) esittää muistutuksen, jos siihen havaitaan aihetta

2.4 Tilintarkastuslain uudistus

Tässä luvussa käsitellään tilintarkastuslain uudistusta siinä määrin kuin tietoa lakiuudistuksesta on ollut saatavilla tämän tutkimuksen tekovaiheessa. Tietolähteenä tilintarkastuksen lakiuudistusta käsittelevässä luvussa käytetään ainoastaan aiheesta kirjoitettuja artikkeleita ja internetistä löydettyjä kirjoituksia johtuen siitä, että muuta lähdeaineistoa ei tutkimuksen teon tässä vaiheessa ole.

Suomen tilintarkastuslakiuudistus järeyttää entiseen verrattuna tilintarkastajan raportointivelvollisuutta, laadun varmistusta ja valvontaa sekä täsmentää riippumattomuus- ja jääviysvaatimuksia (Hilden 2006). Tilintarkastajan riippumattomuutta ja esteellisyyttä koskevat säännökset ovat lain 24 ja 25 §:ssä. Suuri osa niistä on jo vakiintuneen käytännön mukaisten riippumattomuuden vaarantavien ja esteellisyyden muodostavien seikkojen ”aukikirjoittamista”. Uutta on mm. tilintarkastajan velvollisuus ryhtyä toimenpiteisiin riippumattomuutta uhkaavien tekijöiden poistamiseksi ja velvollisuus kirjata nämä uhkaavat tekijät ja niiden poistamiseksi suoritettut toimenpiteet toimeksiantoa koskeviin asiakirjoihin. Riippumattomuutta uhkaava tekijä voi liittyä mm. siihen KHT- tai HTMyhteisön, jossa tilintarkastaja työskentelee tai henkilöön, joka merkittävästi osallistuu tilintarkastajan valvonnassa toimeksiannon suorittamiseen tai joka välittömästi johtaa tai valvoo tilintarkastajan toimintaa (htm 2007).

Tilintarkastusalaa ryhdytetään entisestään lakisääteisillä jatkuvan koulutuksen ja säännöllisen laaduntarkastuksen velvoitteilla. Sen sijaan tilintarkastajalta ei kielletä myös muiden palveluiden tarjoamista tarkastamalleen yritykselle, kunhan hän pitää huolta, ettei riippumattomuus vaarannu. Tarkastamansa voittoa tuottavan yrityksen osakkeita tilintarkastaja ei saa omistaa (Hilden 2006). Keskuskauppakamarin tilintarkastuslautakunta valvoo ja ryhtyy tarpeellisiin toimenpiteisiin, jotta tilintarkastajat säilyttävät ammattitaitonsa ja muut hyväksymisen edellytykset sekä toimivat tämän lain ja sen nojalla

annettujen säännösten mukaisesti. Keskuskauppakamarin tilintarkastuslautakunta valvoo KHT-tilintarkastajien ja KHT-yhteisöjen laadunvarmistusta. Valvoessaan tilintarkastajien laadun varmistusta lautakunta (finlex 2007):

- määrää tilintarkastajan laaduntarkastukseen enintään kuuden vuoden välein tai jos on kyse tilintarkastajasta, joka tarkastaa julkisen kaupankäynnin kohteena olevaa yhteisöä, enintään kolmen vuoden välein
- määrää yhden tai useamman riippumattoman laaduntarkastajan suorittamaan laaduntarkastusta
- päättää laaduntarkastuksen sisällöstä ja toteuttamistavasta
- käsittelee laaduntarkastuksen tulokset ja tekee päätöksen toimenpiteistä, joihin laaduntarkastus antaa aihetta

Laaduntarkastajan on oltava tilintarkastukseen hyvin perehtynyt henkilö, jolla on laaduntarkastukseen pätevöittävä erityiskoulutus. Keskuskauppakamarin määräämän laaduntarkastajan on viipymättä annettava selvitys suoritetusta laaduntarkastuksesta Keskuskauppakamarin tilintarkastuslautakunnalle ja kauppakamarin määräämän laaduntarkastajan on samoin annettava vastaava selvitys kauppakamarin tilintarkastusvaliokunnalle (finlex 2007).

Tilintarkastuskertomuksen sisältöä koskevat lainsäädännökset tulevat muuttumaan olennaisesti. Uudet säännökset perustuvat pitkälti vakimuotoista tilintarkastuskertomusta koskevaan ISA 700-standardiin ja mukautettua tilintarkastuskertomusta koskevaan ISA 701-standardiin. Tilintarkastaja antaa esim. osakeyhtiössä lausunnot tilinpäätöksen vahvistamiskelpoisuudesta, vastuuvapaudesta ja varojen jaosta vain siinä tapauksessa, että niissä on jotain huomauttamista. Tilintarkastuskertomukseen ei enää sisällytetä muistutusta eikä täydentäviä tietoja. Tilintarkastajan on kuitenkin huomautettava, jos vastuuvollinen on syyllistynyt vahingonkorvausvelvollisuuden todennäköisesti perustavaan tekoon tai laiminlyöntiin, rikkonut yhteisöä tai säätiötä koskevaa lakia taikka yhteisön yhtiöjärjestystä, yhtiösopimusta tai sääntöjä (htm 2007). Tilintarkastukset on tehtävä vastaisuudessa noudattaen kansainvälisiä tilintarkastusstandardeja. Käytännössä tämä ei aiheuta muutoksia varsinaisen työn sisältöön, koska jo nyt Suomessa on käytännössä noudatettu näiden standardien pohjalta laadittuja Suomen lainsäädäntöön sovellettuja alan suosituksia. Työrutiinit lisääntyvät jonkin verran työn aiempaa tarkempien dokumentointi vaatimusten johdosta. Tilintarkastuskertomukseen on vastaisuudessa kuitenkin kirjattava, minkä normiston mukaan tilintarkastus on tehty (htm 2007).

Tiukimmat vaatimukset koskevat tilintarkastusta nk. yleisen edun kannalta merkittävisissä yhteisöissä eli yrityksissä, joiden arvopaperit ovat julkisen kaupankäynnin kohteina sekä luottolaitoksissa ja vakuutusyhtiöissä (Hilden 2006).

Tilintarkastajille tulee mm. pakollinen rotaatio. Rotaatio tarkoittaa tilintarkastajan määrääkaista vaihtamista. Rotaatiota pidetään tehokkaana keinona tilintarkastajan riippumattomuuden turvaamisessa. Rotaatiomenettelyssä on omat hyvät ja huonot puolensa. Pitkäaikainen suhde tarkastuskohteeseen heikentää tilintarkastajan valppautta havaita asioita. Uusi tilintarkastaja voi havaita sellaisia asioita, joita vanha tilintarkastaja ei huomaa, koska toimii niin rutiininomaisesti. Rotaatiomenettelyllä estetään se, että tarkastajasta ja tarkastettavasta ei tule liian läheisiä. Tällöin tilintarkastaja ei myöskään tule taloudellisesti riippuvaiseksi tarkastuskohteesta. Rotaatiomenettelyllä on huonot puolensakin. Aina kun tilintarkastajaa joudutaan vaihtamaan, on ensimmäisen vuoden tarkastus tehottomampi kuin sen jälkeiset. Perustietämyksen hankkiminen yrityksestä vaatii tilintarkastajalta paljon aikaa ja vaivaa. Tilintarkastuksen pitkäaikainen suunnittelu ja tarkastustyön seuranta kärsivät rotaatiosta (Saarikivi 2000 191 - 193). Rotaation edut tulevat esille myös seuraavalla tavalla. Kun tilintarkastaja tekee ajan mittaan useita tilintarkastuksia asiakkaalle, niin tilintarkastajan ajattelu siirtyy ”tilintarkastamisesta” siihen, että ”mitä on muuttunut edellisestä tarkastuskerrasta”. Näin ollen jos aikaisemmat tarkastukset eivät paljastaneet kirjanpitovirheitä, niin tarkastaja elää vääränlaisessa turvallisuuden tunteessa. Kun tarkastajaa vaihdetaan, saadaan virheitä esille (Wolf, Tackett, Claypool, 1999, 475). Uuden tilintarkastuslain 27 §:n mukaan julkisen kaupankäynnin kohteena olevan yhteisön tilintarkastajan perättäisten toimikausien enimmäismäärä saa olla enintään seitsemän vuotta. A.o. tilintarkastaja saa osallistua seitsemän vuoden jälkeen uudelleen yhteisön tilintarkastukseen aikaisintaan kahden vuoden kuluttua. Jos tilintarkastajaksi on valittu tilintarkastusyhteisö, rajoitus koskee ainoastaan vastuunalaista tilintarkastajaa. Julkisen kaupankäynnin kohteena olevan yhteisön tilintarkastajaa koskevat eräät muutkin erityiset säännökset: hänen on mm. annettava vuosittain yhteisön hallitukselle kirjallinen vahvistus riippumattomuudestaan ja julkistettava tietyt tiedot tilintarkastusyhteisöstä (htm 2007).

Historiallinen muutos on luopuminen kokonaan maallikotilintarkastuksesta. Tulevaisuudessa tilintarkastajina voivat toimia vain auktorisoidut tilintarkastajat eli kauppakamarien hyväksymät HTM- ja Keskuskauppakamarin hyväksymät KHT-tilintarkastajat ja heidän yhteisönsä.⁵ Maallikotilintarkastaja voi olla miten hyvä tahansa, mutta itse maallikkoajatus ei enää täytä tilintarkastukseen kohdistuvia vaatimuksia (Hilden 2006). Maallikotilintarkastus on hidastanut koko tilintarkastusalan kehittymistä. Maallikotilintarkastajien toimintaa ei voida valvoa, heidän raporttinsa on usein epäluotettavia eikä heidän toimintaansa voida ohjata tilintarkastustandardeilla (kkk 2007). Lain voimaantulon jälkeen perustettavaan yhtiöön tai osuuskuntaan ei maallikotilintarkastajaa voida valita. Ennen uuden tilintarkastuslain voimaantuloa perustetussa yhtiössä maallikotilintarkastajia voidaan nykyisen lain sallimissa tilanteissa valita tilikausille, jotka päättyvät

⁵ Kts. luku 2.2.1

viimeistään 31.12.2011. Tämän jälkeisille tilikausille ei maallikotilintarkastajia enää voida valita (prh 2007).

Maallikoiden poistuminen selkiyttää ja yhtenäistää tilintarkastuksen suorittamista ja sisältöä. Hyvä joskin varoittava esimerkki nykyisestä sekavasta tilanteesta on tapaus jossa tilintarkastaja on asetettu syytteeseen lukuisista talousrikoksista. Kyseessä oli maallikotilintarkastajana esiintynyt henkilö, mutta tapaus heitti varjon koko ammattikunnan ylle. Lakiluonnoksen mukaan maallikoiden poistamiseen säädettäisiin usean vuoden siirtymäaika. Poistamisen pitäisi tapahtua välittömästi, sillä maallikoiden ei ole käytännössä mahdollista suorittaa tilintarkastusta uuden lain edellyttämällä tavalla (Koskinen 2006, 5).

Uusi tilintarkastuslaki voimaan 1.7.2007

Uusi tilintarkastuslaki vahvistettiin 13.4.2007. Laki sekä uudistukseen liittyvät muut lakimuutokset tulivat voimaan 1.7.2007. Uuden lain merkittävimpinä uutuuksina voidaan pitää yleisestä tilintarkastusvelvollisuudesta ja maallikotilintarkastuksesta luopumista. Tilintarkastuslain uudistuksen yhteydessä muutettiin myös lukuisia 1.9.2006 voimaan tulleen osakeyhtiölain uudistuksia (Taxview 2007).

Uudistuksen myötä esimerkiksi pienet yhtiöt ja osuuskunnan vapautettiin lakisääteisestä tilintarkastusvelvollisuudesta. Lain voimaantulo ei kuitenkaan poistanut tilintarkastusvelvollisuutta, jos yhtiöjärjestys, säännöt tai yhtiösopimus sisältävät määräyksen tilintarkastajan tai tilintarkastajien valitsemisesta. Toisineen tilintarkastuksesta luopuminen edellyttää siis yhtiöjärjestyksen, sääntöjen tai yhtiösopimuksen muuttamista.

Mikäli yhtiöjärjestys, säännöt tai yhtiösopimus sallivat, voivat ja osuuskunnat uuden lain tultua voimaan päättää olla valitsematta tilintarkastajaa, jo sekä päättyneenä että sitä välittömästi edeltäneenä tilikautena enintään yksi seuraavista edellytyksistä on täytynyt (prh 2007):

- taseen loppusumma ylittää 100 000 euroa
- liikevaihto tai sitä vastaava tuotto ylittää 200 000 euroa
- palveluksessa on keskimäärin yli kolme henkilöä

Yleisestä tilintarkastusvelvollisuudesta luopuminen ei koske säätiöitä. Niin ikään uuden lain mukaan tilintarkastaja on kuitenkin aina valittava yhteisössä, jonka pääasiallisena toimialana on arvopapereiden omistaminen ja hallinta, ja jolla on huomattava vaikutusvalta toisen kirjanpitovelvollisen liiketoiminnan tai rahoituksen johtamisessa. Tämä rajoitus tilintarkastus pakosta luopumisessa koskee etenkin holding-yhtiöitä niiden koosta riippumatta (Taxview 2007).

Käytännössä tilintarkastuspakosta luopuminen koskee siten pieniä yhteisöjä, lukuun ottamatta edellä mainittuja, lähinnä holding-yhtiöitä. Toimintaansa aloittavalla yhtiöllä on velvollisuus toimituttaa tilintarkastus, jos sillä jo perutettaessa on liiketoimintaa, joka täyttää tilintarkastusvelvollisuudelle yllä kuvatut raja-arvot (Taxview 2007).

Uuden lain esitöissä on korostettu, että vaikka tilintarkastajaa ei olisi lain mukaan pakko valita, yhteisön omistajilla tai jäsenillä on aina mahdollisuus valita tilintarkastaja niin halutessaan. Niin ikään yhteisön yhtiöjärjestyksessä tai säännöissä saattaa olla määräyksiä tilintarkastajan valitsemisesta (Taxview 2007).

Uuden lain mukaan tilintarkastajaksi voidaan valita ainoastaan tilintarkastulaissa tarkoitettu hyväksytty tilintarkastaja, eli käytännössä KHT- tai HTM-tilintarkastaja tai vastavasti HTM- tai KHT-yhteisö. Uusi tilintarkastuslaki ei siten enää mahdollista maallikkotilintarkastajan valitsemista (Taxview 2007).

Yhdistysten asemasta tilintarkastuslain uudistuksessa käytiin julkisuudessa kädenvääntöä. Hallituksen antamaa lakiesitystä muutettiin eduskuntakäsittelyn aikana siten, että yhdistysten tilintarkastus jätettiin kokonaan uuden tilintarkastuslain ulkopuolelle. Näin ollen yhdistysten tilintarkastuksissa sovelletaan edelleen toistaiseksi vanhaa kumottavaa tilintarkastuslakia ja yhdistysten osalta maallikkotilintarkastus on edelleen mahdollista (Taxview 2007).

Siirtymäaika muun kuin hyväksytyin tilintarkastajan valinnalle ja tällaisen tilintarkastajan suorittamalle tilintarkastukselle on pitkä. Uuden lain siirtymä säännösten mukaan ennen uuden lain voimaantuloa perustetuissa yhteisöissä ja säätiöissä sovelletaan vanhan tilintarkastuslain säännöksiä tilintarkastajan valintaan ja tilintarkastukseen niinä tilikausina, jotka päättyvät viimeistään 31.12.2011. Vanhassa tilintarkastuslaissa tarkoitettu muu kuin hyväksytty tilintarkastaja, eli myös maallikkotilintarkastaja, voidaan siten valita toimimaan tilintarkastustehtävässä siirtymäajan loppuun saakka (Taxview 2007).

Muista muutoksista on maininnan arvoinen uuden tilintarkastuslain 17 §, jonka mukaan tilintarkastajalle maksettava palkkio ei saa määräytyä tavalla, joka voi vaarantaa tilintarkastajan riippumattomuuden. Toinen tilintarkastajien kannalta myönteinen seikka sisältyy lain 44 §:ään: Tilintarkastuslautakunta tai – valiokunta ei saa antaa tilintarkastajalle varoitusta tai huomautusta eikä valtion tilintarkastuslautakunta peruuttaa tilintarkastajan hyväksymistä, jos tilintarkastajan moitittavasta toiminnasta on kulunut yli kuusi vuotta. Toisaalta tilintarkastuskertomusta koskevien säännösten rikkomisesta seuraavan rangaistuksen enimmäismäärä on nostettu yhdestä vuodesta kahteen vuoteen, joten sitä koskeva säännös siirtyy nyt rikoslakiin (htm 2007).

Yhdistysten tilintarkastukseen sovelletaan vanhaa tilintarkastuslakia siirtymäkauden ajan. Tämä merkitsee tilintarkastusvelvollisuuden säilymistä kaikissa yhdistyksissä tuon ajan. KHT- tai HTM-tilintarkastajana suorittamaan yhdistyksen tilintarkastukseen sovelletaan kuitenkin uutta lakia (htm 2007).⁶

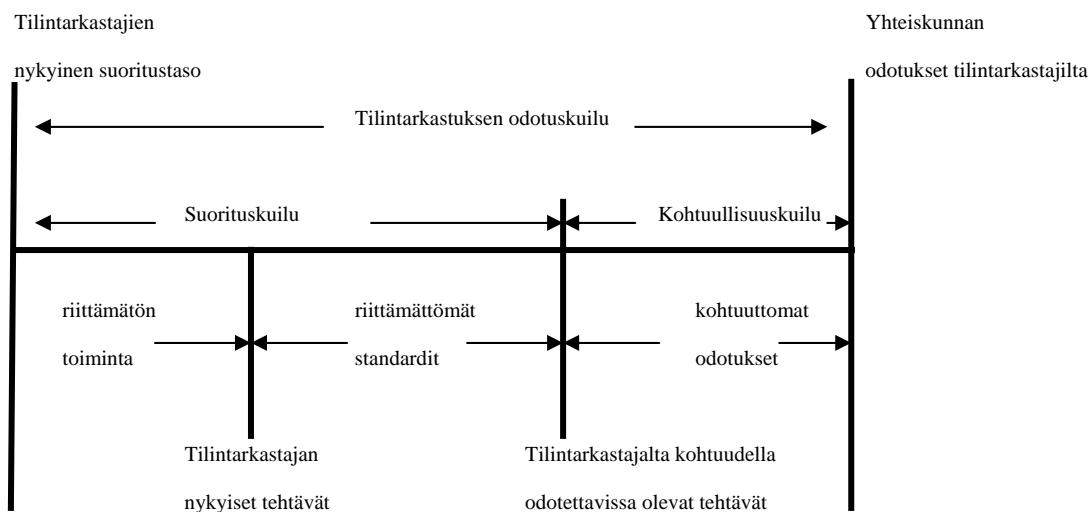
⁶ Kts. liite 2. Uusi tilintarkastuslaki

3. ODOTUSKUILU TILINTARKASTUKSESSA

3.1 Odotuskuilun määritelmä

Odotuskuilu on kansainvälisesti tunnustettu ongelma tilintarkastuksessa. Se ei ole ilmiönä uusi, vaan sillä on yhtä pitkä historia kuin tilintarkastustoiminnolla. Odotuskuilusta itsenäisenä käsitteenä alettiin puhua 1970-luvun jälkipuoliskolla Yhdysvalloissa ja ensimmäisenä käsitteen lanseerasi C.D. Liggio 1974. Suomessa ilmaisu tuli tunnetuksi taloudellisen laman myötä 1990-luvulla (Riistama 1999, 22). Liggio määritteli odotuskuilun riippumattomien tilintarkastajien ja tilinpäätöstietojen lukijoiden välillä olevaksi näkemyseroksi (Troberg & Viitanen 1999, 1). Odotuskuilulla tarkoitetaan eroja tilintarkastajien ja intresenttiryhmien käsityksissä ja odotuksissa tilintarkastajien roolista, tehtävistä ja vastuusta. Intresenttiryhmiä ovat yhtiön omistajat, potentiaaliset sijoittajat, luotonantajat ja muut ryhmät, jotka käyttävät tilintarkastuksesta saatavia tietoja hyväkseen. Tutkimuksissa on yritetty vuosikymmenien ajan etsiä syyllisiä ja syitä odotuskuiluun, mutta tuloksetta. Usein on päädytty lopputulokseen, että syyllisiä odotuskuilun olemassaoloon ovat sekä tilintarkastajat että intresenttiryhmät (lipas 2007).

Odotuskuilu määritellään yleisesti johtuvaksi siitä, että yritysten eri sidosryhmät (osakkeenomistajat, luotonantajat, tavarantoimittajat jne.) ja ns. suuri yleisö sekä tiedotusvälineet odottavat tilintarkastajilta erilaista toimintaa kuin mitä lait ja tilintarkastajat itse itseltään edellyttävät (Viitanen 1995). Odotuskuilulla tarkoitetaan siis eri sidosryhmien tilintarkastajan työhön kohdistamien odotusten ja tilintarkastajan suorituksen välistä eroa (Riistama, 1999, 22). Porter (1993) määritteli odotuskuilun eroksi yhteiskunnan tilintarkastusta kohtaan asettamien odotusten ja tilintarkastajan suorituksen välillä. Kuviossa 5 käy ilmi odotuskuilun rakenne Porterin määritelmän mukaisesti.

Kuvio 5 Tilintarkastuksen odotuskuilun rakenne (Porter 1993).

Porter (1993) määritteli odotuskuilun eroksi yhteiskunnan tilintarkastusta kohtaan asetettujen odotusten ja tilintarkastajan suorituksen välillä, kuten kuvio 5 asiaa havainnollistaa. Kohtuullisen selvistä tilintarkastusta koskevista keskeisistä säännöksistä huolimatta tilintarkastajalta odotetaan joskus enemmän kuin mitä laki vaatii ja mihin laki antaa mahdollisuuden. Odotuskuilu voi aiheuttaa pettymyksiä niille, joilla on perusteettomia odotuksia ja vaatimuksia tilintarkastajan toimintaa kohtaan (Pyykkönen 2005, 17). Kun yleisön odotukset tilintarkastustyötä kohtaan ovat suuremmat kuin mihin tilintarkastajan oikeudet ja velvollisuudet ulottuvat, on kyse tilintarkastuksen odotuskuilusta (Horsmanheimo-Steiner 1998).

Odotuskuilu sinällään ei ole mikään uusi ilmiö, vaikka siitä itsenäisenä käsitteenä tilintarkastusalalla alettiin puhua vasta 1970-luvun puolivälissä, vaan sen keskeisimmillä osa-alueilla on yhtä pitkä historia kuin koko tilintarkastustoiminnalla itsellään. (Viitanen 1995).

Odotuskuilu syntyy kun tilintarkastuspalveluja käyttävien sekä varsinkin lehdistön ja suuren yleisön tilintarkastuksen sisältöön ja mahdollisuuksiin kohdistuvat odotukset poikkeavat siitä mitä lain mukainen tilintarkastus todellisuudessa on. Asiakkaat haluavat saada tilintarkastajista enemmän irti kuin vuosittain virallisesti tarjotun steriilin, osittain passiivimuotoon kirjoitetun tilintarkastuskertomuksen, puollon vastuuvapaudelle ja tilinpäätösmerkinnän sekä mahdollisimman kohtuullisen laskun (Penttinen 2001, 5).

Vuosien saatossa on yritetty sekä hakea syyllisiä että etsiä syitä odotuskuilun syntymiseen ja itsepintaiseen säilymiseen, mutta nämä yritykset ovat jääneet melko hedelmät-

tömiksi. Useimmiten on päädytty siihen lopputulokseen, että vikaa on sekä tilintarkastajissa että sidosryhmissä. Toisaalta on nimittäin todettu, että tilintarkastajat ovat hitaita ja jopa haluttomia vastaamaan sidosryhmien muuttuviin ja kasvaviin odotuksiin mm. näihin liittyvän lisääntyvän vastuun ja riskin vuoksi. Toisaalta taas on osoitettu, että sidosryhmät eivät usein riittävän hyvin ymmärrä tilintarkastuksen luonnetta ja rajoituksia sekä tilintarkastajien roolia, tehtäviä ja vastuuta, minkä vuoksi näiden ryhmien odotukset saattavat joskus olla epärealistisen korkealla. (Viitanen 1995).

Tilanteen parantamiseksi on aikojen kuluessa esitetty lukemattomia eri keinoja ja toimenpiteitä, jotka voidaan jakaa karkeasti kahteen luokkaan. Ensiksi on ns. defensiivinen lähestymistapa, jonka edustajat korostavat sidosryhmien odotusten epärealistisuutta ja pyrkivät vaikuttamaan näihin odotuksiin lähinnä kouluttamalla ja informoimalla sidosryhmiä tilintarkastuksen realiteeteista. Toiseksi on olemassa ns. konstruktiiivinen lähestymistapa, jonka puolestapuhujat pyrkivät aktiivisesti viestittämään sidosryhmille, että tilintarkastajat ovat halukkaita kehittämään tilintarkastusta ja sen osa-alueita siihen suuntaan kuin sidosryhmät haluavat. (Viitanen 1995).

KHT, JHTT, Jarmo Lohi (2004) kirjoittaa artikkelissaan Uskottavuuden kiirastuli seuraavaa: ”Tilintarkastuksessa on pitkään puhuttu odotuskuilusta, tuosta ratkaisemattomalta tuntuvasta näkemyselästä, joka vallitsee tilintarkastajan työn hyväksikäyttäjien ja suuren yleisön sekä tilintarkastajien itsensä välillä siitä, mitä tilintarkastukselta on lupa odottaa ja mitä ei. Me ammatissa toimivat tilintarkastajat olemme aina tarkkaan ymmärtäneet lakiin perustuvan tehtävämme ja roolimme osakkeenomistajien edun valvojina sekä pyrkineet tarkkaan rajaamaan vastuumme vain siihen, mihin laki meidät suoranaisesti velvoittaa.

Suuren yleisön ja median käsitys tilintarkastajan roolista ja tehtävästä sekä näkemys tilintarkastuksen kaikkivoipaisuudesta on ehkä ollut kohtuuton, mutta se on luonut yleisen mielikuvan tilintarkastusinstituutioon kohdistuvista odotuksista. Tämä ongelma ei ole suomalais-kansallinen vaan globaali ja alan piireissä jo pitkään keskusteltu aihe.

Viime aikojen julkinen keskustelu on vienyt asiaa ainakin askelen eteenpäin ja kaventanut tätä kuilua, kun tilintarkastajat ovat osallistuneet keskusteluun entistä enemmän. Ammattikunnan on kuitenkin tultava ulos siilipuolustuksesta; tarkistettava kantaansa näkemyskseen, että teemme vain sen minkä laki määrää tai sallii; ja tunnustauduttava yleisen edun palvelijaksi sekä ymmärrettävä myös suuren yleisön odotukset.

Tilintarkastajan rooli on nyt murroksessa. Oikeaa tietoa tarvitsevat sekä suuri yleisö että tilintarkastajat. Julkisen valvonnan ja läpinäkyvyyden lisääminen ovat väistämättömiä.”

Tässä tutkimuksessa tilintarkastajan ja suuren yleisön suhdetta tarkastellaan suuren yleisön näkökulmasta. Tästä näkökulmasta tulkitaan, mitkä syyt suuren yleisön kannalta voivat aiheuttaa kuilun suuren yleisön lain määrittelemän tilintarkastukseen ja tilintarkastajan rooliin kohdistamien odotusten ja toteuman välillä.

3.2 Tilintarkastuksen merkitys sidosryhmille

Tässä luvussa tarkastellaan tilintarkastajan/tilintarkastuksen ja eri sidosryhmien suhdetta. Sidoryhmien kannalta on tärkeää, että tilintarkastaja on riippumaton, jolloin voidaan luottaa tarkastuksen objektiivisuuteen. Riippumattomuus perustuu paitsi lainsäädännölle, myös tilannekohtaiselle harkinnalle ja henkilökohtaiselle moraalille (Virtanen 2002).

Riippumattomuus on varmaankin tunnetuin tilintarkastajan ammattietiikan piirre. Riippumattomuutta vaarantavat tekijät aiheutuvat tilintarkastajan taloudellisista, henkilökohtaisista tai muista suhteista tarkastuskohteeseen. Riippumattomuus on yrityksen sidoryhmille välttämätön tilintarkastuksen perusta. Riippumattomuuden ohella sidoryhmillä on muitakin tilintarkastukseen tai tilintarkastajan raportointiin liittyviä odotuksia (Virtanen 2002).

Tilintarkastuksesta kiinnostuneita sidoryhmiä on useita. Tärkein sidoryhmä tilintarkastuksen kannalta on osakkeenomistajat. Erityisesti, kun kyseessä on suuri yritys, osakkeenomistus ja johto ovat eriytyneet. Tällöin osakkaiden saaman tilinpäätösinformaation luotettavuuden tarkastaminen on tilintarkastajan keskeinen tehtävä. Tilintarkastajan rooliin kuuluu osakkeenomistajien edun valvonta, mutta myös tilintarkastajan työsuhteen jatkuminen riippuu osakkeenomistajista. Tämä voi jo sinällään aiheuttaa riippumattomuuden vaarantamisen.

Tilintarkastus näkyy myös yrityksestä ulospäin. Tilintarkastuskertomuksen käyttäjiä ovat osakkeenomistajien ohella yrityksen muut sidoryhmät. Omistajien lisäksi tilintarkastuksesta kiinnostuneita ovat velkojat ja alihankkijat. Velkojille ja alihankkijoille yrityksen rahoitusrakenne, kannattavuus ja maksuvalmius ovat päätöksenteossa hyödyllisiä tietoja. Heille on tärkeää saada viestejä yrityksen mahdollisista vaikeuksista jo hyvin aikaisessa vaiheessa (Virtanen 2002).

Muita tilintarkastajan raporteista kiinnostuneita sidoryhmiä ovat sijoituskohteita etsivät uudet sijoittajat sekä liikekumppanit, kilpailijat ja yrityksen työntekijät. Myös yritysjohto on kiinnostunut tilintarkastuksesta, vaikka tilintarkastus ei johdolle välttämättä tuokaan uutta informaatiota. Tilintarkastuksessa todetaan johdon ja hallintoelinten toimin-

nan laatu ja laillisuus, mikä on tarpeen tilintarkastuskertomuksen vastuuvapautta ehdottaessa. Lisäksi tilintarkastuksesta kiinnostuneita ovat tiedotusvälineet ja yrityksen toimintaympäristö kokonaisuudessaan. Tärkeä sidosryhmä on ns. suuri yleisö ja yleinen kiinnostus yritysten toimintaa ja tilintarkastusta kohtaan. Myös viranomaiset ovat kiinnostuneita tilintarkastuksesta. Erityisesti verottaja toivoisi saavansa tilintarkastajalta tarkastuskohdetta koskevia tietoja (Virtanen 2002). Tässä tutkimuksessa pääpaino on suuren yleisön käsityksissä tilintarkastusta ja tilintarkastajan roolia kohtaan.

3.3 Odotuskuilun käsitteet

Sidosryhmien odotukset tilintarkastusta kohtaan ovat olleet useiden tutkimusten aiheena. Sidosryhmien kannalta on tärkeää, että tilintarkastaja on riippumaton (Saarikivi, 1999a; Sarja, 1999). Sidosryhmät odottavat tilintarkastajalta uskottavuutta (Kärkkäinen, 1998). Yhteiskunnan käyttämiä tilintarkastuksen valvonnan keinoja ovat mm. rangaisussäännökset (Viitanen, 2000). Sidosryhmien odotukset tilintarkastuksen suhteen eivät aina täyty. Sidosryhmien odotusten ja toteutuman välisen kuilun tarkasteluun käytetään odotuskuilun käsitettä. Troberg ja Viitanen (2001) jakavat odotuskuilun kolmeen osaan, jotka ovat puutteellinen suorituskuilu, puutteellinen säännöskuilu ja kohtuullisuuskuilu (Troberg, Viitanen, 2001; Porter 1993).

3.3.1 Puutteellinen suorituskuilu

Puutteellinen suorituskuilu tarkoittaa, että tilintarkastajan suoritustaso on koettu puutteelliseksi. Trobergin ja Viitanen (1999) mukaan puutteellisesta suorituskuilusta on kyse silloin, kun tilintarkastaja on yhteiskunnallisen näkemyksen mukaan suorittanut tarkastuksen puutteellisesti vallitsevien säännösten puitteissa. Tilintarkastajan suoritustaso koetaan tällöin puutteelliseksi. Puutteelliseen suorituskuiluun luokitellaan odotukset koskien tilintarkastajan tehtäviä paljastaa ja raportoida yhtiön kirjanpitoon kohdistuvia työntekijöiden tekemiä vilppejä, tarkkailla yrityksen toiminnan jatkuvuutta ja raportoida, mikäli toiminnan jatkuvuus on uhattuna sekä täydentää tilinpäätöstietoja. Puutteellista suorituskuilua kuvaavat tilanteet ovat mm. sellaisia, joissa tilintarkastajan kyky on koettu puutteelliseksi huomata ja raportoida henkilökunnan laittomuuksia, joilla on suora yhteys tilinpäätökseen tai tarkastaa ja raportoida, että tarkastettavan yrityksen tulevaisuuden toimintaedellytykset eivät ole uhattuina. Tehtäviin kuuluu tarpeen vaatiessa täydentää tilinpäätösinformaatiota. Sidosryhmät odottavat saavansa aikaisen varoituksen tilintarkastajalta, mikäli yrityksen toimintaedellytykset ovat uhattuina eikä tällainen tieto ilmene tilinpäätöksestä (Troberg, Viitanen, 2001; Porter 1993).

3.3.2 Puutteellinen säännöskuilu

Puutteellinen säännöskuilu tarkoittaa, että tilintarkastusta koskevat lait ja säännöt koetaan puutteellisiksi. Puutteellisen säännöskuilun taustalla ovat petokset ja niihin liittyvät aiheet. Suomessa on käyty keskustelua siitä, pitäisikö tilintarkastajien vastuuta laajentaa siten, että heillä olisi velvollisuus raportoida havaitsemansa petos viranomaisille. Tällainen velvollisuus on jo olemassa mm. Ruotsissa ja Iso-Britanniassa (Troberg, Viitanen 2001).

On tavallista, että tilintarkastajan odotetaan valvovan myös sitä, ettei tarkastuskohteessa ole syyllistytty väärinkäytöksiin ja että virheitä ei ole tehty. Tämä ei pidä täysin paikkaansa. Kysymyksessä on niin sanottu tilintarkastuksen odotuskuilu, joka ilmenee siten, että ihmisten tilintarkastustyötä koskevat odotukset ovat suuremmat kuin mihin tilintarkastajan oikeudet ja velvollisuudet ulottuvat. Lainsäädännössä tilintarkastajan tehtävä on määritelty siten, että tarkastuksen kohteena on kirjanpito, tilinpäätös ja hallinto (Horsmanheimo-Steiner 2002, 236).

Tilintarkastuslaissa ei ole nimenomaista sääntelyä koskien tilintarkastajan velvollisuutta tarkastaa väärinkäytöksiä ja virheitä. Tilintarkastajan raportoinnin osalta asia kytkeytyy tilintarkastajan muistuttamisvelvollisuuteen (TTL 19 §). Tilintarkastajalla on säännöksen mukaan velvollisuus raportoida tilintarkastuskertomuksessa tarkastuskohteen johtohenkilöiden olennaisesti lainvastaisesta toiminnasta (Horsmanheimo-Steiner 2002, 237).

Suorittaessaan tilintarkastusstandardien (suositusten)⁷ mukaisen tilintarkastuksen tilintarkastaja hankkii kohtuullisen varmuuden siitä, ettei tilinpäätös kokonaisuutena sisällä olennaista virhettä tai puutetta, olipa se sitten väärinkäytöksestä tai virheestä johtuvaa. Tilintarkastaja ei pysty hankkimaan täydellistä varmuutta siitä, että tilinpäätökseen sisältyvät olennaiset virheet tai puutteet havaitaan, mihin ovat syynä esimerkiksi harkinnan tai otannan käyttäminen, sisäisen valvonnan luontaiset rajoitteet sekä se, että suuri osa tilintarkastajan käytettävissä olevasta tilintarkastusevidenssistä on luonteeltaan enemminkin vakuuttavaa kuin täydellisen varmuuden antavaa (Tilintarkastusalan standardit ja suositukset 2006, 32).

Kohtuullista varmuutta hankkiessaan tilintarkastaja säilyttää ammatillisen skeptisyyden koko tilintarkastuksen ajan, ottaa huomioon mahdollisuuden, että toimiva johto sivuuttaa kontrollit, ja tiedostaa, että tilintarkastustoimenpiteet, jotka ovat tehokkaita virheen havaitsemisessa, eivät välttämättä sovellu silloin, kun kyseessä on tunnistettu väärinkäy-

⁷ Alkuperäisessä ISA-standardissa 240 viitataan ISA-standardeihin

töksestä johtuvan olennaisen virheen tai puutteen riski (Tilintarkastusalan standardit ja suositukset 2006, 32).

3.3.3 Kohtuullisuuskuilu

Kohtuullisuuskuilu tarkoittaa, että kuilun tilintarkastuksen ja yhteiskunnan odotusten välillä johtuu yhteiskunnan kohtuuttomista odotuksista. Kohtuullisuuskuilun muodostumiseen vaikuttavat erityisesti kaksi ehdotettua tehtävää; tilintarkastajan kuuluu huomata ja raportoida yrityksen omaisuuteen kohdistuvat varkaudet ja kavallukset, joihin yrityksen johtoon kuulumaton henkilökunta on syyllistynyt, ja tilintarkastajan kuuluu tarkastaa ja raportoida, että yritystä johdetaan tehokkaasti (Troberg, Viitanen 2001; Porter, 1993).

Varojen väärinkäyttö käsittää yhteisön varojen varastamisen ja usein sitä tekevät työntekijät määrien jäädessä suhteellisen pieniksi ja epäolennaisiksi. Siihen saattaa kuitenkin osallistua myös toimiva johto, joka pystyy yleensä paremmin peittämään tai salaamaan väärinkäytökset vaikeasti havaittavilla tavoilla. Varojen väärinkäyttö saattaa tapahtua usealla eri tavalla, kuten esimerkiksi kavaltamalla maksusuorituksia, varastamalla aineellista tai aineetonta omaisuutta, saamalla yhteisö maksamaan tavaroista ja palveluista, joita se ei ole vastaanottanut ja käyttämällä yhteisön varoja henkilökohtaisiin tarkoituksiin. Varojen väärinkäyttöön liittyy usein virheellisiä tai harhaanjohtavia asiakirjoja tai dokumentteja, joiden tarkoituksena on salata varojen puuttuminen tai ilman asianmukaista valtuutusta tapahtunut varojen panttaaminen (Tilintarkastusalan standardit ja suositukset 2006, 28).

3.4 Odotuskuilun ongelmakentän kartoitus

Viitosen (1995) mukaan aikaisemmat tutkimukset koskien odotuskuilua ja sen eri osia ovat pääosin anglosaksisia⁸. Tutkimukset ovat peräisin 1960 - 1990-luvuilta ja ne jakautuvat varsin selvästi viiteen eri osa-alueeseen, jotka samalla muodostavat koko odotuskuiluproblematiikan ytimen. Nämä osa-alueet ovat:

⁸ Ylivoimaisesti suurin osa näistä tutkimuksista tulee Yhdysvalloista, mutta myös Iso-Britannia ja Australia ovat hyvin edustettuina.

Tilintarkastusinstituutio ja tilintarkastajan rooli

Yleisimmät ongelmat, jotka lukuisissa tilintarkastusinstituutiota ja sen rakennetta käsittelevissä tutkimuksissa ovat tulleet esiin, koskevat mm. tilintarkastusalan sääntelyä, tilintarkastajien toiminnan valvontaa ja valvontaelinten puolueettomuutta, tilintarkastajia koskevien kurinpitoasioiden käsittelyä ja mahdollisten sanktioiden julkisuutta sekä tilintarkastuksen sisällön kehittämistä. Tilintarkastajien roolin osalta valokeilaan ovat puolestaan nousseet mm. tilintarkastajien yleinen vastuu eri sidosryhmiä kohtaan, tilintarkastajien suhde tarkastettavan yrityksen johtoon, tilintarkastajien ammattitaito sekä tilintarkastuksesta saatava hyöty ja tarkastustyön laatu. Kaikkien näiden *ns. yleisten asioiden* kohdalla on siis todettu, että tilintarkastajien ja eri sidosryhmien näkemykset eroavat yleisesti ottaen huomattavasti toisistaan. Toisin sanoen sidosryhmät odottavat em. alueilla tilintarkastukselta ja tilintarkastajilta enemmän kuin mitä ne tällä hetkellä tuntevat saavansa, kun taas tilintarkastajat itse keskimäärin katsovat, että nämä asiat ovat kunnossa ja että syitä suurempiin muutoksiin ei ole olemassa. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että näillä alueilla vallitsee tutkimuksesta riippuen eri asteinen, tilastollisesti merkittävä odotuskuilu.

Tilintarkastajien vastuu väärinkäytöksistä ja muista laittomuuksista

Vastuu väärinkäytöksistä ja muista laittomuuksista on monessa yhteydessä havaittu varsin vaikeaksi ja tärkeäksi ongelmaksi odotuskuilun kannalta. Yleisesti ottaen kaikissa tutkimuksissa on päädytty siihen tulokseen, että sidosryhmät luulevat ja/tai toivovat tilintarkastajille kuuluvan huomattavasti enemmän vastuuta näiden väärinkäytösten ja muiden laittomuuksien ehkäisemisestä ja paljastamisesta kuin mitä heille lain ja nykykäytännön mukaan kuuluu tai mitä he ovat ilmoittaneet olevansa valmiita itselleen ottamaan. Lisäksi monille sidosryhmille on ollut varsin epäselvää kuuluuko lopullinen vastuu mahdollisista tarkastetun tilinpäätöksen julkaisemisen jälkeen havaittavista väärinkäytöksistä ja muista laittomuuksista tilintarkastajille vai yritysjohdolle. Tilintarkastajien suhtautuminen sidosryhmien odotuksiin ja toiveisiin on tällä alueella ollut varsin pidättyväistä. He ovat perustelleet kantaansa mm. kustannus-hyöty- syillä ja tilintarkastustyön luonnollisilla rajoituksilla.

Tilintarkastajien raportointi

Selvästi eniten keskusteltu ja tutkittu odotuskuilun osa-alue on tilintarkastajien raportointi, eli lähinnä tilintarkastuskertomus ja sen sisältö. Tutkimukset ovat mm. paljastaneet, että sidosryhmien mielestä tilintarkastuskertomusten merkitys on vähäinen, kertomukset ovat liian kaavamaisia, vaikeaselkoisia ja mitänsanomattomia ja kertomuksiin mahdollisesti sisältyvien huomautusten ja muistutusten syyt ja merkitys ovat vaikeita ymmärtää. Lisäksi sidosryhmät ovat toivoneet, että tilintarkastuskertomukset sisältäisivät enemmän informaatiota esim. tilintarkastusprosessin eri vaiheista, rajoituksista, tarkastusmenetelmistä ja tuloksista sekä vastuunjaosta tilintarkastajien ja yritysjohton välillä. Tilintarkastajat puolestaan ovat puolustaneet lyhyttä, vakiomuotoista tilintarkastuskertomusta mm. sillä, että tällainen kertomus on mahdollisimman selkeä, tehokas ja yksikäsitteinen, mikä on sekä tilintarkastajien että sidosryhmien etujen mukaista.

Tilintarkastajien lisätehtävät

Tilintarkastajien tarjoamien ja suorittamien lisätehtävien määrän kasvun on havaittu huolestuttavan sidosryhmiä. Useissa tutkimuksissa on käynyt ilmi, että sidosryhmät pelkäävät tilintarkastajien menettävän riippumattomuutensa osittain tai kokonaan, jos he suorittavat näitä lisätehtäviä tarkastamilleen yrityksille. Samalla on myös saatu selville, että tietyt lisätehtävät ovat sidosryhmien mielestä haitallisempia ja huonommin varsinaisen tilintarkastustyön kanssa yhteensopivia kuin muut. Yleisesti ottaen mitä kauempana laskentatoimesta tilintarkastajien lisätehtävät ovat, sitä haitallisemmiksi sidosryhmät ne kokevat. Tilintarkastajien näkemyksen mukaan nämä lisätehtävät kuitenkin hyödyttävät huomattavasti sekä heitä itseään että heidän asiakkaitaan mm. siksi, että tilintarkastajat saavat tällä tavoin tarpeellista lisätietoa tarkastettavasta yrityksestä, mikä parantaa tarkastustyön laatua ja koituu lopulta myös asiakkaan hyväksi mm. kustannussäästöjen muodossa.

Tilintarkastajien tarkastusfunktion laajentaminen

Viides odotuskuilun kannalta tärkeäksi havaittu alue on tilintarkastajien tarkastusfunktion sisältö ja sen laajentaminen, eli mitä tilintarkastajien tulisi eri sidosryhmien mielestä lain määrittämien päätehtäviensä tilinpäätöksen, kirjanpidon ja hallinnon tarkastamisen

sekä tiettyjen lakisääteisten erikoistehtäviensä lisäksi tarkastaa. Sidosryhmät ovat monissa tutkimuksissa toivoneet, että tilintarkastajat tarkastaisivat ja antaisivat lausunnon esim. budjeteista, tulosenusteista, tulevaisuuden näkymistä ja yleisistä toimintaedellytyksistä, yritysjohton toiminnan tarkoituksenmukaisuudesta ja tehokkuudesta sekä osavuosikatsausten ja vuosikertomusten koko sisällöstä. Tilintarkastajat ovat kuitenkin olleet varsin haluttomia tällaisiin laajennuksiin mm. siksi, että niistä koituva hyöty ei välttämättä vastaisi niistä aiheutuvia kustannuksia ja että ne saattaisivat kasvattaa tilintarkastajien vastuun lähes kohtuuttoman suureksi.

4. KYSELY- JA HAASTATTELUTUTKIMUS SUURELLE YLEISÖLLE

Tässä luvussa käsitellään ja analysoidaan suurelle yleisölle teetettyjen kysely- ja haastattelututkimusten tuloksia sekä verrataan saatuja tuloksia siihen mitä tilintarkastuslaissa ja –asetuksessa sanotaan.

4.1 Kyselyn ja aineiston kuvaus

Kyselyn toteuttaminen oli suhteellisen helppoa, sillä tutkimuksen kohteena oli suuri yleisö. Tämä tarkoittaa sitä, että lähes kenen tahansa yli 18-vuotiaan oli mahdollista vastata kyselyyn. Kyselyyn saatiin 117 vastausta Satakunnasta.

Tässä tutkimuksessa käytettiin kontrolloitua kyselyä. Kontrolloituja kyselyjä on kahdenlaisia, informoitu kysely ja henkilökohtaisesti tarkistettu kysely. Tässä tapauksessa tutkijat päätyivät käyttämään informoitua kyselyä. Kyselyn muoto, josta käytetään nimitystä informoitu kysely (Uusitalo 1995, 91), tarkoittaa sitä, että tutkija jakaa lomakkeet henkilökohtaisesti. Hän voi mennä työpaikoille, messutilaisuuksiin, kouluihin, koulutus-tilaisuuksiin, harrastusryhmiin, yleensäkin sellaisiin paikkoihin, joissa hänen suunnittelemansa kohdejoukot ovat henkilökohtaisesti tavoitettavissa. Tämän tutkimuksen kohdalla vastauksia kyselyyn kerättiin mm. työpaikoilta, vapaa-ajanvietto-kohteista ja matkustajaryhmältä, joka koostui satakuntalaisista laidasta laitaan. Jakaessaan lomakkeet tutkija samalla kertoo tutkimuksen tarkoituksesta, selostaa kyselyä ja vastaa kysymyksiin (Hirsjärvi, Remes, Sajavaara 2004, 186). Näin tehtiin myös tätä kyselyä suoritettaessa. Yleisesti ottaen vastanneiden mielestä kysely koettiin selkeäksi ja helposti ymmärrettäväksi.

Kyselyn tavoitteena oli kerätä tietoa vastaajien tiedoista, asenteista, uskomuksista, käsityksistä ja mielipiteistä koskien tilintarkastusta, tilintarkastajan työtä ja roolia. Kyselomakkeeseen sisältyi vastaajan taustatietoja koskevia kysymyksiä, kuten sukupuoli, ikä, koulutus ja ammatti.

Kysymyksiä kyselyyn voidaan muotoilla monella tavalla. Yleensä käytetään kolmea muotoa (Hirsjärvi ym.2004, 187 - 189):

- *Avoimet kysymykset*, joissa esitetään vain kysymys ja jätetään tyhjä tila vastausta varten.
- *Monivalintakysymykset*, joissa tutkija on laatinut valmiit, numeroidut vastausvaihtoehdot ja vastaaja merkitsee rastin tai rengastaa lomakkeesta valmiin vastausvaihtoehdon tai useampia vaihtoehtoja, jos sellainen ohje on annettu. Tässä

tutkimuksessa vastausvaihtoehtoja oli käytössä yksi tai useampi, joka oli vastaajien tiedossa.

- *Asteikkoihin eli skaaloihin perustuva kysymystyyppi*, jossa esitetään väittämiä ja vastaaja valitsee niistä sen, miten voimakkaasti hän on samaa mieltä tai eri mieltä kuin esitetty väittämä

Monivalintakysymykset sopivat tutkijoiden mielestä tähän tutkimukseen parhaiten, koska tutkimuksen aihe on sellainen, josta vastaajilla ei välttämättä ole sellaista tietoa, että he osaisivat vastata esimerkiksi avoimiin kysymyksiin. Myöskään asteikkoihin perustuva kysymystyyppi ei tutkijoiden mielestä ollut sopiva tähän kyselyyn, koska se olisi vaikeuttanut sekä kyselyn laatimista että analysointia. Seuraavaan tiivistelmään on koottu tärkeimmät väitteet, joita on esitetty pohdittaessa monivalintakysymysten etuja (Foddy 1995, 128):

- Sallii vastaajien vastata samaan kysymykseen niin, että vastauksia voidaan mielekkäästi vertailla.
- Tuottaa vähemmän kirjavia vastauksia.
- Autaa vastaajaa tunnistamaan asian, sen sijaan että hänen pitäisi muistaa se. Tästä syystä vastaaminen on helpompaa.
- Tuottaa vastauksia, joita on paljon helpompi käsitellä ja analysoida tietokoneella.

Seuraavaksi asioita, jotka on myös otettu huomioon kysylylomaketta laadittaessa. *Selvyys on tärkeintä*. Vältetty epämääräisyyttä, laadittu kysymyksiä, jotka merkitsevät samaa kaikille vastaajille. *Spesifiset kysymykset ovat parempia kuin yleiset kysymykset*. Yleisellä tasolla olevaan kysymykseen sisältyy enemmän tulkinnan mahdollisuuksia kuin rajattuun kysymykseen. *Lyhyet kysymykset ovat parempia kuin pitkät*. Lyhyitä kysymyksiä on helpompi ymmärtää kuin pitkiä kysymyksiä. *Vältä kysymyksiä, joihin sisältyy kaksoismerkityksiä*. Kahteen erilaiseen kysymykseen on vaikea antaa vain yhtä vastausta. Kysy vain yhtä asiaa kerrallaan. *Käytä monivalintavaihtoehtoja mieluummin kuin ”samaa mieltä/eri mieltä”-väitteitä*. Samaa mieltä/eri mieltä-väittämät, joita käytetään asennemittauksissa, sisältävät vastaustaipumuksen, josta käytetään nimitystä sosiaalinen suotavuus. Se tarkoittaa sitä, että ihmisillä on taipumus valita se vastausvaihtoehto, jota he arvelevat odotettavan, siis jonka he arvelevat olevan yleensä suotava vastaus. *Harkitse kysymysten määrää ja järjestystä lomakkeessa*. Perusohjeena voidaan pitää sitä, että yleisimmät kysymykset sijoitetaan lomakkeen alkupuolelle ja spesifiset loppuun. Samoin helpoimmin vastattavia kysymyksiä olisi hyvä sijoittaa lomakkeen alkuun. Tutkijat yleensä sijoittavat alkuun vastaajaa koskevia kartoitustietoja, kuten sukupuoli, ikä ja siviilisääty. Tämä ei ole kuitenkaan ongelmatonta. Esimerkiksi iän ilmoittaminen voi olla arka asia jollekin. Vastaamista helpottaa, jos ikää ei kysytä tarkasti vaan esitetään valittavaksi ikäryhmiä, joihin vastaaja sijoittaa itsensä. *Tarkista sanojen*

valinta ja käyttö. Yksittäisillä sanan valinnoilla voi olla merkittävä vaikutus. Älä käytä alan ammattikieltä tai ”suuria sanoja”, joita jotkut vastaajat eivät voi ymmärtää. Pyri myös välttämään johdattelevia kysymyksiä (Hirsjärvi ym. 2004, 191 - 192).

4.1.1 Sukupuoli- ja ikäjakaumat

Kyselytutkimuksen vastanneista 58,1 % on naisia, heistä 26,5 % oli iältään 18 - 35 -vuotiaita, 35,3 % iältään 36 – 50 – vuotiaita ja 38,2 % iältään 51 – vuotiaita tai sitä vanhempia.

Miehiä vastanneista oli 41,9 %. Miesten ikäjakauma on seuraavanlainen: 18 -35 – vuotiaita 28,6 %, 36 – 50-vuotiaita 18,4 % ja yli 51 – vuotiaita 53,0 %.

Seuraavasta taulukosta ilmenee kaikkien vastanneiden ikäjakauma.

Taulukko 1 Ikäjakauma

Ikä	Miehet	Naiset	Kaikki
18 - 35	28,6 %	26,5 %	27,4 %
36 - 50	18,4 %	35,3 %	28,2 %
51 -	53,0 %	38,2 %	44,4 %

Ikäjakauma oli tutkijoiden mielestä varsin odotettavissa oleva. Viimeinen ryhmä, eli yli 51-vuotiaat on luonnollisesti eniten edustettuna, sillä kyseisessä ikäjakaumassa ikähaitari on kaikkein laajin. Tästä huolimatta tutkimukseen vastanneiden ikäjakaumassa ovat kaikki ikäryhmät tasapuolisesti edustettuina.

4.1.2 Koulutus- ja ammattijakaumat

Koulutusta koskevassa kysymyksessä vaihtoehtoina olivat peruskoulu, ammatillinen koulutus, lukio, opistotasoinen koulutus, yliopisto ja muu koulutus. Vastauslomakkeissa ainoana muuna koulutuksena oli mainittu ammattikorkeakoulu.

Taulukko 2 Koulutusjakauma

Koulutus	%
Peruskoulu	14,5 %
Ammatillinen	35,9 %
Lukio	5,1 %
Opisto	25,6 %
Yliopisto	8,6 %
Muu	10,3 %

Tutkimustuloksista kävi selkeästi ilmi, että suurin osa vastaajista, joiden koulutus oli peruskoulu, kuuluivat yli 51-vuotiaiden ikäryhmään. Vastaavasti lukion koulutukseen valinneet kuuluivat pääosin 18 - 35-vuotiaiden ikäryhmään. Tämä johtunee siitä, että heillä ei vielä ole muuta koulutusta tai heillä on jonkin tutkinnon opinnot kesken. Ammatillisen tai opistotasaisen koulutuksen saaneita oli kyselyyn vastanneista eniten. Tämä on loogista, sillä näillä koulutusaloilla on kaikkein laajin kirjo eri suuntautumisvaihtoehtoja. Yliopiston tai muun koulutuksen saaneita esiintyi tasaisesti joka ikäryhmässä. Yliopiston tai muun koulutuksen saaneiden prosenttiosuus vastaajista oli suhteellisen pieni.

Ammattijakauma kyselyyn vastanneiden kesken oli varsin kirjava. Tämä oli tietenkin odotettavaa, sillä varsinaista kohderyhmää ei tässä tutkimuksessa ole. Suurimpia erottuvia ryhmiä olivat opiskelijat ja eläkeläiset. Ammattijakauma on tutkijoiden mielestä katava, koska eri alat tulivat edustetuiksi varsin monipuolisesti.

Kyselyssä kysyttiin myös sitä, että onko vastaaja ollut työnsä tai opintojensa kautta tekemisissä tilintarkastukseen liittyvien asioiden kanssa. Vastanneista 55,6 % vastasi myöntävästi, 41,9 % kielteisesti ja 2,6 % vastanneista ei osannut vastata kysymykseen. Tähän kysymykseen perehdytään tarkemmin luvussa 4.3.

4.2 Vastausten analysointi ja suhteuttaminen teoriaan

Tässä luvussa käydään läpi kyselyn kysymykset ja niistä saadut tulokset. Tässä luvussa ovat mukana kaikki 117 kyselylomaketta, riippumatta sukupuolesta, iästä, koulutuksesta, ammatista sekä siitä onko ollut tekemisissä tilintarkastukseen liittyvien asioiden kanssa. Jokainen kysymys käydään läpi samalla tavalla, eli ensin kerrotaan hieman kysymykseen liittyvästä teoriapohjasta ja sen jälkeen selvitetään miten kyselyyn on vastattu. Kyselyn vastauksia havainnollistetaan erilaisin taulukoin ja kuviain. Seuraavien alalukujen otsikoista ilmenee mitä kyselyn kysymystä ollaan analysoimassa.

4.2.1 Tilintarkastuksen tarkoitus

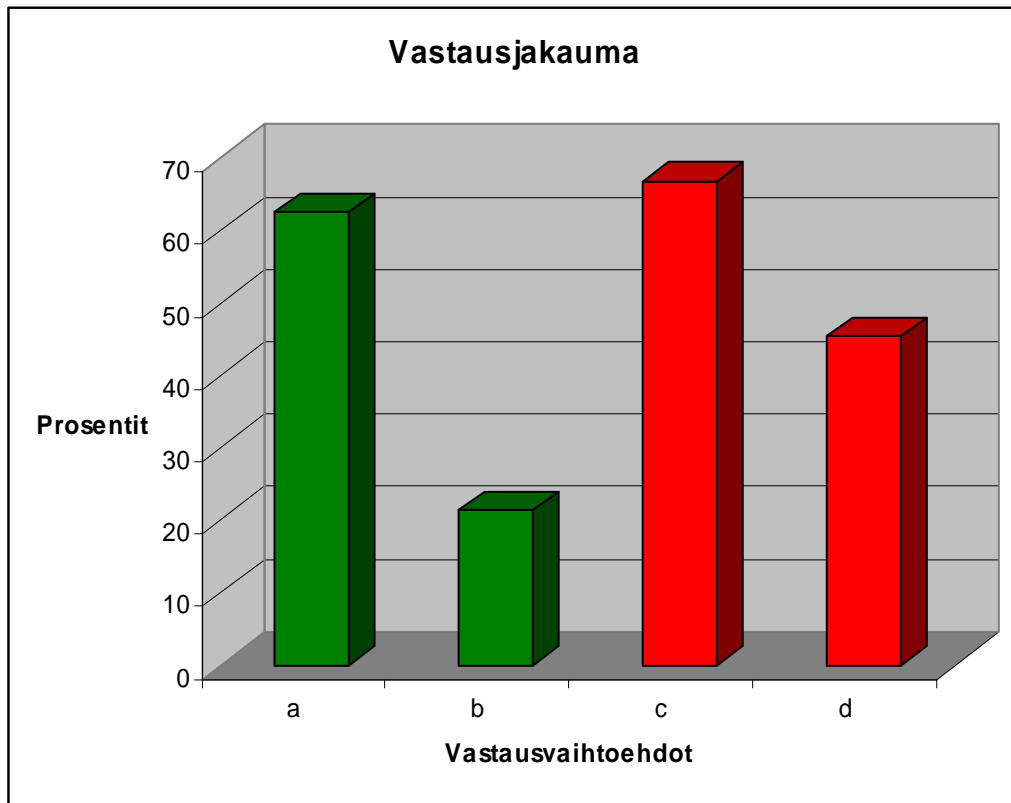
Tilintarkastuksen tarkoituksena on edistää kirjanpitolain sekä yhteisö- ja muun lainsäädännön noudattamista ja näin lisätä tilinpäätöksen luotettavuutta. Suomen lainsäädäntöön ei sisälly varsinaista tilintarkastuksen määritelmää (Saarikivi 1999a, A-155). Tilintarkastuslain 17 §:n mukaan tilintarkastus sisältää tarkastuskohteen kirjanpidon, tilinpäätöksen ja hallinnon tarkastuksen. Tilintarkastus on määritelty tarkastettavan yhteisön taloudellista asemaa ja siihen vaikuttavia seikkoja kuvaavan informaation oikeellisuuden varmistamiseksi ammattitaitoisen ja luottamusta nauttivan ulkopuolisen tarkastajan toimesta (Saarikivi 1999a, A-155).

Tilintarkastuksen keskeinen tarkoitus on informaation välittäminen. Informaation välityskanavia ovat tilintarkastajan laatimat raportit. Kun kirjanpidon tehtävänä on tiedon tuottaminen, niin tilintarkastuksen tehtävänä on tuotetun informaation analysointi, tutkiminen ja raportointi. Tilintarkastuksessa punnitaan kirjanpidon tuottaman tiedon oikeellisuus, täydellisyys ja luotettavuus. Tilintarkastuksessa tarkastetaan myös hallinto ja yrityksen toimintojen lainmukaisuus, minkä perusteella tilintarkastajan tulee antaa lausunto vastuuvapauden myöntämisestä yrityksen hallitukselle ja johdolle. Tarkastuksen perusteella tilintarkastajille muodostuva kuva informoidaan yrityksen omistajille ja muille sidosryhmille. Tilintarkastuskertomus välittää informaatiota, ja olennaista on, että tilintarkastuksen välittämä kuva on todenmukaista (Sarja 1999).

Tilintarkastuksen tarkoitukseen liittyvässä kysymyksessä vastausvaihtoehdoissa oli kaksi oikeaa ja kaksi väärää vastausvaihtoehtoa. Tässä kohdassa kysyttiin mikä on tilintarkastuksen tarkoitus. Vastausvaihtoehdot olivat:

- a) edistää tilintarkastukseen liittyvän lainsäädännön noudattamista (62,4 %)
- b) informaation välittäminen (21,4 %)
- c) väärinkäytösten etsiminen (66,7 %)
- d) tarkastuskohteen tilinpäätöksen laatiminen (45,3 %)

Vastausvaihtoehdot a ja b ovat oikein. Seuraavasta kuviosta käy ilmi kysymykseen oikein ja väärin vastanneiden jakaumat.

Kuvio 6 Mikä on tilintarkastuksen tarkoitus/suuri yleisö

Kysymyksen vastausjakaumasta päätellen suurin osa suuresta yleisöstä pitää tilintarkastusta väärinkäytösten etsimisenä. Tutkijat epäilevät tämän johtuvan jo itsessään tilintarkastus-nimityksestä. Kun henkilö kuulee sanan ”tarkastus”, olettaa hän sen tarkoittavan nimenomaan virheiden ja väärinkäytösten etsimistä eikä niinkään laillisuustarkastusta ja sanan informatiivista merkitystä positiivisessa mielessä. Tämä heijastuu myös vastausvaihtoehtoon b; sillä vain 21,4 % vastaajista oli sitä mieltä, että tilintarkastuksen tarkoituksena on informaation välittäminen.

Lähes puolet vastaajista oli sitä mieltä, että tarkastuskohteen tilinpäätöksen laatiminen on yksi tilintarkastuksen tarkoitus. Tutkijoiden mielestä tämä johtuu vastaajien tietämättömyydestä koskien tilintarkastuksen termistöä.

4.2.2 Tilintarkastajan toimenkuvaan kuuluvat muut tehtävät

Tilintarkastus kattaa suuren määrän erilaisia palveluja. Tilintarkastajan tarjoamat palvelut voivat vaihdella laajasti. Palvelut vaihtelevat maittain. Tilintarkastajien ydintehtävät keskittyvät taloudelliseen informaatioon eli kirjanpito- ja tilintarkastuspalveluihin. Nämä kattavat pääosin kirjanpidon ja tilintarkastuksen. Tilintarkastus sisältää taloudellisen informaation tuottamisen, johon kuuluu taloudelliset transaktiot, valikoiman asiaan-

kuuluvia laskentatoimen toimia ja datan prosessointia tai tietojenkäsittelyä. Tilintarkastus koostuu objektiivisen mielipiteen ilmaisemisesta liittyen annettuun taloudelliseen informaatioon olemassa olevien standardien mukaan parantaakseen tämän informaation luotettavuutta (Horsmanheimo 2001, 89). Tilintarkastajat ottavat vastaan sopimuksen eli vapaaehtoisuuden pohjalta myös muita toimeksiantoja. Tilintarkastajilla on laaja laskentatoimen ja oikeudellisten asioiden tuntemus, joten on luonnollista, että he voivat tarjota tämän alan palveluja. Erikoistuminen on yleistä. Tilintarkastajan rooliin katsotaan kuuluvan valvontatehtävän lisäksi myös neuvonantotehtävä⁹ (Horsmanheimo-Steiner 2002, 33).

Tilintarkastajan lakisääteisiä muita tehtäviä kuin tilikausittain yhteisön tai säätiön kokouksen toimeksiannosta suoritettavia tilintarkastuksia ovat mm. osakeyhtiölain mukaiset erityistarkastukset, kaupparekisterille annettavien todistusten edellyttämät tarkastukset, kommandiittiyhtiön tai avoimen yhtiön muuttuessa osakeyhtiöksi suoritettava tarkastus sekä rahoitustarkastuksen ohjeen mukainen tarjousesitteen tarkastus. Mainittujen tarkastusten lisäksi viranomaismääräykset edellyttävät monissa tapauksissa, että yhteisön tai järjestön tilintarkastajat tarkastavat esimerkiksi yhteisön tai järjestön saamien valtionapujen ja muiden julkisen vallan avustusten tilitykset ennen niiden toimittamista ao. viranomaisille¹⁰ (Horsmanheimo-Steiner 2002, 33).

Tilintarkastajat ovat usein myös verotuksen asiantuntijoita, mikä johtuu verotuksen ja tilinpäätöksen sidonnaisuudesta Suomessa. On tavallista, että tilintarkastajat konsultoivat laskentatoimessa, kirjanpidossa, yritysjärjestelyissä, ja joillakin juridiikan osa-alueilla. He tarjoavat myös atk-konsultointia, rahoitusalan konsultointia ja jopa niin sanottuja head-hunting palveluja. Nykyisin yhä useampien tilintarkastajien on pätevoidytävä ulkomaisiin tilinpäätösnormistoihin, etenkin IAS-standardeihin (Horsmanheimo-Steiner 2002, 33).

Tilintarkastajien tarjoamien ja suorittamien lisätehtävien määrän kasvun on havaittu huolestuttavan sidosryhmiä. Useissa tutkimuksissa on käynyt ilmi, että sidosryhmät pelkäävät tilintarkastajien menettävän riippumattomuutensa osittain tai kokonaan, jos he suorittavat näitä lisätehtäviä tarkastamilleen yrityksille. Samalla on myös saatu selville, että tietyt lisätehtävät ovat sidosryhmien mielestä haitallisempia ja huonommin varsinaisen tilintarkastustyön kanssa yhteensopivia kuin muut. Yleisesti ottaen mitä kauempana laskentatoimesta tilintarkastajien lisätehtävät ovat, sitä haitallisemmiksi sidosryh-

⁹ Vahtera 1986, s. 454 on todennut, että tarkastustyö ilman neuvonantajan roolia on käytännössä mitään sanomatonta, koska se puhtaimmillaan johtaisi siihen, että useimmat virheet jäisivät korjaamatta.

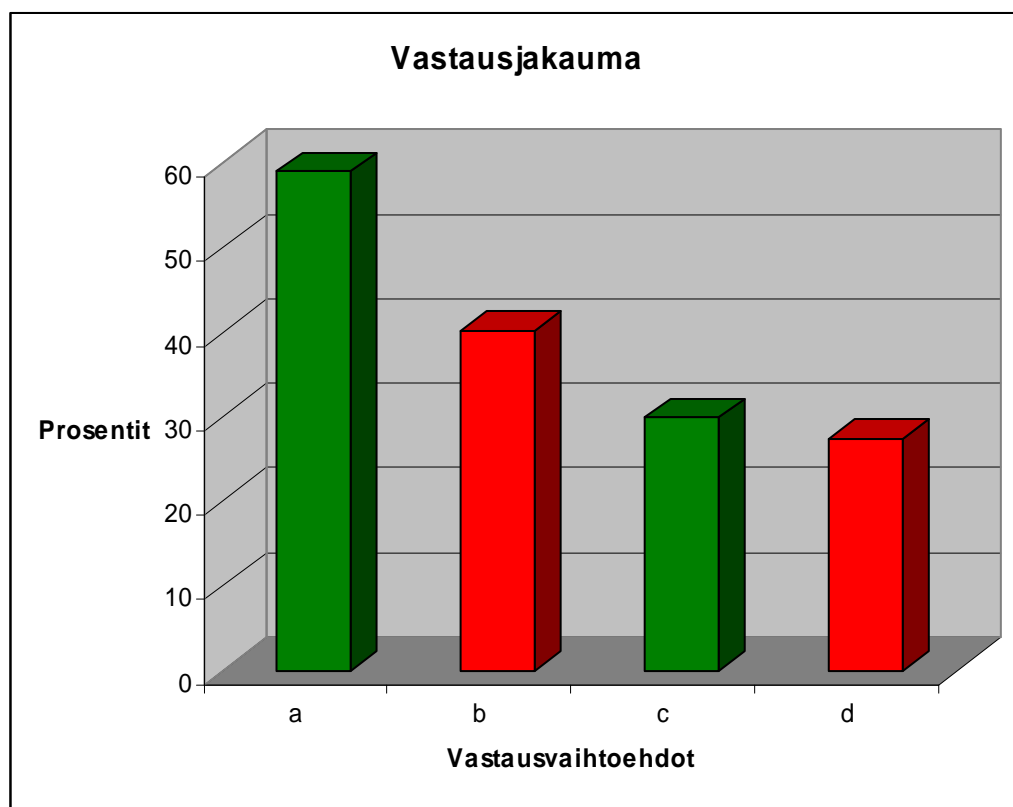
¹⁰ Avustuksia myöntävät mm. kauppa- ja teollisuusministeriö ja liikenneministeriö yrityksille sekä sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö järjestöille

mät ne kokevat. Tilintarkastajien näkemyksen mukaan nämä lisätehtävät kuitenkin hyödyttävät huomattavasti sekä heitä itseään että heidän asiakkaitaan mm. siksi, että tilintarkastajat saavat tällä tavoin tarpeellista lisätietoa tarkastettavasta yrityksestä, mikä parantaa tarkastustyön laatua ja koituu lopulta myös asiakkaan hyväksi mm. kustannussäästöjen muodossa¹¹ (Viitanen 1995).

Tilintarkastajan muita tehtäviä koskevassa kysymyksessä oli kaksi oikeaa ja kaksi väärää vastausta. Kysymyksenä oli; mitä muita tehtäviä tilintarkastuksen lisäksi voi kuulua tilintarkastajan toimenkuvaan tarkastuskohteessa. Vastausvaihtoehdot olivat:

- a) verokonsultointi (59,0 %)
- b) tarkastuskohteen kirjanpidon laadinta (40,2 %)
- c) lakipalvelut (29,9 %)
- d) sijoitusneuvonta (27,4 %)

Kuviosta 7 on nähtävissä kysymyksen vastausjakauma. Oikeat vastausvaihtoehdot ovat a ja c.

Kuvio 7 Mitä muita tehtäviä tilintarkastuksen lisäksi voi kuulua tilintarkastajan toimenkuvaan tarkastuskohteessa/suuri yleisö

¹¹ kts. Esim. The Metcalf Committee 1978, Pany & Reckers 1984, Fant 1994.

Tutkijoiden mielestä tähän kysymykseen vastaajat olivat osanneet valita oikeat vastausvaihtoehdot hyvin, vaikkakaan kysymys ei itsessään ollut helppo. Ainoa yllättävä tutkimustulos kohdistui b vaihtoehtoon, jonka noin 40 % vastaajista valitsi. Se, että niin monen vastaajan mielestä tarkastuskohteen kirjanpidon laadinta voi kuulua tilintarkastajan toimenkuvaan tarkastuskohteessa, johtunee tässäkin tapauksessa suuren yleisön tietämättömyydestä koskien tilintarkastuksen perusasioita ja termistöä.

4.2.3 Hyvän tilintarkastustavan yleisperiaatteet

Tilintarkastajan tulisi noudattaa KHT-yhdistyksen tilintarkastajan eettisiä ohjeita koskevaa suositusta. Tilintarkastaja-ammattin harjoittamista koskevat eettiset periaatteet ovat¹² (Tilintarkastusalan suositukset 2005, 48 - 49):

- a) riippumattomuus
- b) rehellisyys
- c) objektiivisuus
- d) ammatillinen pätevyys ja huolellisuus
- e) salassapitovelvollisuus
- f) ammatillinen käyttäytyminen ja
- g) hyvää tilintarkastustapaa koskevien suositusten noudattaminen

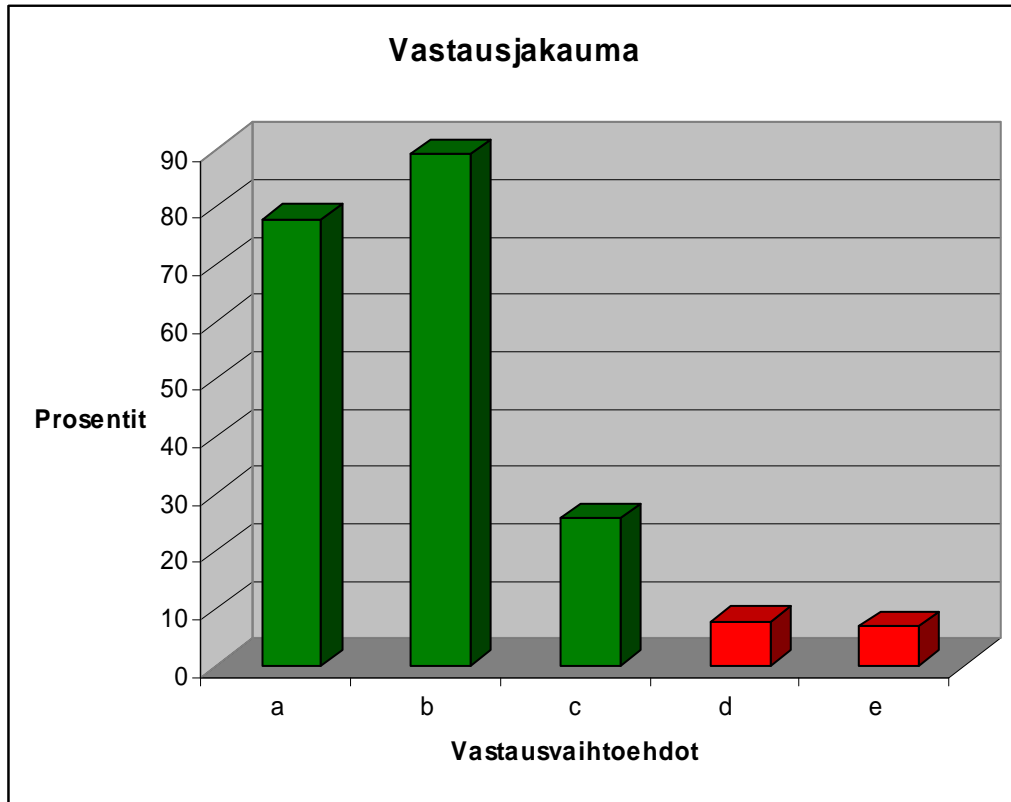
Hyvän tilintarkastustavan vaatimukseen sisältyviä yleisperiaatteita ja edellytyksiä ovat riippumattomuus, objektiivisuus, ammattitaito, dokumentointi, vastuu apulaisista, luotamuksellisuus, suunnittelu sekä tarkastuksen päätelmät ja raportointi. Nämä vaatimukset tulee ottaa huomioon samanaikaisesti tilintarkastajan tehtävissä (HE 295/1993).

Tässä kysymyksessä vastausvaihtoehtoja oli viisi kappaletta, joista kolme oli oikein. Kyselyn tässä kohdassa kysyttiin mitkä seuraavista kuuluvat hyvän tilintarkastustavan yleisperiaatteisiin. Vastausvaihtoehdot olivat:

- a) riippumattomuus tarkastuskohteesta (77,8 %)
- b) ammattitaito (89,2 %)
- c) raporttien laatiminen (25,6 %)
- d) hyvät suhteet tarkastuskohteen osakkeenomistajiin (7,7 %)
- e) tuoton maksimointi tarkastuskohteessa (6,8 %)

Oikeat vastausvaihtoehdot tässä kysymyksessä olivat a, b ja c. Vastausjakauma on nähtävissä seuraavassa kuviossa.

¹² Kts. 2.2.4

Kuvio 8 Hyvän tilintarkastustavan yleisperiaatteita ovat/suuri yleisö

Hyvän tilintarkastustavan yleisperiaatteita koskevaan kysymykseen vastaajat osasivat valita oikeat vastausvaihtoehdot tutkijoiden mielestä erittäin hyvin. Kysymyksessä oli kaksi selkeästi väärää vastausta, joiden vastausprosentit olivat todella pienet. Vastaajilla on siis hyvä käsitys hyvän tilintarkastustavan yleisperiaatteista. Ainoastaan c vaihtoehdon vastausprosentti oli pieni. Tämä johtunee siitä, että suuri yleisö ei miellä tilintarkastajan tehtävään kuuluvan niinkin ”maanläheistä” työtä kuin raporttien laatiminen.

4.2.4. Tarkastettavan yrityksen sidosryhmiä

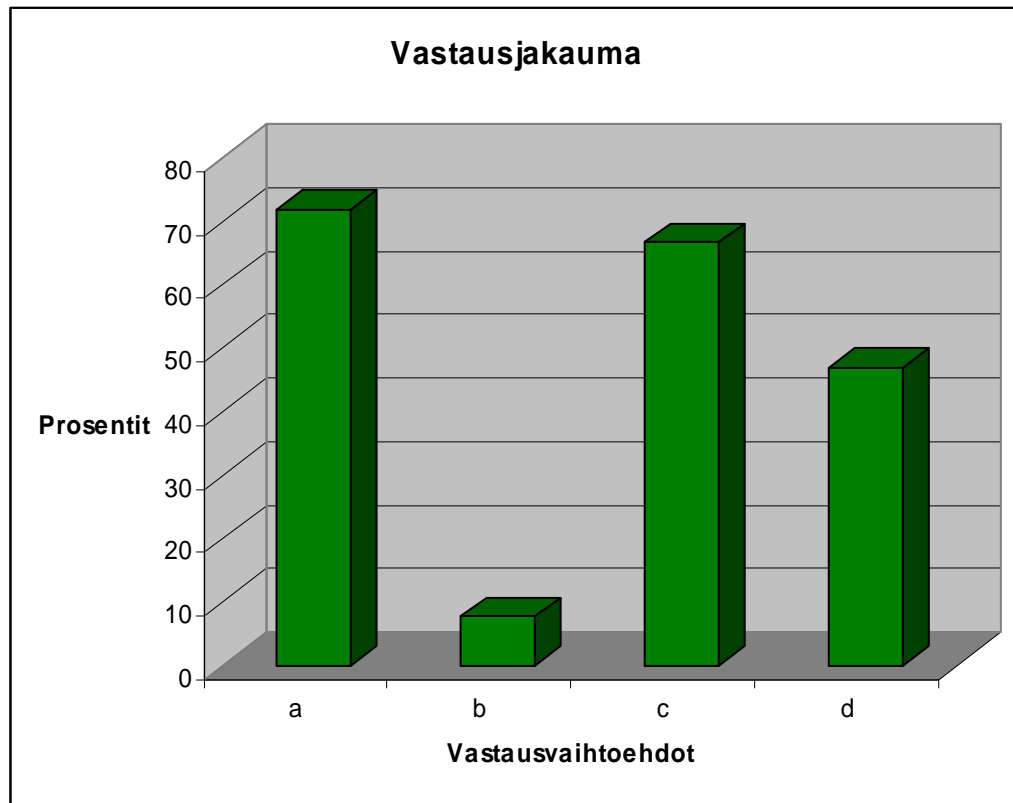
Tarkastettavan yrityksen sidosryhmiä ovat mm. osakkeenomistajat, yrityksen työntekijät, media, liikekumppanit ja velkojat. Tähän asiaan perehdyimme tarkemmin jo luvussa 3.2, joka käsitteli tilintarkastuksen merkitystä sidosryhmille.

Tässä kysymyksessä kysyttiin, mitkä seuraavista vastausvaihtoehdoista olivat tarkastettavan yrityksen sidosryhmiä. Vaihtoehtoina olivat:

- a) luotonantajat (71,8 %)
- b) media (7,7 %)
- c) sijoittajat (66,7 %)

d) yrityksen työntekijät (47,0 %)

Tässä kysymyksessä väriä vastauksia ei ollut ollenkaan. Kuitenkin jotkut vaihtoehdot valittiin yllättävän harvoissa papereissa. Kuviosta 9 ilmenee kysymyksen vastausjakauma.

Kuvio 9 Tarkastettavan yrityksen sidosryhmiä ovat/suuri yleisö

Vastausprosentit tarkastettavan yrityksen sidosryhmiä koskevassa kysymyksessä olivat jonkin verran vaihtelevat. Yllättävää oli, että vain noin puolet vastaajista on sitä mieltä että yrityksen työntekijät ovat yksi tarkastettavan yrityksen sidosryhmistä. Luultavasti tämä johtuu siitä, että ”tavalliset työntekijät” eivät koe olevansa yhtä tärkeä osa yrityksen kokonaisuutta kuin muut sidosryhmät.

Vastausvaihtoehto b:n vähäinen prosenttiluku oli tutkijoiden mielestä erittäin yllättävä. Se, että niin harva vastaaja mielsi median osaksi yrityksen sidosryhmiä, voisi johtua siitä, että mediaa ei ajatella niin laajaksi käsitteeksi kuin se oikeasti on. Vaikka ihmiset ovat tekemisissä päivittäin monen eri median kanssa ja saavat sitä kautta tietoa yrityksistä ja niiden toiminnasta, eivät he koe mediaa yrityksen sidosryhmänä.

4.2.5 Tilintarkastajan korvausvelvollisuus

Hyvään tilintarkastustapaan kuuluu ilmaista, jos tilintarkastaja jostain syystä ei ole voinut suorittaa tehtäväänsä siinä laajuudessa, jonka hyvä tilintarkastustapa edellyttäisi. Tilintarkastajan oma vastuu määräytyy tilintarkastusraporttiin sisältyvän kirjallisen tiedon mukaan. Tilintarkastusta koskevat kurinpidolliset tehtävät kuuluvat valtion tilintarkastuslautakunnalle (VALA) ja keskuskauppakamarin tilintarkastuslautakunnalle (TILA) (Virtanen 2002, 104).

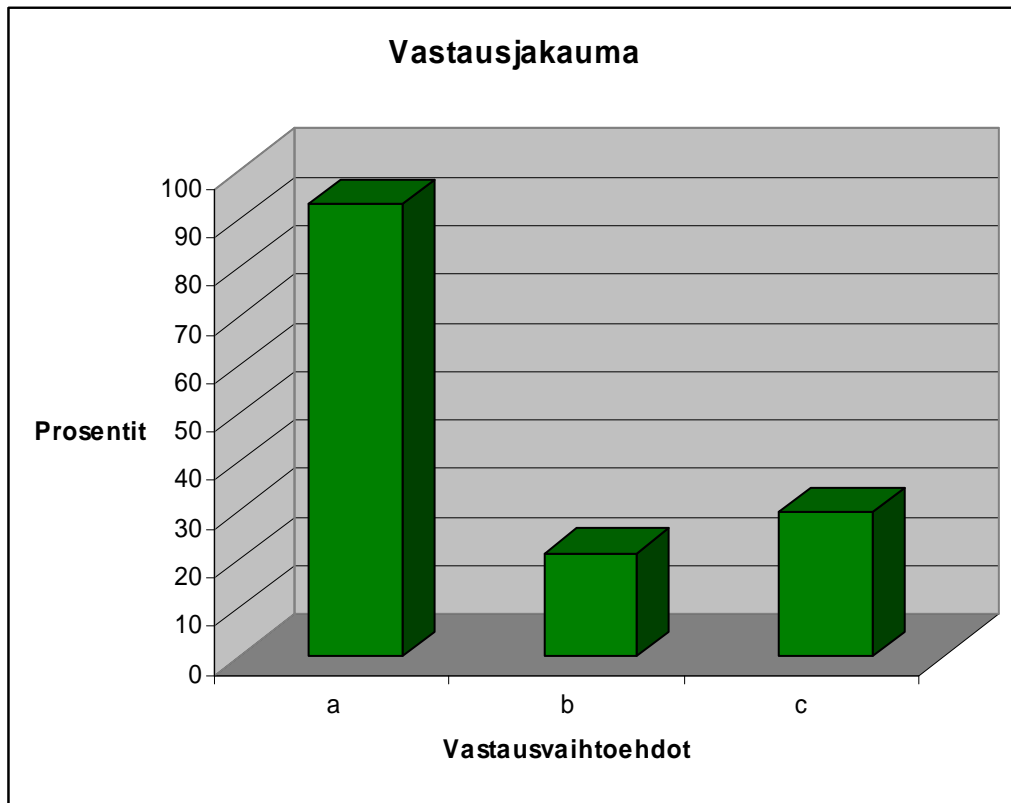
Tilintarkastuslain 44 §:n mukaan tilintarkastaja on velvollinen korvaamaan vahingon, jonka hän on toimiessaan aiheuttanut tahallisesti tai huolimattomuudesta yhteisölle tai säätiölle. Sama koskee vahinkoa, joka tätä lakia, yhteisöä tai säätiötä koskevaa lakia taikka yhtiöjärjestystä, sääntöjä tai yhtiösopimusta rikkomalla on aiheutettu yhteisön osakkaalle, yhtiömiehelle tai jäsenelle taikka muulle henkilölle. Tilintarkastaja vastaa myös vahingosta, jonka hänen apulaisensa tahallisesti tai huolimattomuudesta on aiheuttanut. Jos tilintarkastajana on hyväksytty tilintarkastusyhteisö, vastaavat vahingosta yhteisö sekä se, jolla on päävastuu tilintarkastuksen toimittamisesta. Vahingonkorvauksen sovittelusta sekä korvausvastuun jakaantumisesta kahden tai useamman korvausvelvollisen kesken on voimassa, mitä vahingonkorvauslain (412/74) 2 ja 6 luvussa säädetään.

Tilintarkastajan korvausvelvollisuutta koskevassa kysymyksessä kysyttiin missä tapauksissa tilintarkastaja on velvollinen korvaamaan vahingon. Tilintarkastaja on velvollinen korvaamaan vahingon:

- a) jonka hän on toimiessaan tahallisesti aiheuttanut tarkastuskohteelle (93,2 %)
- b) jonka hän on toimiessaan vahingossa aiheuttanut tarkastuskohteelle (21,4 %)
- c) jonka hänen apulaisensa on aiheuttanut tarkastuskohteelle (29,9 %)

Tässä kysymyksessä kaikki vastausvaihtoehdot olivat oikein.

Vastausten prosenttijakauma kuviossa 10.

Kuvio 10 Tilintarkastajan korvausvelvollisuus/suuri yleisö

Tästä vastausjakaumasta voi päätellä, että vastaajat pitivät tilintarkastajan korvausvelvollisuutta huomattavasti pienempänä kuin tilintarkastuslaki ja – asetus määräävät. Tästä huolimatta vastausjakauma oli varsin odotetunlainen. Suuressa osassa muita toimialoja ei korvausvelvollisuutta ole esimerkiksi henkilön vahingossa aiheuttamasta vahingosta, saati hänen apulaisensa aiheuttamasta vahingosta.

4.2.6 Tilintarkastajan palkkio

Tilintarkastuslaki ei sisällä säännöksiä tilintarkastajan oikeudesta palkkioon eikä tilintarkastuspalkkion määrästä. Tällaisia säännöksiä ei sisälly yleensä muihinkaan lakeihin (Horsmanheimo-Steiner 2002, 163).¹³ Palkkion määrääminen on yleensä sen tehtävänä, joka on valinnut, määrännyt tai osoittanut tilintarkastajan tehtävään. Käytetyin ilmaisu lienee palkkion maksaminen ”laskun mukaan”, joskus käytetään ilmausta ”kohutuullisen laskun mukaan” (Riistama 2006).

¹³ Sitä vastoin osakeyhtiölain 10 luvun 14 §:n mukaisen erityisen tarkastuksen suorittamisesta on tarkastajalla oikeus saada palkkio mainitun lainkohdan mukaan. Tämä oikeus sisältyy myös osakeyhtiölakiehdotuksen 7 luvun 10 §: ään.

Tilintarkastajan palkkiolla ei ole merkitystä sen kannalta, miten huolellisesti ja perusteellisesti tilintarkastaja tekee työnsä. Tilintarkastus on aina tehtävä hyvän tilintarkastustavan mukaisesti ja sen edellyttämässä laajuudessa, vaikka tilintarkastaja palkkio olisi pieni. Tilintarkastuspalkkio ei vaikuta myöskään tilintarkastajan korvausvastuuseen mahdollisesti aiheuttamastaan vahingosta. Tilintarkastus palkkiot ovat vapaan kilpailun ja hinnanmuodostuksen varassa. Kilpailulainsäädäntö estää ammattilaisten palkkiotaulukoiden käytön myös tilintarkastusalalla. Luonnollisesti tilintarkastustoimistoilla ja tilintarkastajilla on omat palkkioperusteensa (Horsmanheimo-Steiner 2002, 164).

IFAC:n¹⁴ mukaan tilintarkastaja on velvollinen hoitamaan tehtävänsä rehellisesti ja objektiivisesti hyvän tilintarkastustavan mukaan. Velvollisuutensa täyttämiseksi tilintarkastajalla tulee olla riittävä koulutus, tiedot ja taidot sekä käytännön kokemus. Suorittamistaan tehtävistä tilintarkastaja on oikeutettu saamaan korvauksen. (Horsmanheimo-Steiner 2002, 164).¹⁵

Tilintarkastajan on palkkiota määrittäessään noudatettava yleisesti hyväksyttäviä palkkion määräytymisperusteita. IFAC:n suositukseen perustuviin KHT-yhdistyksen eettisiin ohjeisiin sisältyy toteama, että on sekä tilintarkastajan että asiakkaan edun mukaista, että palkkion määräytymisperusteet ja maksuehdot sovitaan ennen toimeksiannon aloittamista. (Horsmanheimo-Steiner 2002, 164).

Yleiseksi on myös käynyt erityisesti pörssiyhtiöissä tilintarkastustehtävän kilpailuttaminen. Tällöin tilintarkastuspalkkio määräytyy tarjouksen perusteella. Tarjouskilpailun järjestäminen edellyttää kuitenkin niin tarjoajalta kuin tarjouksen pyytäjältäkin riittävää ammattitaitoa ja ammatillista harkintaa. Palkkion suuruudesta riippumatta tilintarkastus edellyttää tiettyjen ammatillisten vaatimusten täyttämistä tarkastustyössä, mm. tarkastustyön riittävää dokumentointia. Näin ollen tarjouksen hyväksymisessä hinta-laatu-suhde on olennaisesti merkittävämpi kuin pelkkä hinta. Läheskään aina ei parhaallakaan ammattitaidolla ole mahdollista antaa kiinteähintaista tarjousta (Riistama 2006).

Vuosituhanen vaihteessa HTM-tilintarkastajat ry. teki jäsenistönsä keskuudessa tutkimuksen tilintarkastus palkkiosta. Sen mukaan tilintarkastustyöstä noin puolet perustuu aikaveloitukseen (päivä- tai tuntiveloitus), viidennes tapauskohtaiseen kokonaisveloitukseen ja vajaa viidennes toimenpidekohtaiseen veloitukseen. Tuntiveloituksen vaihtelivat tutkimuksen mukaan 34 eurosta 126 euroon (Riistama 2006).

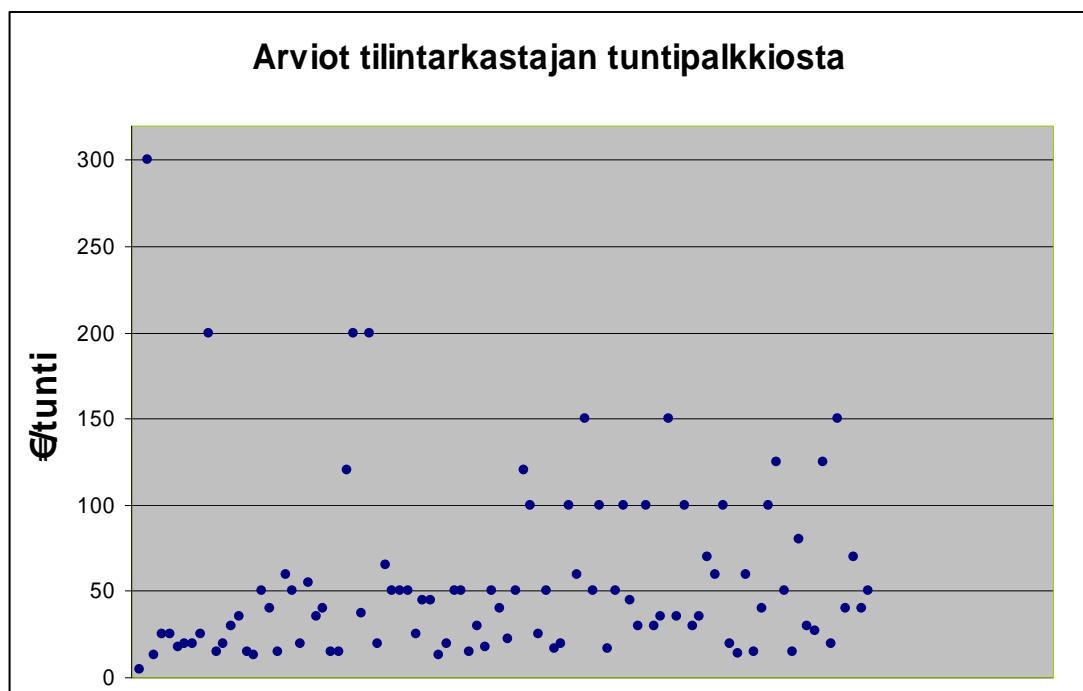
¹⁴ Kansainvälinen tilintarkastajaliitto

¹⁵ IFAC:n Code of Ethics 10 luku, kohta 10.1

KHT-tilintarkastajien veloituksista ei ole nimenomaista tutkimustietoa. Tyypillisenä veloituksena pidetään 100 -150 euroa tunnilta (Horsmanheimo-Steiner 2002, 164).

Hyväksytyjen tilintarkastajien apulaisten veloitukset ovat tietenkin edellä mainittuja vähäisempiä. Kansainvälisesti tarkastellen suomalaisia tilintarkastuspalkkioita on pidettävä vaatimattomina. Jopa pohjoismaisen tason arvellaan olevan 30 - 40% korkeamman (Riistama 2006).

Kyselyn kahdessa viimeisessä kysymyksessä arvioitiin suuren yleisön tietämystä/olettamuksia liittyen tilintarkastajan palkkioon ja sen määrään.

Kuvio 11 Arviot tilintarkastajan tuntipalkkiosta/suuri yleisö

Kuviosta 11 ilmenee, että vastaukset olivat varsin vaihtelevia. Kyselyyn vastanneiden arviot tilintarkastajan tuntipalkkiosta vaihtelivat viidestä eurosta kolmeensataan euroon. Vastausten keskiarvo oli 53,3 euroa. Kyselyyn vastanneista 18,8 % ei osannut sanoa arviotaan tuntipalkkiosta.

Kuvio 12 Tilintarkastajan palkkio/suuri yleisö

Kuviosta 12 on nähtävissä että vastanneista 18,8 % piti tilintarkastajan palkkiota liian suurena, 5.1 % pienenä, 70,1 % sopivana ja loput vastaajista eivät osanneet sanoa mieltäpidettään asiaan.

4.3 Kyselyyn vastanneiden kokemus tilintarkastuksesta ja sen vaikutus kyselyn vastauksiin

Kyselyssä tiedusteltiin vastaajilta olivatko he olleet työnsä/opintojensa kautta tekemisissä tilintarkastukseen liittyvien asioiden kanssa. 55,6 % vastaajista vastasi kysymykseen myöntävästi, 41,9 % kielteisesti ja 2,6 % ei osannut sanoa olivatko olleet tekemisissä tilintarkastukseen liittyvien asioiden kanssa vai eivät. Tässä luvussa tarkastellaan sitä, vaikuttaako henkilön kokemus tai kokemattomuus tilintarkastuksesta kyselyn tuloksiin.

Seuraavasta taulukosta käy ilmi, se miten kyselyyn on vastattu oikein, riippuen siitä onko vastaajalla ollut kokemusta tilintarkastuksesta vai ei. Kyllä-sarakkeen prosentiosuu-

det kuvaavat sitä miten tilintarkastuksesta kokemusta omaavat ovat vastanneet ja ei-sarake taas kuvaa sitä, miten henkilöt joilla ei ole kokemusta tilintarkastuksesta vastasivat kyselyyn.

Taulukko 3 Tilintarkastuskokemuksen vaikutus kyselyn vastauksiin
Oikeat vastausvaihtoehdot

Kysymys	Kyllä	Ei
Tilintarkastuksen tarkoituksena on:		
edistää tilintarkastukseen liittyvän lainsäädännön noudattamista	58,5%	65,4%
informaation välittäminen	29,2%	11,5%
Mitä muita tehtäviä tilintarkastuksen lisäksi voi kuulua tilintarkastajan toimenkuvaan?		
verokonsultointi	67,7%	46,2%
lakipalvelut	40,0%	19,2%
Hyvän tilintarkastustavan yleisperiaatteita ovat:		
riippumattomuus tarkastuskohteesta	84,6%	71,2%
ammattitaito	86,2%	73,1%
raporttien laatiminen	26,2%	25,0%
Tarkastettavan yrityksen sidosryhmiä ovat:		
luotonanatajat	73,8%	63,5%
media	6,2 %	7,7 %
sijoittajat	64,6%	69,2%
yrityksen työntekijät	56,9%	36,5%
Tilintarkastaja on velvollinen korvaamaan vahingon:		
jonka hän on toimiessaan tahallisesti aiheuttanut tarkastuskohteelle	92,3%	94,2%
jonka hän on toimiessaan vahingossa aiheuttanut tarkastuskohteelle	40,0%	26,9%
jonka hänen apulaisensa on aiheuttanut tarkastuskohteelle	33,8%	26,9%

Taulukosta 3 voidaan päätellä, että henkilö joka on ollut työnsä/opintojensa kautta tekemisissä tilintarkastukseen liittyvien asioiden kanssa, ei välttämättä ole yhtään sen tietoisempi tilintarkastukseen liittyvistä asioista kuin henkilö jolla kokemusta ko. asioista ei ole. Tutkijoiden mielestä suurella todennäköisyydellä tämä johtuu siitä, että ihmiset kokevat olleensa tekemisissä tilintarkastuksen kanssa, vaikka todellisuudessa ovatkin saaneet vain hyvin pienen kosketuksen asiaan. Myös se, että suuri yleisö mieltää tarkas-

tuskohteen tilinpäätöksen ja kirjanpidon laadinnan kuuluvan tilintarkastajan toimenkuvaan saattaa johtaa näihin tutkimustuloksiin.

Taulukko 4 on tehty samalla periaatteella kuin taulukko 3, mutta taulukkoon on koottu kyselyyn vastanneiden väärät vastaukset.

Taulukko 4 Tilintarkastuskokemuksen vaikutus kyselyn vastauksiin
Väärät vastausvaihtoehdot

Kysymys	Kyllä	Ei
Tilintarkastuksen tarkoituksena on:		
väärinkäytösten etsiminen	64,6%	71,2%
tilinpäätöksen laatiminen	38,5%	53,8%
Mitä muita tehtäviä tilintarkastuksen lisäksi voi kuulua tilintarkastajan toimenkuvaan?		
tarkastuskohteen kirjanpidon laadinta	30,8%	51,9%
sijoitusneuvonta	23,1%	32,7%
Hyvän tilintarkastustavan yleisperiaatteita ovat:		
hyvät suhteet tarkastuskohteen osakkeenomistajiin	3,1 %	13,5%
tuoton maksimointi tarkastuskohteessa	1,5 %	13,5%

Taulukko 4 vahvistaa käsitystä, joka todettiin jo taulukon 3 kohdalla; eli vastaajan kokemus/kokemattomuus tilintarkastukseen liittyvissä asioissa ei tässä tutkimuksessa juuri näkynyt. Ainoastaan muutamissa kohdissa on huomattavissa vastaajan kokemus tilintarkastukseen, esim. kysyttäessä hyvän tilintarkastustavan yleisperiaatteita tai tilintarkastajan muita tehtäviä. Näihin kohtiin tilintarkastuksesta kokemusta omaavilla oli parempi tietämys kuin kokemattomilla.

4.4 Pohdintaa kyselyn tuloksista

Tutkijat päätyivät seuraaviin johtopäätöksiin analysoituaan kyselytutkimusten tuloksia:

Suuren yleisön käsitys ja tietämys tilintarkastuksesta ja tilintarkastajan roolista

Kyselyn vastauksista kävi ilmi, että suuri osa suuresta yleisöstä on tietämättömpiä tilintarkastuksesta ja tilintarkastajan roolista kuin he itse kuvittelevat. Tämä käy ilmi

siitä, että kyselyyn vastaajat jotka ilmoittivat omaavansa jonkinasteista tietämystä/kokemusta tilintarkastuksesta, eivät kuitenkaan vastanneet kyselyyn sen paremmin oikein kuin ne, jotka eivät vastaavaa tietämystä/kokemusta kertoneet omaavansa. Melko suuri osa vastaajista mieltää tilintarkastuksen ja tilintarkastajan roolin olevan mm. väärinkäytösten etsimistä sekä kirjanpidon ja tilinpäätöksen laatimista, vaikka todellisuudessa näin ei ole. Suuri yleisö ei käsitä tilintarkastusta ja tilintarkastajan roolia niin laajasti ja monin näkökulmin, kuin mitä tilintarkastuslaissa ja – asetuksessa määrätään. Myös suurelle yleisölle tehdyistä haastatteluista ilmenee sama asia, että suurella yleisöllä ei ole kovinkaan laajaa tietämyspohjaa tilintarkastuksesta ja tilintarkastajan roolista. Itse asiassa haastattelut vahvistivat entisestään kyselystä saatuja tuloksia siitä että tilintarkastukseen liittyvän lainsäädännön ja suuren yleisön käsitysten väliltä löytyy odotuskuilu. (kts. luku 4.5).

Tilintarkastuksen ja tilintarkastajan työn uskottavuuden ja arvostuksen kannalta tämän tutkimuksen tulokset eivät ole kovinkaan positiivisia. Kun suuri yleisö ei käsitä mitä lainmäärittelemään tilintarkastukseen ja tilintarkastajan rooliin kuuluu, kärsii heidän työnsä uskottavuus ja arvostus.

Kyselyn vastauksia analysoidessa tutkijat olivat yllättyneitä siitä, että vaikka suuren yleisön käsitys tilintarkastuksesta ja tilintarkastajan roolista ei ollut suurella osalla vastaajista täysin sitä mitä tilintarkastuslaki ja – asetus sääntelevät, tietämys tilintarkastuksesta ja tilintarkastajan roolista oli kohtuullisen hyvä. Muutamaa kohtaa lukuun ottamatta vastaajat osasivat vastata hyvin kyselyyn. Jo se, että yli 50 % vastaajista osasi vastata oikein kysymykseen, oli tutkijoiden mielestä hyvä tulos. Ei voida olettaa, että kaikilla ihmisillä olisi tietämystä tilintarkastuksesta.

Suuren yleisön käsitykset ja tietämyksen parantaminen liittyen tilintarkastukseen ja tilintarkastajan rooliin

Tutkijoiden mielestä tilintarkastajien ja tilintarkastusyhteisöjen pitäisi tulla enemmän esiin ja lähemmäs tavallista kansalaista. Tämä voisi käytännössä tapahtua siten, että he toisivat nykyistä enemmän tilintarkastukseen ja tilintarkastajan työhön liittyviä asioita esille esimerkiksi erilaisilla messuilla ja oppilaitoksissa. Haastatteluista saadut ehdotukset tilintarkastuksen ymmärtämisen helpottamiseksi sekä tiedon saatavuuden helpottamiseksi suurelle yleisölle ovat myös oivia keinoja tilanteen parantamiseksi. (kts. luku 4.5). Tämä käytäntö voisi jopa lisätä tilintarkastusalan suosiota suuren yleisön keskuudessa, eikä tilintarkastajaa pidettäisi enää ”väärinkäytösten etsijänä”. Myös tilintarkastuslain uudistus tuo tilintarkastusosalalle haasteita. Maallikkotilintarkastuksen poistumi-

nen saattaa osaltaan vähentää suuren yleisön kontaktia tilintarkastukseen liittyviin asioihin, sillä esimerkiksi pienimmät yritykset ja yhdistykset eivät lakiuudistuksen myötä ole tilintarkastusvelvollisia.

Odotuskuilu suuren yleisön ja tilintarkastuksen välillä

Kyselyn tulosten perusteella voidaan sanoa, että suuren yleisön ja tilintarkastuksen välillä on havaittavissa jonkinasteinen odotuskuilu. Erityisesti tilintarkastuksen tarkoitukseen liittyvissä asioissa suurella yleisöllä on eri käsitys kuin mitä tilintarkastuslaki ja –asetus määrittelevät. Odotuskuilu näkyi selvimmin siinä, että suuresta yleisöstä 66,7 % piti tilintarkastuksen tarkoituksena väärinkäytösten etsimistä ja 45,3 % tarkastuskohteen tilinpäätöksen laatimisena.

4.5. Haastattelut suurelle yleisölle ja niiden analysointi

Tässä luvussa puretaan suurelle yleisölle tehdyt haastattelut ja käydään läpi esiintulleita asioita haastatteluteemoittain. Metodina käytettiin teemahaastattelua joka on puolisturkuroitu haastattelumenetelmä. Teemahaastattelurunko liitteenä.

Haastateltujen taustatiedot

Haastattelun aluksi selvitettiin haasteltavan taustatiedot. Kysytyt taustatiedot olivat ikä, sukupuoli ja koulutus.

Kahdeksastatoista haastatellusta puolet oli naisia ja puolet miehiä. Haastatelluista 5 kuului ikäryhmään 18 - 30 vuotiaat, 10 haastateltua ikäryhmään 31 - 51 vuotiaat ja 3 haastateltua oli yli 51 vuotiasta. Ohessa taulukko ikä- ja sukupuolijakaumista.

Taulukko 5 Haastateltujen ikä- ja sukupuolijakaumat

Ikä	Miehet	Naiset	Kaikki
18 - 30	3	2	5
31 - 50	5	5	10
51 -	1	2	3

Seuraavasta taulukosta selviää haastateltujen koulutusjakauma.

Taulukko 6 Haastateltujen koulutusjakauma

Koulutus	määrä
Peruskoulu	4
Ammatillinen	6
Lukio	2
Opisto	2
Yliopisto	1
Muu	3

Yleiskuva tilintarkastuksesta ja tilintarkastajan työstä

Tutkijat halusivat tutkia minkälainen yleiskuva haastatelluilla on tilintarkastuksesta ja tilintarkastajan työstä. Haastateltavilta kysytyjä kysymyksiä olivat esimerkiksi mitä tilintarkastus heidän mielestään on, mitä kuuluu tilintarkastajan työnkuvaan ja miten laajaksi he kokivat tilintarkastajan vastuun tekemästään työstä.

Suurella osalla haastatelluista oli se kuva että tilintarkastus on pelkkää tilien tarkastusta. Kysyttäessä mitä ”tilien tarkastus” koskee, niin monet haastatelluista eivät osanneet vastata. Jotkut haastatelluista taas tiesivät tarkastuksen koskevan kirjanpitoa ja tilinpäätöstä. Haastateltavista 4 uskoi tilintarkastajan tekevän yrityksen tilinpäätöksen ja 2 kirjanpidon tekemisen. Tämä kertoo siitä että osalla suurta yleisöä on varsin väärä kuva tilintarkastajan työstä. Kysyttäessä tilintarkastajan muita mahdollisia tehtäviä vastauksiksi saatiin mm. veroneuvonta, taloudellinen neuvonta ja neuvonta muissa yrityksen asioissa. Tämä kertoo siitä, että suurella yleisöllä on väärän kuvan lisäksi varsin heikko tietämys siitä, minkälaisia muita palveluita tilintarkastajat tarjoavat.

Tilintarkastajan vastuukysymykseen saatiin seuraavanlaisia vastauksia;

- ”tilintarkastajan pitää vastata siitä, ettei kirjanpidossa ole virheitä”
- ”tilintarkastajan vastuu päättyy kun yrityksessä hyväksytään hänen tekemänsä työ”
- ”tilintarkastajalla on suuri vastuu työstään, sillä työn on oltava luotettavaa”
- ”totta kai vastuun pitää olla suuri, sillä siitä niille maksetaan”

Suuri yleisö ymmärtää tilintarkastajalla olevan suuren vastuun työstään, mutta ongelma löytyy siitä, ettei vastuuta osata kohdistaa oikein, esimerkiksi kuvitellaan että vastuu poistuu kun työ päättyy.

Kirjanpidon ja tilintarkastuksen ero

Kirjanpidon ja tilintarkastuksen eroa koskevassa haastatteluteemassa kysyttiin tiesivätkö haastateltavat mitä eroa on kirjanpidolla ja tilintarkastuksella. Haastateltavilta kysyttiin mitä on kirjanpito ja mitä on tilintarkastus. Haastateltavien vastauksia olivat mm.

- ”kirjanpidossa laitetaan kuitit järjestykseen ja tilintarkastuksessa katsotaan, että ne ovat oikein”
- ”tilintarkastuksessa valvotaan että yrityksen varat on käytetty oikein”
- ”kirjanpidossa yrityksen jokainen tilitapahtuma merkitään, näin saadaan selville mistä raha on tullut ja mihin se on laitettu”
- ”tilintarkastuksessa tarkastetaan yrityksen kirjanpito, tilinpäätös, varainhoito sekä muu hallinto. Laaditaan pöytäkirja havainnoista joista yrityksen johto saa tietoa onko yrityksen asiat ok. Ellei, voi tilintarkastaja ryhtyä tarvittaviin toimenpiteisiin asioiden kuntoon saamiseksi”

Tämä kysymys jakoi haastateltavat kahtia. Toinen osa haastatelluista ei tietänyt alkuunkaan miten kirjanpito ja tilintarkastus eroavat toisistaan, toinen osa haastatelluista tiesi osin jopa varsin hyvin näiden termien eron. Tässä kysymyksessä huomasin, että korkeamman koulutuksen omaavat henkilöt osasivat kysymykseen paremmin kuin vähemmän koulutusta omaavat.

Tietämys tilintarkastuksesta ja tilintarkastajan työstä

Tämän haastatteluteeman ensimmäisenä osa-alueena kysyttiin kokivatko haastatellut tietämyksensä tilintarkastuksesta ja tilintarkastajan työstä riittäväksi. Jos eivät, mitä he haluaisivat tietää ja miksi ja mitä keinoja voisi käyttää jotta tieto saavuttaisi paremmin suuren yleisön. Haastateltavilta tuli mm. seuraavanlaisia ehdotuksia: tietoisku televisioon, kansalais- tms. opintokurssi, pieni vihkonen vaikka kirjastoihin ja työpaikoille, internetin hyväksikäyttö.

Noin neljäsosa haastatelluista koki tietävänsä vähän tilintarkastuksesta ja tilintarkastajan työstä, mutta silti mielestään riittävästi. Myös noin neljäsosa haastatelluista koki tietonsa hyväksi edellä mainituissa asioissa eikä näin ollen tarvinnut/halunnut lisää tietoa. Loput vastaajista kokivat, ettei heidän tietonsa asioista ole riittävä ja että haluaisivat tietää enemmän. Heiltä saatiin seuraavanlaisia vastauksia/ehdotuksia:

- ”haluaisin tietää mm. tilintarkastusstandardien sisällöstä ja vastuukysymyksistä”
- ”yleissivistyksen vuoksi haluaisin tietää enemmän”

- ”yleisesti, että miksi tilintarkastus tehdään, mitä pitää sisällään, mitä tilintarkastaja tekee ja mitä hänen ei pidä tehdä”
- ”haluaisin tietää perusasioita, sillä ikinähän ei tiedä jos vaikka joutuisi tekemisiin näiden asioiden kanssa”
- ”olisi hyvä että kaikki ihmiset tietäisivät perusteet asioista ja tuntisivat termit”

Tutkijoiden mielestä se että jopa puolet haastatelluista halusi saada lisätietoa tilintarkastuksesta ja tilintarkastajan työstä, oli positiivista. Tämä kertoo ihmisten kiinnostuksesta tilintarkastusta kohtaan. Tutkijoiden mielestä juuri se, että suuri yleisö saisi edes pinta-puolisen tiedon tilintarkastukseen liittyvissä asioissa, olisi jo suuri harppaus nykyisestä tilanteesta eteenpäin.

Toisena osa-alueena tässä haastatteluteemassa kysyttiin haastateltavien mielipidettä siihen että mikä on heidän mielestään syy siihen, että suuren yleisön käsitykset/tietämys tilintarkastuksesta ja tilintarkastajan roolista ovat niin paljon erilaisia kuin tilintarkastuslaissa ja -asetuksessa sanotaan. Seuraavassa haastateltujen mielipiteitä:

- ”tilintarkastus on vain harvojen käsissä”
- ”suurin osa tilintarkastusta suorittavista henkilöistä tietää tehtävänsä, mutta muita se ei taida kovin kiinnostaa”
- ”informaation puute”
- ”ei ehkä niin mielenkiintoinen aihe tavalliselle kansalaiselle, kun joku ammattilainen sen yleensä hoitaa”

Tutkijat itse ovat suuren yleisön kanssa samaa mieltä asiasta. Aiemmin mainittuja keinoja tilintarkastukseen liittyvän tietämyksen parantamiseksi (tietoisku televisioon, kansalais- tms. opintokurssi, pieni vihkonen vaikka kirjastoihin ja työpaikoille, internetin hyväksikäyttö) olisi todellakin syytä miettiä ja käyttää hyväksi.

5. KYSELYTUTKIMUS TILINTARKASTAJILLE

Tutkimustyön edetessä tutkijoita alkoi kiinnostaa myös se, mitä tilintarkastajat olettavat suuren yleisön tietävän tilintarkastuksesta ja tilintarkastajan roolista. Tutkijat päättivät tehdä pienimuotoisen kyselyn tilintarkastajille, jonka avulla he tutkivat asiaa. Tämä kyselytutkimus tilintarkastajille ei ole yksi tämän tutkimuksen pääkohdista, vaan se on tehty antamaan lisäarvoa tälle tutkimukselle.

5.1 Kyselyn ja aineiston kuvaus

Kyselypohjana käytettiin samaa kyselyä kuin suurelle yleisölle kohdistetussa kyselyssä. Tilintarkastajia pyydettiin vastaamaan kyselyyn siten kuin he olettavat että suuri yleisö vastaisi. Näin saatiin käsitys siitä, mitä tilintarkastajat olettavat suuren yleisön tietävän tilintarkastuksesta ja tilintarkastajan työstä.

Kysely lähetettiin sähköpostitse 38 tilintarkastajalle Satakunnan alueella. Vastaus saatiin 11 tilintarkastajalta. Kyselyyn vastanneet olivat joko KHT- tai HTM-tilintarkastajia.

5.2 Kyselyn tulokset ja analysointi

Tässä alaluvussa käydään läpi tilintarkastajilla teetetyn kyselyn tuloksia. Tämän kyselyn tulokset ovat vain suuntaa-antavia, sillä otos oli melko pieni. Tuloksista käy ilmi, onko tilintarkastajilla oikea käsitys suuren yleisön tietämyksestä liittyen tilintarkastukseen ja tilintarkastajan rooliin. Toisin sanoen, löytyykö tilintarkastajien ja suuren yleisön väliltä odotuskulua liittyen edellä mainittuihin asioihin.

Merkittävimpiä asioita, jotka tulivat tilintarkastajille suunnatussa kyselyssä esiin, olivat seuraavassa kappaleessa luetellut käsitykset suuren yleisön tietämyksestä liittyen tilintarkastukseen ja tilintarkastajan rooliin.

Tilintarkastajien mielestä suuri yleisö olettaa seuraavaa:

- tilintarkastuksen tarkoituksena on väärinkäytösten etsiminen 87 % (66,7 %)
- tarkastettavan yrityksen sidosryhmä on yrityksen työntekijät 93 % (47,0 %)
- hyvän tilintarkastustavan yleisperiaatteena on tuoton maksimointi tarkastuskohhteessa 49 % (6,8 %)
- tilintarkastajan palkkio on suuri 95 % (18,8 %)

- tilintarkastajan tuntipalkkio keskimäärin 240,0 €(53,3 €)

Suluissa olevat luvut ovat suuren yleisölle teetetyin kyselyn vastausten tuloksia.

Tehdyn kyselyn perusteella noin yhdeksän kymmenestä tilintarkastajasta on sitä mieltä, että suuri yleisö mieltää tilintarkastuksen väärinkäytösten etsimiseksi, vaikka suuresta yleisöstä vain vähän yli puolet on tätä mieltä. Tämä on tutkijoiden mielestä varsin merkittävä tutkimustulos, sillä todellisuudessa tilintarkastuksen tarkoituksena ei ole väärinkäytösten etsiminen, vaan edistää kirjanpitolain sekä yhteisö- ja muun lainsäädännön noudattamista ja näin lisätä tilinpäätöksen luotettavuutta.

Tilintarkastuksen tarkoitukseen liittyvän odotuskuilun jatkotutkimus ja lisäperehtyminen aiheeseen olisi tutkijoiden mielestä tarpeellista, jotta näin suuri epäkohta huomioidaisiin paremmin ja jatkotoimenpiteillä ehkä jopa saataisiin poistumaan. Tilintarkastajien ja tilintarkastuksen arvostuksen kannalta ei ole positiivista, että tilintarkastus mielletään väärin.

Tilintarkastajista suurin osa olettaa suuren yleisön pitävän yrityksen työntekijöitä yhtenä yrityksen sidosryhmistä. Suuresta yleisöstä kuitenkin vain vajaa puolet mieltää asian samoin. Todellisuudessa työntekijät ovat yrityksen sidosryhmä, sillä ilman työntekijöitä ei yritys toimi.

Tuoton maksimointi tarkastuskohteessa ei todellakaan ole hyvän tilintarkastustavan yleisperiaate. Noin puolet tilintarkastajista olettaa suuren yleisön kuitenkin ajattelevan asiasta näin, vaikka suuresta yleisöstä vain pieni osa ajattelee näin. Selvyys siihen miksi tilintarkastajat näin ajattelevat, löytyisi ehkä lisätutkimuksella.

Tilintarkastajan palkkion suuruuteen liittyvissä kysymyksissä lähes kaikki tilintarkastajat olivat sitä mieltä, että suuri yleisö mieltää tilintarkastajan palkkion suureksi. Kaikkien tilintarkastajien vastausten keskiarvo oli 240,00 euroa. Suuri yleisö piti tilintarkastajan palkkiota sopivana, vain vajaat 20 % piti palkkiota suurena. Suuren yleisön vastausten keskiarvo tilintarkastajan tuntipalkkiosta oli 53,3 euroa. Näistäkin vastauksista käy ilmi, että tilintarkastajien oletukset suuren yleisön mielipiteistä eivät osu oikeaan.

Tilintarkastajien antamista vastauksista voidaan päätellä, että tilintarkastajat olettavat suuren yleisön olevan huomattavasti tietämättömämpiä tilintarkastukseen ja tilintarkastajan rooliin liittyvissä asioissa kuin miten asian todellinen laita on.

Tehty kysely osoittaa, että suuren yleisön ja tilintarkastajien käsitysten väliltä löytyy odotuskuilu.

Tutkijoiden mielestä tilintarkastajien ja suuren yleisön välistä odotuskuilua liittyen tilintarkastukseen ja tilintarkastajan rooliin olisi syytä tutkia tarkemmin. Aiheesta saisi hyvinkin laajemman tutkimuksen joka osaltaan saattaisi parantaa suuren yleisön tietämystä mainituista asioista ja auttaisi tilintarkastajia muuttamaan toimintaansa sellaiseksi että tavallisen ihmisen olisi helpompi lähestyä heitä ja ymmärtää tilintarkastukseen liittyviä asioita.

6. KYSELYTUTKIMUS TUKKK:N PORIN YKSIKÖN KTM-OPISKELIJOILLE

Tämän tutkimuksen ja tilintarkastusopintojen kehittämisen kannalta tutkijat kokivat tarpeelliseksi kerätä tietoa ja mielipiteitä myös TuKKK:n Porin yksikön ktm-opiskelijoilta. Kyseisen oppilaitoksen ktm-opiskelijoille lähetettiin sähköpostitse kysely aiheeseen liittyen. Kyselypohjana käytettiin hieman mukaellen jo aiemmin suurelle yleisölle ja tilintarkastajille teetettyä kyselyä.

6.1 Kyselyn ja aineiston kuvaus

Kyselypohjana käytettiin lähes samaa kyselyä kuin suurelle yleisölle ja tilintarkastajille teetetyssä kyselyssä. Muutoksena aiempaan kyselypohjaan tutkijat lisäsivät ktm-opiskelijoiden kyselyyn muutamia avoimia kysymyksiä, joiden avulla kartoitettiin opiskelijoiden oletuksia siitä miten tilintarkastuslainsäädäntö ja tilintarkastajan työ tulee muuttumaan tulevaisuudessa ja mitä toiveita ja odotuksia heillä on tilintarkastuksesta ja tilintarkastajan työstä. Lisäksi kyselyssä pyydettiin opiskelijaa arvioimaan TuKKK:n Porin yksikön tilintarkastusopintoja ja miten niitä voisi heidän mielestään kehittää vastaamaan paremmin alan koulutusta.

Kysely lähetettiin sähköpostitse kaikille TuKKK:n Porin yksikön ktm-opiskelijoille. Vastaus saatiin 12 opiskelijalta.

6.2 Kyselyn tulokset ja analysointi

Tässä alaluvussa käydään läpi ktm-opiskelijoilla teetetyn kyselyn tuloksia. Tämänkin kyselyn tulokset, kuten edellä tilintarkastajilla suoritetun kyselyn tulokset, ovat vain suuntaa-antavia, sillä vaikka otos oli kattava, oli vastaajien lukumäärä suhteellisen pieni. Tuloksista käy ilmi minkälainen käsitys ja tietämys TuKKK:n Porin yksikön ktm-opiskelijoilla on tilintarkastuksesta ja tilintarkastajan roolista. Lisäksi avoimien kysymysten vastauksista käy ilmi, miten ktm-opiskelijat olettavat tilintarkastuslainsäädännön ja tilintarkastajan työn muuttuvan tulevaisuudessa, mitä toiveita ja odotuksia heillä on tilintarkastukseen ja tilintarkastajan työhön liittyen sekä heidän arvionsa TuKKK:n Porin yksikön tilintarkastusopinnoista ja niiden kehittämisestä. Tässä luvussa verrataan myös ktm-opiskelijoiden vastauksia suurelle yleisölle teetetyn kyselyn vastauksiin.

Tässä vaiheessa voidaan todeta, että johtuen ktm-opiskelijoiden opinnoista, ja tätä kautta lisääntyneestä tietämyksestä, oikein vastanneiden prosentit verrattuna suurelle yleisölle teetettyyn kyselyyn olivat monissa kohdin paremmat. Vastaavasti väärin vastanneiden prosentit ovat pienemmät.

Kyselyyn vastanneista 25 % oli iältään 18 - 22 vuotiaita, 25 % iältään 23 - 27 vuotiaita, 8 % iältään 28 - 32 vuotiaita ja 42 % iältään 33 vuotiaita tai vanhempia. Naisia vastaajista oli 92 % ja miehiä 8 %.

Alla olevasta taulukosta näkyy kyselyyn vastanneiden ktm-opiskelijoiden vuosikurssijakauma.

Taulukko 7 Ktm-opiskelijoiden vuosikurssijakauma

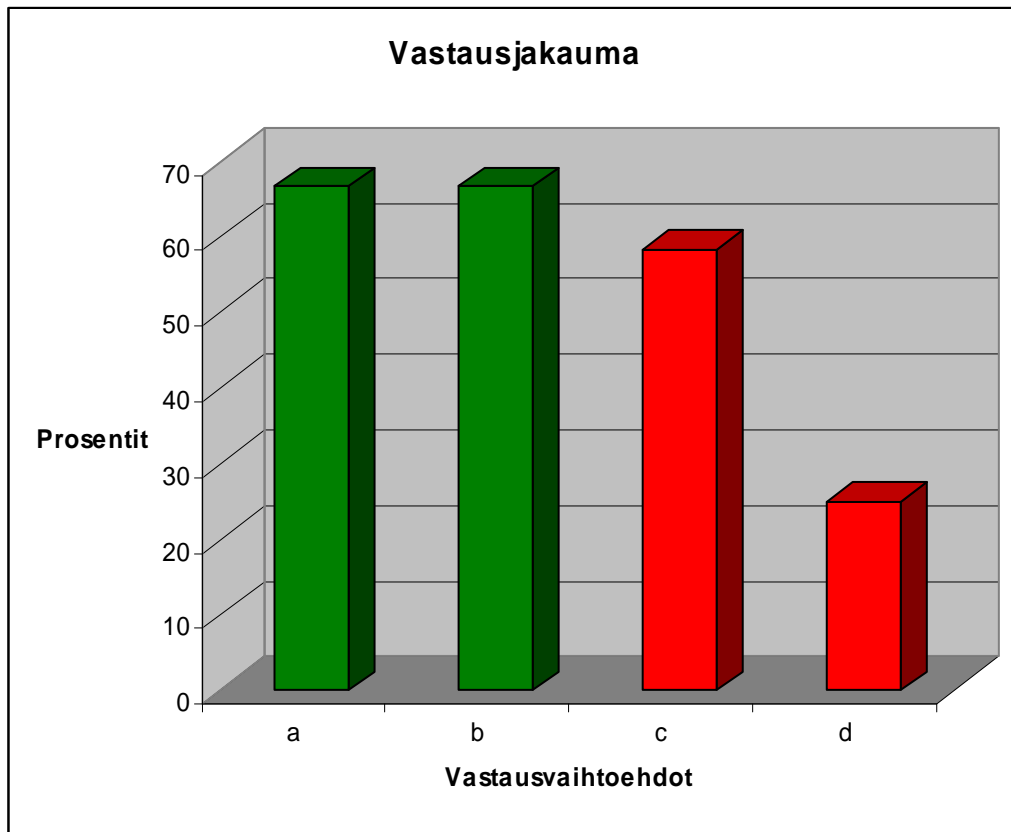
Vuosikurssi	%
2003	8
2004	42
2005	8
2006	9
2007	33

Kyselyyn vastanneista ktm-opiskelijoista 17 % työskentelee tällä hetkellä tilintarkastuksen parissa. Vastaajista 33 % oli tällä hetkellä sitä mieltä että tulee tulevaisuudessa työskentelemään tilintarkastuksen parissa, loput vastaajista vastasivat kysymykseen kielteisesti tai eivät osanneet sanoa.

Tilintarkastuksen tarkoitukseen liittyvässä kysymyksessä vastausvaihtoehdoissa oli kaksi oikeaa ja kaksi väärää vastausvaihtoehtoa. Tässä kohdassa kysyttiin mikä on tilintarkastuksen tarkoitus. Vastausvaihtoehdot olivat:

- a) edistää tilintarkastukseen liittyvän lainsäädännön noudattamista (66,7 %)
- b) informaation välittäminen (66,7 %)
- c) väärinkäytösten etsiminen (58,3 %)
- d) tarkastuskohteen tilinpäätöksen laatiminen (25,0 %)

Vastausvaihtoehdot a ja b ovat oikein. Seuraavasta kuviosta käy ilmi kysymykseen oikein ja väärin vastanneiden jakaumat.

Kuvio 13 Mikä on tilintarkastuksen tarkoitus/ktm-opiskelijat

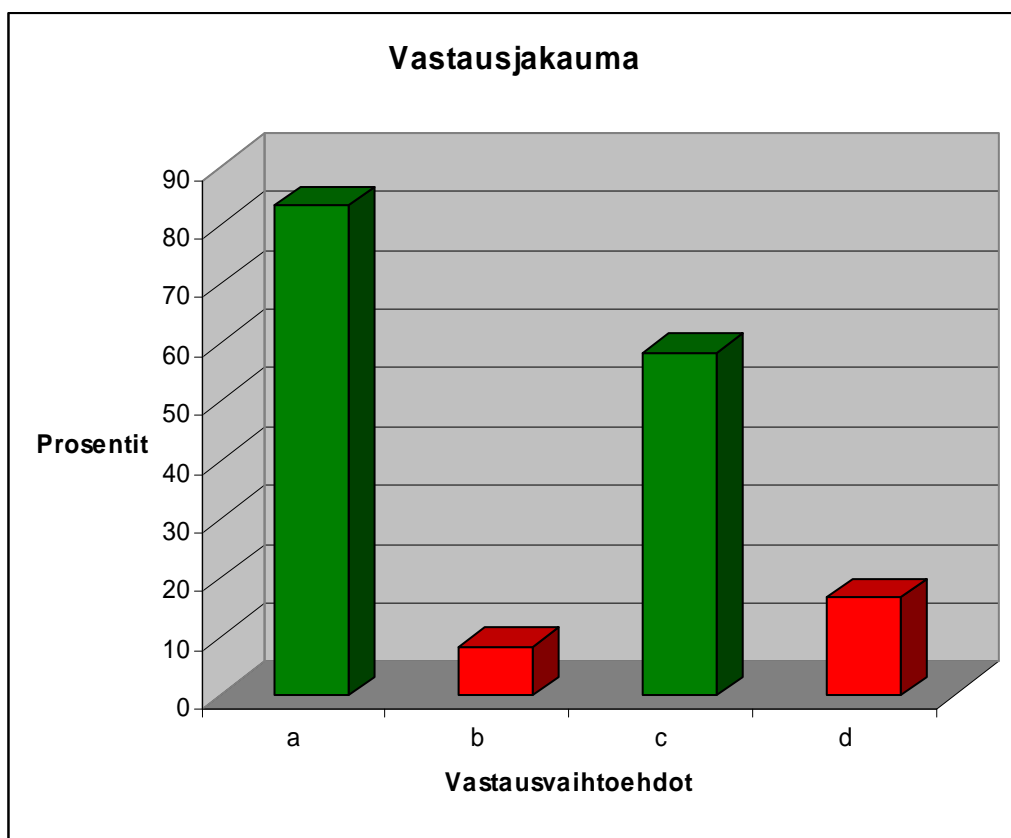
Kysymyksen vastausjakaumasta käy ilmi että suurin osa ktm-opiskelijoista mieltää tilintarkastuksen aivan oikein, eli tilintarkastukseen liittyvän lainsäädännön noudattamisen edistämiseksi ja informaation välittämiseksi. Huolestuttavaa vastausjakaumassa on se että lähes 60 % ktm-opiskelijoista mieltää tilintarkastuksen väärinkäytösten etsimiseksi ja joka neljäs on sitä mieltä että tilintarkastuksen tarkoituksena on tarkastuskohteen tilinpäätöksen laatiminen. Huolestuttavaksi asian tekee se, että kyselyyn vastanneet opiskelijat opiskelevat laskentatoimea ainakin jossakin määrin ja niin ollen tilintarkastuksen tarkoituksen tulisi olla heillä tiedossa, sillä sitä käsitellään jo perusopinnoissa. Varsinkin se että joka neljäs ktm-opiskelija vastasi tilintarkastuksen olevan tarkastuskohteen tilinpäätöksen laatiminen yllätti tutkijat.

Vertailtaessa suuren yleisön ja ktm-opiskelijoiden vastauksia tässä kysymyksessä merkittävin eroavaisuus löytyi kohdasta informaation välittäminen. Opiskelijoilla oli asiasta parempi tietämys, mikä on luonnollista johtuen heidän opinnoistaan. Toisaalta vertailtaessa vääriä vastausvaihtoehtoja ei suuria eroavaisuuksia ktm-opiskelijoiden ja suuren yleisön väliltä löytynyt.

Tilintarkastajan muita tehtäviä koskevassa kysymyksessä oli kaksi oikeaa ja kaksi väärää vastausta. Kysymyksenä oli; mitä muita tehtäviä tilintarkastuksen lisäksi voi kuulua tilintarkastajan toimenkuvaan tarkastuskohteessa ja vastausvaihtoehdot olivat:

- a) verokonsultointi (83,3 %)
- b) tarkastuskohteen kirjanpidon laadinta (8,3 %)
- c) lakipalvelut (58,3 %)
- d) sijoitusneuvonta (16,7 %)

Kuviosta 14 on nähtävissä kysymyksen vastausjakauma. Oikeat vastausvaihtoehdot ovat a ja c.

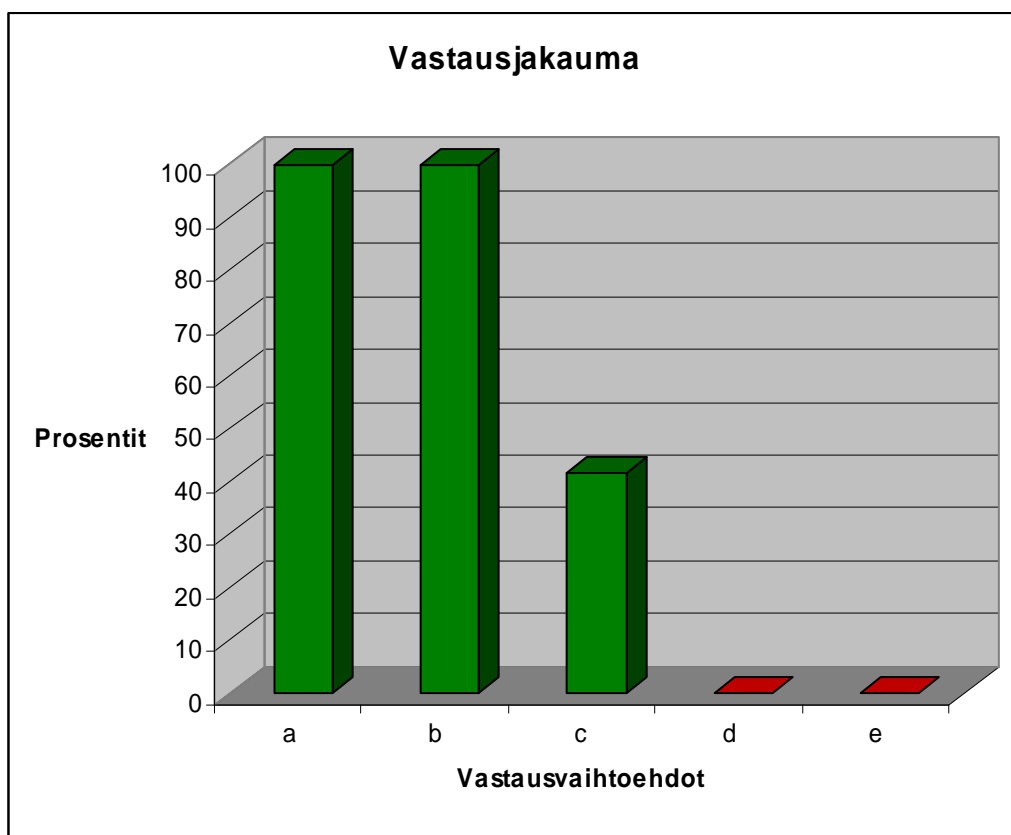
Kuvio 14 Mitä muita tehtäviä tilintarkastuksen lisäksi voi kuulua tilintarkastajan toimenkuvaan tarkastuskohteessa/ktm-opiskelijat

Tutkijoiden mielestä ktm-opiskelijat tiesivät hyvin mitä muita tehtäviä tilintarkastuksen lisäksi voi kuulua tilintarkastajan toimenkuvaan tarkastuskohteessa. Verrattaessa ktm-opiskelijoiden ja suuren yleisön vastauksia keskenään, näkyi selvä ero. Ktm-opiskelijat tiesivät melko hyvin, ettei tarkastuskohteen kirjanpidon laadinta ja sijoitusneuvonta voi kuulua tilintarkastajan toimenkuvaan tarkastuskohteessa.

Hyvän tilintarkastustavan yleisperiaatteita koskevassa kysymyksessä vastausvaihtoehtoja oli viisi kappaletta, joista kolme oli oikein. Vastausvaihtoehdot olivat:

- a) riippumattomuus tarkastuskohteesta (100,0 %)
- b) ammattitaito (100,0 %)
- c) raporttien laatiminen (41,7 %)
- d) hyvät suhteet tarkastuskohteen osakkeenomistajiin (0,0 %)
- e) tuoton maksimointi tarkastuskohteessa (0,0 %)

Oikeat vastausvaihtoehdot tässä kysymyksessä olivat a, b ja c. Vastausjakauma on nähtävissä seuraavassa kuviossa.

Kuvio 15 Hyvän tilintarkastustavan yleisperiaatteita ovat/ktm-opiskelijat

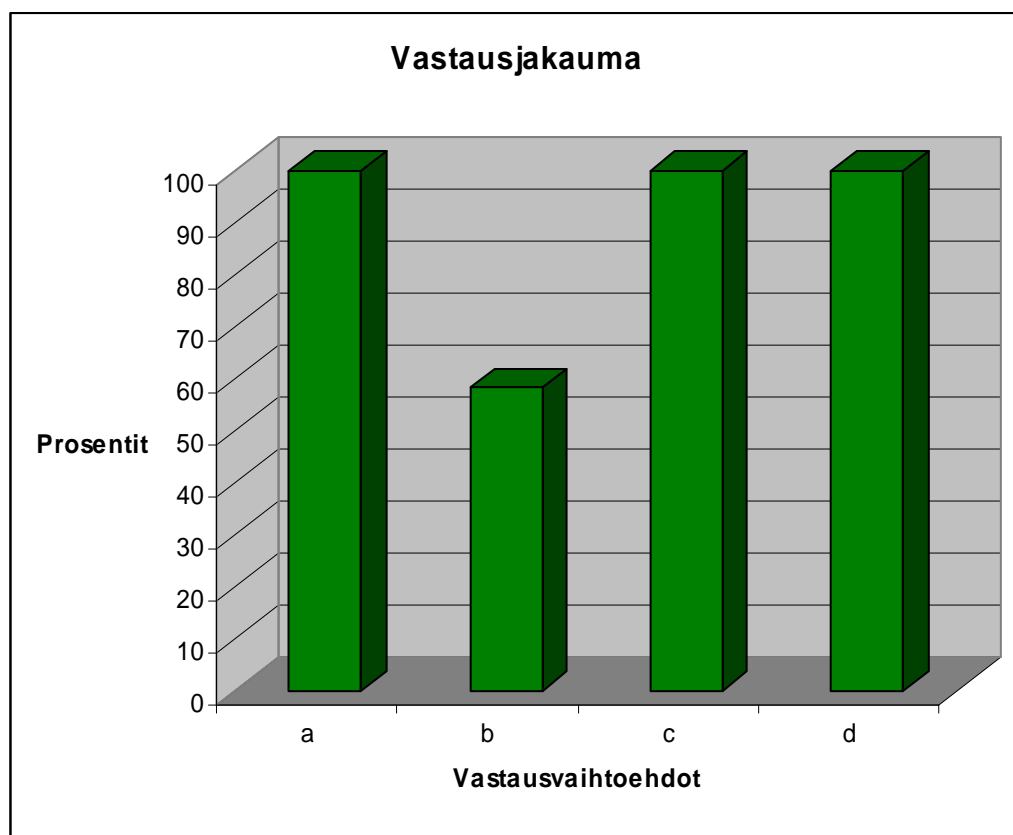
Tämän vastausjakauman perusteella voidaan todeta että ktm-opiskelijoilla oli erinomaiset tiedot liittyen hyvän tilintarkastustavan yleisperiaatteisiin. Vastausjakauma oli lähes täydellinen, lukuun ottamatta kohtaa raporttien laatiminen, johon vastasi vajaa puolet ktm-opiskelijoista oikein.

Kun verrataan suuren yleisön ja ktm-opiskelijoiden vastauksia hyvän tilintarkastustavan yleisperiaatteita koskevaan kysymykseen, voidaan todeta että vastausjakauma on paljolti samansuuntainen.

Tarkastettavan yrityksen sidosryhmiä koskevassa kysymyksessä kysyttiin yksinkertaisesti, mitkä seuraavista vastausvaihtoehdoista olivat tarkastettavan yrityksen sidosryhmiä. Vaihtoehtoina olivat:

- a) luotonantajat (100,0 %)
- b) media (58,3 %)
- c) sijoittajat (100,0 %)
- d) yrityksen työntekijät (100,0 %)

Tässä kysymyksessä väriä vastauksia ei ollut ollenkaan. Kuviosta 16 ilmenee kysymyksen vastausjakauma.

Kuvio 16 Tarkastettavan yrityksen sidosryhmiä ovat/ktm-opiskelijat

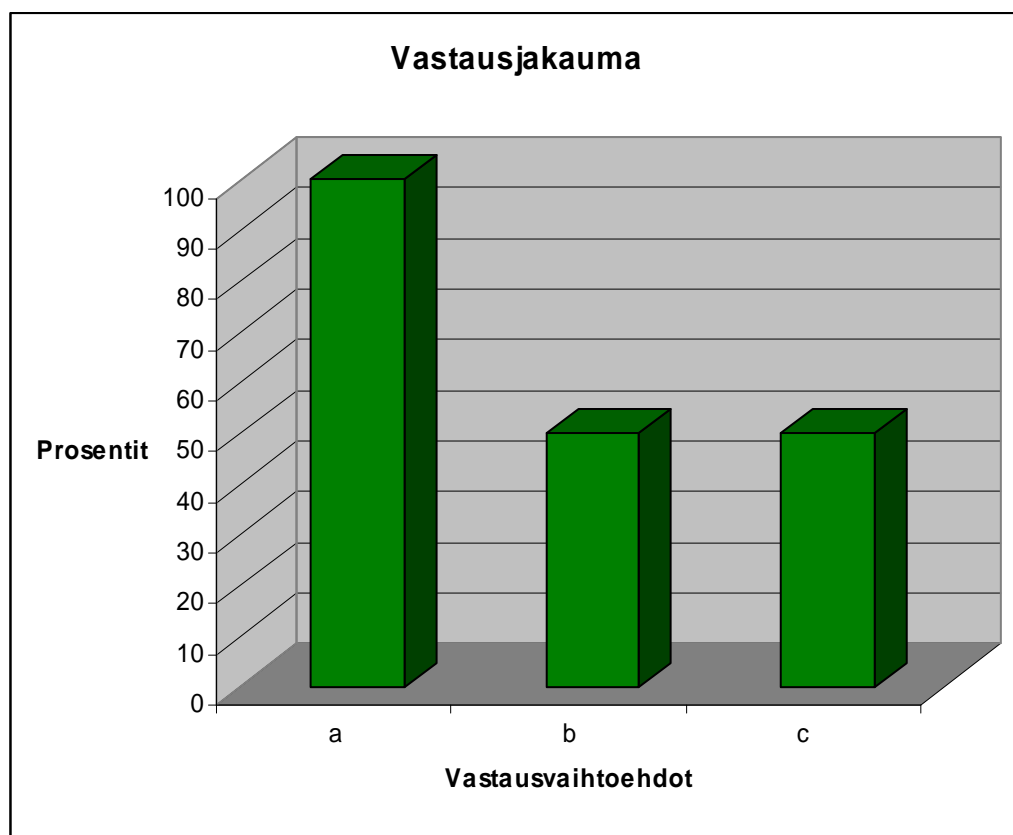
Tarkastettavan yrityksen sidosryhmiä koskevaan kysymykseen ktm-opiskelijat vastasivat lähes täydellisesti oikein. Media oli ainoa sidosryhmä, jota kaikki kyselyyn vastanneet ktm-opiskelijat eivät kokeneet yhdeksi yrityksen sidosryhmistä. Myös suurelle yleisölle teetetyssä kyselyssä alhaisimman vastausprosentin sai vaihtoehto b, media. Tässäkin tapauksessa alhainen vastausprosentti johtunee siitä, että vaikka ihmiset ovat tekemisissä päivittäin monen eri median kanssa ja saavat sitä kautta tietoa yrityksestä ja niiden toiminnasta, eivät he ajattele mediaa yrityksen sidosryhmänä.

Tilintarkastajan korvausvelvollisuutta koskevassa kysymyksessä kysyttiin missä tapauksissa tilintarkastaja on velvollinen korvaamaan vahingon. Tilintarkastaja on velvollinen korvaamaan vahingon:

- a) jonka hän on toimiessaan tahallisesti aiheuttanut tarkastuskohteelle (100,0 %)
- b) jonka hän on toimiessaan vahingossa aiheuttanut tarkastuskohteelle (50,0 %)
- c) jonka hänen apulaisensa on aiheuttanut tarkastuskohteelle (50,0 %)

Tässä kysymyksessä kaikki vastausvaihtoehdot olivat oikein.

Vastausten prosenttijakauma kuviossa 17.

Kuvio 17 Tilintarkastajan korvausvelvollisuus/ktm-opiskelijat

Tilintarkastajan korvausvelvollisuutta koskevassa kysymyksessä vastausjakauma näyttää osin odotetunlaiselta. Kuitenkin olisi voinut odottaa että ktm-opiskelijat tietäisivät opintojensa kautta sen että tilintarkastaja on velvollinen korvaamaan vahingon jonka hän on toimiessaan vahingossa aiheuttanut tarkastuskohteelle tai jonka hänen apulaisensa on aiheuttanut tarkastuskohteelle.

Vertailtaessa suuren yleisön ja ktm-opiskelijoiden vastauksia tilintarkastajan korvausvelvollisuutta koskevaan kysymykseen huomataan, ettei niissä juurikaan ole eroa.

Tilintarkastajan palkkioon liittyvissä kysymyksissä haluttiin tietää ktm-opiskelijoiden mielipide siihen onko tilintarkastajan palkkio suuri, pieni vai sopiva. Haluttiin myös saada ktm-opiskelijoiden arvio tilintarkastajan tuntipalkkiosta.

Ktm-opiskelijoista 18,2 % oli sitä mieltä että tilintarkastajan palkkio on liian suuri, 81,8 % sitä mieltä että palkkio on sopiva. Yksikään kyselyyn vastanneista ktm-opiskelijoista ei mieltänyt palkkiota liian pieneksi. Tässäkin kysymyksessä vastausjakauma noudatti suuren yleisön kanssa samaa linjaa.

Ktm-opiskelijoiden arviot tilintarkastajan tuntipalkkiosta vaihtelivat 13 eurosta 300 euroon. Tuntipalkkioarvioiden keskiarvio ktm-opiskelijoilla oli 102,60 euroa. Tämä poikkesi huomattavasti suuren yleisön vastaavaan arvioon joka oli 53,30 euroa. Ktm-opiskelijat osasivat arvioida tilintarkastajan palkkion hyvin, sillä tyypillisenä veloituksena KHT-tilintarkastajilla pidetään 100 - 150 euroa.

Ktm-opiskelijoilta kysyttiin edellisten kysymysten lisäksi kolme avointa kysymystä, joihin he saivat vastata omin sanoin. Ensimmäisenä kysyttiin ktm-opiskelijoilta miten he olettavat tilintarkastuslainsäädännön ja tilintarkastajan työn muuttuvan tulevaisuudessa. Seuraavassa ktm-opiskelijoiden vastauksia:

- ”Enemmän väärinkäytösten etsimistä ja konsultointia. Enää ei välttämättä niinkään perinteistä tositetarkastusta vaan riskienhallintaa.”
- ”Vastuu lisääntyy. Pitää olla entistä tarkempi lausunnoissa, selusta varmistettava huolellisesti.”
- ”Tilintarkastajan työstä tulee entistä haastavampaa yrityskokojen kasvaessa ja organisaatorakenteiden yms. johdosta.”
- ”Muuttunee entistä professionaalimmaksi ja vaativammaksi.”
- ”Maallikkotilintarkastus loppuu, joten ammattitaitoisille tilintarkastajille (HTM, KHT) löytyy entistä enemmän töitä. Ammattitilintarkastajista tulee olemaan puolia lähivuosina. Pienten yhteisöjen vapauttaminen tilintarkastusvelvollisuudesta ei lopettane kuitenkaan pienten yhteisöjen tilintarkastuksia. Kansainvälistyminen lisää tilintarkastajien ammatillisia vaatimuksia, kuten IFRS:n mukaisten tilintäpäätösten tarkastaminen jne. Yksittäiset tilintarkastajat eivät enää yksin pärjää vaan suuret tilintarkastusyhteisöt (kuten PWC, KPMG, Ernst&Young) tulevat saamaan entistä enemmän tilintarkastustoimeksiantoja koska suurissa yhteisöissä erikoistuminen eri laskentatoimen aloille on todennäköisempää kuin yhden tilintarkastajan kohdalla. Joku voi olla erikoistunut arvonnäköveroon, toinen IFRS:ään jne.”
- ”Luultavasti kansainvälisempään suuntaan.”
- ”Tulevaisuudessa on yhä tärkeämpää kuulua tilintarkastusyhteisöön.”

- ”Tilintarkastajan työ muuttuu tulevaisuudessa yhä kiivaammassa tahdissa. Tilintarkastuslaki muuttuu, työ muuttuu aina vain kansainvälisemmäksi jne. Muutokset ovat mielestäni sikäli negatiivisia, että en edes harkitse tilintarkastajan uralle lähtemistä. Vastuut suurenevat koko ajan, eikä niiden mukaiseen korvaukseen ole kuitenkaan mahdollisuutta.”

Yllä olevista vastauksista korostuu muutama asia ylitse muiden. Ktm-opiskelijat näkevät tilintarkastuslainsäädännön ja tilintarkastajan työn muuttuvan entistä vaativammaksi, vastuullisemmaksi ja kansainvälisemmäksi. Vastauksista käy ilmi myös se, että ktm-opiskelijat olettavat yksittäisten tilintarkastajien vähenevän ja tilintarkastusyhteisöjen tärkeyden kasvavan. Tutkijat ovat asiasta samaa mieltä, tilintarkastuslain uudistuksen myötä kaikki em. asiat tulevat muuttumaan ja vaikuttavat tilintarkastukseen ja tilintarkastajan työhön.

Toinen avoin kysymys ktm-opiskelijoille koski toiveita ja odotuksia liittyen tilintarkastukseen ja tilintarkastajan työhön. Alla lueteltuna kyselyyn saatuja vastauksia:

- ”Eryityisesti KHT-tilintarkastajat ovat hyvin haasteellisessa työssä tässä koko ajan muuttuvassa maailmassa.”
- ”Mitä vaan saattaa tulla vastaan, kaikkeen pitää varautua, kirjanpitäjiä on monenlaisia valitettavasti.”
- ”Se on mielenkiintoista ja haasteellista. Tarvitsee olla ammattitaitoinen ja tarkka.”
- ”Ei oikeastaan minkäänlaisia. Kun itse käytän tilintarkastajia omissa yhteisöissäni, toivon heiltä vinkkejä ja konsultointia omien taloushallintokäytänteiden kehittämiseen.”
- ”Kunhan saan HTM-tutkinnon suoritettua, saisin kokopäiväisen tilintarkastajan työn jostain tilintarkastusyhteisöstä.”
- ”En aio tulevaisuudessa työskennellä tilintarkastajana, joten en ole miettinyt asiaa. Mielenkiintoista se varmasti olisi.”
- Toiveena olisi, ettei tilintarkastaja olisi velvollinen yksityisellä omaisuudellaan korvaamaan vahingossa aiheutettuja virheitä.”
- ”Työstä sinänsä ei ole odotuksia, koska en ole alalle hakeutumassa. Tilintarkastuksesta yleensä odotan, että se olisi puolueetonta ja luotettavaa toimintaa, kuten pitääkin olla.”

Ktm-opiskelijoiden toiveet ja odotukset vaihtelevat paljon sen mukaan aikovatko he itse tilintarkastajiksi vai eivät ja kiinnostaako tilintarkastus heitä vai ei. Vastauksista näkee, että tilintarkastuksen ja tilintarkastajan työn oletetaan jatkossakin olevan ammattitaitoista, tarkkaa ja objektiivista. Myös kansainvälistyminen koetaan haasteena. Se, että vas-

taaja ei aio suuntautua tulevaisuudessa tilintarkastusalalle ei tarkoita sitä etteikö tilintarkastukseen liittyvät asiat häntä kiinnostaisi.

Kolmannessa avoimessa kysymyksessä pyydettiin arvioimaan TuKKK:n Porin yksikön tilintarkastusopintoja ja sitä miten niitä voitaisiin kehittää vastaamaan alan koulutusta.

Seuraavassa esille tulleita kehittämissuhteita ktm-opiskelijoilta:

- ”Niitä voitaisiin varmasti kehittää olemalla yhteistyössä ammattilaisten kanssa ja opettajien tulisi koko ajan selvittää, mitä muutoksia tapahtuu ja minkälaisia kokemuksia niistä on ollut. Yhteistyö muiden maiden oppilaitosten kanssa varmasti auttaisi monipuolistamaan opiskelijoille annettavaa kuvaa ja tietoutta tilintarkastuksesta.”
- ”Enemmän tilintarkastukseen liittyviä kursseja, jotta päästäisiin syvemmälle asiaan.”
- ”Mielestäni ne ovat tällä hetkellä riittäviä, tosin tilintarkastus ei ole itseäni erityisemmin kiinnostava alue.”
- Liikaa lakiin/lakeihin perustuvaa teoriaa, pitäisi olla enemmän käytännön tarkastustyöhön liittyvää.”
- Tilintarkastuksen opettaminen on varmasti vaikeaa koska sitä ei opi muuten kuin tekemällä. Aitojen, oikeiden tarkastusten ja niistä annettujen kertomusten läpikäyminen opettaisi parhaiten. Opiskelijan tietopohja alan asioista vaikeuttaa oppimista.”
- ”Emme ole juurikaan saaneet minkäänlaista infoa asiasta (valitettavasti). Joten opiskelijoiden pitäisi saada enemmän tietoa asiasta.”
- ”Tilintarkastuskursseja voisi tarjota vielä enemmän opiskelijoille ja luennoitsijana voisi olla ammattitaitoinen tilintarkastaja.”
- ”Olen käynyt kaksi tilintarkastukseen liittyvää kurssia, jotka olivat mielestäni varsin teoreettisia. Molemmat kurssit piti vieraileva luennoitsija, jonka opetusta oli kiinnostava seurata.”

Ktm-opiskelijoiden vastauksista kävi selkeästi ilmi, että he toivovat lisää tilintarkastukseen liittyviä kursseja ja informaatiota niistä. Liian teoreettisia kursseja ei haluta, vaan lähinnä case-tyyppisten esimerkkien avulla opettamista. Opettajalta odotetaan ammattitaitoa ja sitä että hän tietää mistä puhuu ja on ajan tasalla asioista joita opettaa. Yhteistyötä muiden oppilaitosten kanssa jopa kansainvälisesti toivotaan ktm-opiskelijoiden keskuudessa. Tutkijoiden mielestä ktm-opiskelijoilta saatiin hyviä ja varteenotettavia kehittämissuhteita TuKKK:n Porin yksikön tilintarkastusopintoihin liittyen. Tilintarkastus elää muutoksen ja uudistuksen aikaa ja sen pitää näkyä myös oppilaitosten opetusohjelmassa.

7. YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä luvussa vedetään yhteen tämä tutkimus, esitellään tutkijoiden johtopäätökset liittyen tutkimuksen tuloksiin ja kerrotaan jatkotutkimusmahdollisuuksista.

Tutkimuksen toisessa ja kolmannessa luvussa perehdyttiin tilintarkastuksen ja odotuskuilun teoriapohjaan. Tarkoituksena ei ollut niinkään syvällinen perehtyminen aihepiireihin, vaan yleisluontoinen katsaus, jotta lukijan olisi helpompi ymmärtää kyselyssä käsitellyt kysymykset. Tutkimuksessa huomioitiin myös uusi tilintarkastuslaki joka oli tutkimusta tehdessä muutoksen alla. Lainsäädäntö oli radikaalisti muuttumassa, joista tärkeimpiä muutoksia ovat tilintarkastajan vastuun tarkentuminen, tilintarkastustyön ammattimaistuminen eli maallikkotilintarkastuksen pois jääminen ja tilintarkastajan raportoinnin uudistuminen. Tutkimuksen valmistuessa uusi tilintarkastuslaki oli tullut voimaan. Tutkijat eivät pidä sitä kuitenkaan suurena ongelmana, sillä uuden lain voimaantulon siirtymäkausi päättyy vuoden 2011 lopussa.

Teoriaosuudessa aiheita käsiteltiin laajemmin kuin kyselyssä oli kysymyksen aiheita. Jos kyselyt ja haastattelut olisi toteutettu siten, että joka tilintarkastuksen ja tilintarkastajan roolin osa-alueelta olisi laadittu kysymys, olisivat ne muodostuneet liian laajaksi ja raskaaksi kyselyihin ja haastatteluun vastaajille.

Tutkimuksen neljäs luku koostui suurelle yleisölle teetetyn kysely- ja haastattelututkimuksen kuvauksesta ja analysoinnista. Tutkijoiden mielestä kyselyt ja haastattelut saatiin toteutettua kattavasti ja varsin vaivattomasti. Periaatteessa suurempikin otos kyselyyn olisi ollut mahdollinen, mutta tutkijoiden mielestä 117 vastausta ympäri maakunnan oli kuitenkin tähän tutkimukseen riittävä. Kyselytutkimuksen ikä- ja sukupuolijakaumat olivat varsin tasaiset eli kaikissa ikäryhmissä oli vastaajia suurin piirtein yhtä paljon. Myös sukupuolijakauma oli tyydyttävä, miehiä vastaajista oli 41,9 % ja naisia 58,1 %. Myös haastatteluiden ikä- ja sukupuolijakaumat olivat hyvät. Tutkijoiden mielestä 18 henkilön otos oli riittävä tähän tutkimukseen. Tutkimuksen viides luku piti sisällään tilintarkastajille teetetyn pienimuotoisen kyselyn tulokset ja niiden analysoinnin. Kuudennessa luvussa tutkimuksen alla olivat TuKKK:n Porin yksikön ktm-opiskelijat. Ktm-opiskelijoille teetetystä kyselyssä tutkittiin heidän tietämystään liittyen tilintarkastukseen ja tilintarkastajan rooliin, sekä tulevaisuuden odotuksiaan aiheeseen liittyen. Lisäksi kartoitettiin ktm-opiskelijoiden mielipiteitä ja toiveita liittyen TuKKK:N Porin yksikön tilintarkastusopintoihin.

Tutkimuksen tavoitteena oli saada vastaus seuraaviin tutkimusongelmiin:

- miten lainmääritykset ja suuren yleisön käsitykset tilintarkastuksesta ja tilintarkastajan roolista eroavat toisistaan.
- minkälainen käsitys ja tietämys suurella yleisöllä on tilintarkastuksesta ja tilintarkastajan roolista

Selkeimmin odotuskuilu suuren yleisön käsitysten ja lainmäärittämän tilintarkastuksen välillä näkyi siinä, että hieman yli puolet suuresta yleisöstä odottaa, että tilintarkastajan rooliin kuuluu toimia asiakkaansa, tässä tapauksessa suuren yleisön etua valvoen etsimällä väärinkäytöksiä ja laatimalla kirjanpidon sekä tilinpäätöksen. Lainmääritysten mukaan asia ei näin ole, joten tässä tapauksessa suuren yleisön käsitykset eroavat selvästi siitä mitä laki asiasta määrää.¹⁶

Tässä tutkimuksessa on osoitettu, että huomattavia eroja vallitsee sen välillä, mitä suuri yleisö odottaa tilintarkastukselta ja mitä tilintarkastajien olisi tilintarkastajien ammattikunnan mielestä tehtävä. Tästä aiheutuva odotusten ja todellisuuden välinen ero on suuri ongelma tilintarkastajille, sillä mitä suurempi tämä ero on, sitä alhaisempi on heidän työnsä uskottavuus ja arvostus.

Tilintarkastajille teetetyn kyselyn tuloksista voidaan päätellä, että tilintarkastajat olettavat suuren yleisön tietämyksen koskien tilintarkastusta ja tilintarkastajan roolia olevan heikompaa kuin mitä se todellisuudessa on. Tilintarkastajat siis aliarvioivat suuren yleisön tietämyksen tason liittyen tilintarkastajien toimenkuvaan. Tämä käy selvästi ilmi mm. siitä, että lähes puolet tilintarkastajista olettaa suuren yleisön mieltävän hyvän tilintarkastustavan yleisperiaatteeksi tuoton maksimoinnin tarkastuskohteessa. Suuresta yleisöstä vain vajaa 7 % on tätä mieltä. Muita kyselyissä esiin tulleita eroja tilintarkastajien ja suuren yleisön mielipiteissä löytyi liittyen tilintarkastajien palkkion suuruuteen, keskimääräiseen tuntipalkkioon ja tarkastettavan yrityksen sidosryhmiin. Näistä tuloksista voidaan päätellä, että odotuskuilu löytyy myös tilintarkastajien ja suuren yleisön käsitysten ja tietämyksen väliltä.

Suurelle yleisölle ja ktm-opiskelijoille suunnattujen kyselyiden tulosten väliltä ei löytynyt merkittäviä eroavaisuuksia. Pitää ottaa huomioon se, että ktm-opiskelijat ovat opiskelujensa kautta jo tutustuneet tilintarkastukseen ainakin jossakin määrin. Tämä heijastui näin ollen myös tutkimustuloksiin siten että ktm-opiskelijoiden oikein vastausprosentti oli suurempi. Mainittavan arvoista ktm-opiskelijoille suunnatun kyselyn vastauk-

¹⁶ Kyselyjen ja haastattelujen tutkimustuloksia analysoitiin ja pohdittiin yksityiskohtaisemmin luvuissa 4 ja 5

sisä oli se että lähes 60 % vastaajista piti tilintarkastusta väärinkäytösten etsimisenä ja joka neljäs vastaaja mielsi tilintarkastuksen tarkoituksen olevan tarkastuskohteen tilinpäätöksen laatiminen. Nämä seikat tulisi ottaa jatkossa huomioon tilintarkastusta opetettaessa.

Tutkimuksen ensimmäisessä luvussa esiteltiin otteita tutkimuksen aiheeseen liittyvistä artikkeleista. Tutkimustulosten perusteella tutkijat yhtyvät moniin edellä mainittujen artikkeleiden kirjoittajien mielipiteisiin. Yksi näistä asioista oli se, että suuri yleisö mieltää tilintarkastajan tehtävän useinkin väärinkäytösten etsimiseksi ja numerotarkastukseksi. Toinen esille tullut seikka oli mielipide siitä, että tilintarkastajien on tultava ulos siilipuolustuksesta ja tarkistettava kantaansa näkemykseen, että tekevät vain sen minkä laki määrää tai sallii ja tunnustautuvat yleisen edun palvelijaksi sekä ymmärtävät myös suuren yleisön odotukset. Kolmantena asiana voidaan mainita se, että oikeaa tietoa tarvitsevat sekä suuri yleisö että tilintarkastajat.

Tilintarkastuksen tulevaisuuden haasteena tutkijat näkevät sen että tilintarkastus tulee yhä enenevässä määrin kansainvälistymään (ISA- ja IFR-standardit). Haasteen tilintarkastukselle tuovat myös tietojärjestelmien jatkuva kehitys sekä yhteiskunnalliset muutokset. Tämä tarkoittaa sitä että tilintarkastajan työ muuttunee paljonkin monipuolisemmaksi mutta myös monimutkaisemmaksi. Tilintarkastajien tulee säilyttää ammattikuntansa arvostus ja jopa pyrkiä nostamaan sitä entisestään. Tähän ongelmaan apuna saattaa olla tilintarkastuslakiin tullut muutos jossa lain 2§:n 1 kohdan mukaan tilintarkastajalla tarkoitetaan ainoastaan hyväksytyä tilintarkastajaa eli siirtymäkauden päätyttyä tilintarkastajana voi toimia ainoastaan KHT- tai HTM-tutkinnon suorittanut henkilö tai hyväksytty KHT- tai HTM-yhteisö.

Tutkijat pitävät erityisen tärkeänä sitä että nuoria kannustetaan tilintarkastusalalle. Tilintarkastajan työstä annetaan helposti sellainen kuva, että se on tylsää numerotarkastusta ja paperien läpikäymistä. Tutkijoiden mielestä nuorille pitää pyrkiä antamaan positiivinen kuva tilintarkastuksesta ja informoida heitä siitä, että alalla työskentelevälle löytyy paljonkin erilaisia mahdollisuuksia ja tulevaisuus tuo niitä lisää tullessaan.

Tämän tutkimusten tulosten perusteella tutkijat yhtyvät KTT Veijo Riistaman kirjoitukseen:

”Pahimpia uhkia ammattikunnallemme on käsitykseni mukaan fakkiutumisen ja kosketuksen kadottaminen yhteiskunnan kehitykseen ja yhteiskunnassa tapahtuviin muutoksiin. ... Tilintarkastajan on ammattitaitonsa ohella omattava riittävä yleissivistys.”

Tutkijoiden mielestä tätä tutkimusta voitaisiin jatkaa ja laajentaa moneenkin suuntaan. Kysely voitaisiin toteuttaa jollakin muulla sidosryhmällä, kuten yrityksen työntekijöillä tai sijoittajilla. Kysymyksen asettelun voisi toteuttaa myös monella eri tavalla ja laajuudella, esimerkiksi niin, että keskityttäisiin vain johonkin tiettyyn tilintarkastuksen osa-alueeseen. Jatkotutkimus voisi kohdistua myös esimerkiksi tilintarkastajien näkökulmaan tilintarkastukseen liittyvissä asioissa. Uusi tilintarkastuslaki tuo myös mahdollisuuksia tämän tutkimuksen laajentamiseen.

LÄHDELUETTELO

Aakala, Heidi (2006) Tilintarkastuksen arvo pienyritykselle-yritysjohdon näkökulma. *Tilintarkastus-Revision* 5/2006

Alkula, Tapani - Pöntinen, Seppo - Ylöstalo, Pekka (1994) *Sosiaalitutkimuksen kvantitatiiviset menetelmät*. WSOY:N GRAAFISET LAITOKSET, Juva

Burrell, Gibson & Morgan, Gareth (1979) *Sociological paradigms and organisational analysis*, Heinemann, London

Cannell, C. F. & Kahn, R. L. (1968) *Interviewing*. Teoksessa G. Lindzey & E. Aronson (toim.), *The handbook of social psychology*. 2. painos. Vol. II. Research methods. Reading: Addison & Wesley.

Chua, W.F (1986) *Radical developments in accounting thought*, *The Accounting Review* 1961

Foddy, W. 1995. *Constructing questions for interviews and questionnaires. Theory and practice in social research*. 3. painos. Cambridge: Cambridge University Press.

HE 295/1993 *Hallituksen esitys eduskunnalle tilintarkastuslaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi*.

Hilden, Riitta (2006) Tilintarkastuslaki uudistuu. <<http://www.omistajaonline.fi/lehdet/22006/tilintarkastuslaki-uudistuu.aspx>> haettu 11.1.2007

Hirsjärvi, Sirkka – Hurme, Helena (1979) *Teemahaastattelu* Tammerpaino Oy, Tampere

Hirsjärvi, Sirkka – Remes, Pirkko – Sajavaara, Paula (2004) *Tutki ja kirjoita*, Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä

Horsmanheimo, Pasi (2001) *Free Movement of Auditors and Audit Firms* Gummerus Printing, Jyväskylä, Finland

Horsmanheimo, Pasi – Steiner, Maj-Lis (2002) *Tilintarkastus asiakkaan opas*, WSOY: Helsinki

Järvinen, Pertti & Järvinen, Annikki (2000) *Tutkimustyön metodeista*, Opinpajan kirja, Tampere

Kasanen, Eero – Lukka, Kari – Siitonen, Arto (1991) *Konstruktiiivinen ote liiketaloustieteessä*. Liiketaloudellinen aikakauskirja, Vol. 40, No: 3, 301-327

Kettunen, P (1976) *Väitöskirjojen ja lisensiaattitöiden arviointiperusteita*. Yrtti 4/1976
KHT-yhdistys (2006) *Tilintarkastusalan standardit ja suositukset 2006*. WS Bookwell Oy 2006

Kirjanpitolaki

Koskinen, Hannu T. (2006) *Uusi tilintarkastuslaki ovella*. Tilintarkastus-Revision 4/2006

KPMG:n veropalveluiden tiedotuslehti Taxview, kesäkuu 2007/2
<http://www.kpmg.fi/Binary.aspx?Section=1669&Item=3856>, haettu 13.7.2007.

Kärkkäinen, H. (1998) *Tilintarkastajien uskottavuus sidosryhmien näkökulmasta*. Lapin yliopiston tieteellisiä julkaisuja. B.

Lehtovuori, J (1977) *Liiketaloustieteen kysymyksenasettelut ja tutkimusstrategiat*. Moniste. Helsinki

Lohi, Jarmo (2004) *Uskottavuuden kiirastuli. Mitä me tilintarkastajat voimme tehdä luottamuksen palauttamiseksi?* Tilintarkastus – Revision 1/2004

Lukka, Kari (1991) *Laskentatoimen tutkimuksen epistemologiset perusteet*. Liiketaloudellinen aikakauskirja, Vol. 40, No: 2

Neilimo, Kari – Näsi, Juha (1987) *Nomoteettinen tutkimusote ja suomalainen yrityksen taloustiede. Tutkimus positivismiin soveltamisesta*. Tampereen yliopisto jäljennepalvelu: Tampere.

Orlikowski, W.J. & Baroudi, J.J (1991) *Studying information technology in organizations: Research approaches and assumptions*, *Information Systems Research* 2, No: 1

Penttinen, Seppo (2001) *Mitä meiltä tilintarkastajilta odotetaan ja miten me vastaamme? Kysymyksiä ilman vastauksia*. *Tilintarkastus-Revision* 1/2001, 5.

Porter, B (1993) *An Empirical Study of the Audit Expectation-Performance Gap*. *Accounting and Business Research*, Vol. 24, No.93, Winter 1993, 49-68.

Pyykkönen, Sirkku (2005) *Lakisääteinen tilintarkastus ja siihen liittyvä odotuskuilu*, 2005.

Riistama, Veijo (1994) *Tilintarkastuksen teoria ja käytäntö*. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä

Riistama, Veijo (1995) *Tilintarkastus – perusteet*. WSOY:n graafiset laitokset: Porvoo

Riistama, Veijo (1999) *Tilintarkastuksen teoria ja käytäntö*. 2. painos WSOY:Porvoo

Riistama, Veijo (2006) *Tiesitkö tämän tilintarkastuksesta? Osa 4: Tilintarkastajan valinta*. *Tilintarkastus- Revision 3/2006*, 18 - 22.

Saarikivi, M-L (1999a) *Tilintarkastajan riippumattomuus*. Helsingin kauppakorkeakoulu. A-155.

Saarikivi, M-L (2000) *Osakeyhtiön tilintarkastajan riippumattomuus*. Porvoo: WSOY-Kirjapainoyksikkö.

Saarinen, Ossi.A. (2005) *Tilintarkastaja ja odotuskuilu*. *Tilintarkastus-Revision 3/2005*, 4-5.

Sarja, M. (1999) *Tilintarkastajan riippumattomuus*. Helsinki. Edita.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070459>, haettu 23.1.2008

http://www.htm.fi/tilintarkastajan_valinta/uusi_tilintarkastuslaki, haettu 23.1.2008

http://www.htm.fi/tiedotus/tiedotteet_puheet_ja_kolumnit/2007/uusi_tilintarkastuslaki_..., haettu 23.1.2008

http://www.kkk.fi/kkk/lehdisto/lehdistotiedotteet/2007_lehdistotiedotteet/fi_FI/tilintark..., haettu 3.9.2007.

http://lipas.uwasa.fi/ktt/lasktoim/gradut/g99/Leena_Uusitalo.htm, haettu 3.9.2007.

<http://www.prh.fi/fi/kaupparekisteri/useinkysytyt/uusitilintarkastuslaki.html>,
haettu 27.7.2007

http://www.talouselama.fi/printview.do?f_id=728845, haettu 27.7.2007.

The Metcalf Committee (1978), *"Improving the Accountability of Publicly Owned Corporations and Their Auditors - Report of the Subcommittee on Reports, Accounting and Management of the Committee on Governmental Affairs United States Senate"*, Journal of Accountancy, January, s. 88-96

Tilintarkastusalan suositukset 2005 (2005) WS Bookwell Oy.

Tilintarkastusasetus

Tilintarkastuslaki

Troberg, Pontus, Viitanen Janne (2001) *Tilintarkastuksen odotuskuilu*. Tilintarkastus – Revision 1, 1-12.

Uusitalo, Hannu (1995) *Tiede, tutkimus ja tutkielma. Johdatus tutkielman maailmaan*. 2.painos. Porvoo: WSOY.

Uusitalo, Hannu (1997) *Tiede, tutkimus ja tutkielma. Johdatus tutkielman maailmaan*. WSOY:Juva

Vahtera, Pauli (1986) *Yrityksen valvonta ja tilintarkastus*. Helsinki.

Viitanen, Janne (1995) *Odotuskuilu-tilintarkastajien arkipäivää Suomessakin*. Tilintarkastus-Revision 2/95.

Viitanen, Janne (2000) *Auditors Professional Ethics and Factors Associated with Disciplinary Cases against Auditors*. Svenska handelshögskolan. Ekonomi och Samhälle. Skrifter utgivna vid Svenska handelshögskolan, Nr. 88.

Virtanen, Aila (2002) *Laskentatoimi ja moraalit. Laskenta-ammattilaisten käsityksiä hyvästä kirjanpitoavasta, hyväksyttävästä verosuunnittelusta ja hyvästä tilintarkastustavasta*. Jyväskylän yliopisto.

Wolf, F.M., Tackett, J. A. & Claypool, G. A. 1999. Audit disaster futures: antidotes for the expectation gap. *Managerial Auditing Journal* 14/9.

[Jukka Saarelainen 11.5.2005]

Töölön Matkatoimisto järjesti eilen monelle loma- ja liikematkailijalle ikävän yllätyksen. Talousrikos, kavallus, konkurssi ja monen kesä pilalla.

Ikävimmän yllätyksen kokivat yhtiön noin 220 työntekijää, joista moni poistui yhtiön eilisestä tiedotustilaisuudesta itkien. Ei itku ole ollut kaukana monella kotisohvallakaan, kun Töölön Matkatoimistosta lomansa varanneet katsoivat eilisiä iltautuisia.

Kumara: "Hankala uskoa, että tämän takana olisi vain yksi henkilö."

Matkatoimiston tilanne näyttää ulospäin todella oudolta summien suuruuden ja väärinkäytösten pitkän keston vuoksi. Väkisin herää kysymys yhtiön tilintarkastajan roolista. Miten vuosikausia kestänyt tuloslaskelman ja taseen vääristely on mahdollista, niin että tilintarkastajat eivät huomaa mitään?

Yhtiön tilintarkastajana vuosia toiminut KHT Jarkko Arjatsalo myötää, että hänen käsityksensä tilanteesta on samansuuntainen kuin yhtiön toimitusjohtaja Kumara on esittänyt. Rikollinen toiminta on jatkunut vuosia, ja suurin osa taseesta on hukassa. Tarkemmin Arjatsalo ei halua - eikä voi - tilintarkastajan salassapitovaatimusten takia asiaa kommentoida. Toisena tilintarkastajana on toiminut HTM Matti Pennanen.

KHT-yhdistyksen hallituksen puheenjohtaja Hannu T. Koskinen pitää tapausta huolestuttavana, varsinkin kun se koskee tuhansia kuluttajia.

"Tilintarkastaja tekee työtään pistokokein. Jos rikollinen toiminta on suunnitelmallista, se perustuu väärennettyihin tositteisiin ja siihen osallistuu useita henkilöitä yhtiön sisältä, tilintarkastajan on hankala huomata sitä", Koskinen sanoo.

Tiedossa 16 miljoonan tappio

"Tilanne paljastui tämän vuoden tammikuun lopulla, kun yhtiön omissa tutkimuksissa paljastui yhtiössä tehty kavallus. Sitä edelleen tutkittaessa uusia epäselvyyksiä tuli ilmi. Nyt näyttää, että epäselvyydet ulottuvat jopa yli kymmenen vuoden päähän", sanoo yhtiön toimitusjohtaja Juha Kumara.

Miten matkojen ja rahojen käy?

Töölön Matkatoimiston kaikki toimipisteet ovat tänään suljettuina, mutta puhelinpalvelun pitäisi toimia viimeistään iltapäivällä. Niiden, jotka ovat varanneet matkan Töölön Matkatoimistosta, kannattaa ottaa yhteyttä toimistoon pian.

Töölön Matkatoimisto kertoo verkkosivuillaan (www.toolo.fi), että jos matkustaja ei vielä ole maksanut varaamaansa matkaa, varaus pyritään siirtämään sellaisenaan asiakkaan toivomaan matkatoimistoon. Myös Kuluttajavirasto antaa asiasta ohjeita verkossa (www.kuluttajavirasto.fi).

Pääsääntö on, että valmismatkan varanneet saavat korvausta matkatoimiston Kuluttajavirastolle luovuttamista vakuuksista. Reittilentoja varanneet eivät luultavasti saa rahojaan takaisin, joskin luottokortilla maksaneet voivat saada palautuksia luottoyhtiöltä.

Kumaran mukaan kyse on muun muassa tositeväärännöksistä, joilla on paranneltu yhtiön tulosta.

Töölön Matkatoimiston viime vuoden tulos jää noin 15,5 miljoonaa euroa tappiolle, kun menneiden vuosien väärinkäytösten aiheuttamat oikaisut kirjataan tulokseen. Se on huikea summa kun sitä vertaa yhtiön omaa pääomaan, joka oli noin 2 miljoonaa. Konkurssi on edessä.

LIITE 1. TÖÖLÖN MATKATOIMISTO PILASI KESÄN

3/3

Kumaran mukaan 15 miljoonaa euroa ei välttämättä ole siirtynyt kenenkään taskuun petoksella, vaan yhtiön tulosta on vain keinotekoisesti paranneltu vuosikaudet. Tosin varsinaisia kavalluksiaakin on tapahtunut.

"Minun on hankala uskoa, että vain yksi henkilö on epäselvyyksien takana", Kumara sanoo.

Julkisuus on jo leimannut entisen talousjohtajan Erik Mattssonin.

Outoa on, että kaupparekisterin mukaan Mattsson on yhä Töölö Partners Oy:n ja Mato Grosso Travel Systems Oy:n hallitusten jäsen yhdessä yhtiöiden pääomistajan Pertti Häntisen kanssa. Töölön Matkatoimiston hallituksen Mattsson jätti vasta viime lokakuussa. Pertti Häntinen omistaa Töölön Matkatoimistosta 70 prosenttia.

"Rekisterit eivät ole ajan tasalla ja Mattsson ei enää ole minkään Töölön Matkatoimistoon liittyvän yhtiön hallituksessa", toimitusjohtaja Kumara sanoo.

Tilintarkastuslaki 13.4.2007/459

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 luku

Yleiset säännökset

1 §

Soveltamisala

Tätä lakia sovelletaan, jollei muualla laissa toisin säädetä:

- 1) kirjanpitolain (1336/1997) 1 luvun 1 §:ssä tarkoitetun kirjanpitovelvollisen yhteisön ja säätiön tilintarkastukseen; sekä
- 2) toimeen, joka muualla laissa tai asetuksessa säädetään tilintarkastajan tehtäväksi tai jonka perusteella tilintarkastaja antaa kirjallisen lausunnon viranomaisen tai tuomioistuimen käyttöön.

Tilintarkastajan tässä ominaisuudessaan harjoittamaan muuhun kuin 1 momentissa tarkoitettuun toimintaan sovelletaan 20–22, 26, 39–46, 49–50 ja 53–54 §:n säännöksiä.

Mitä tässä laissa säädetään yhteisön ja säätiön kirjanpidon ja tilinpäätöksen tilintarkastuksesta, sovelletaan myös sellaiseen Suomessa rekisteröidyn ulkomaisen elinkeinonharjoittajan sivuliikkeeseen, jonka tilinpäätöstä ei laadita, tarkasteta ja julkisteta Euroopan yhteisön säädösten mukaisesti tai vastaavalla tavalla. Tätä lakia ei kuitenkaan sovelleta ulkomaisen luotto- tai rahoituslaitoksen sivukonttorin tilintarkastukseen. Ulkomaisen vakuutusyhtiön edustuston tilintarkastukseen tätä lakia sovelletaan siten kuin ulkomaisista vakuutusyhtiöistä annetussa laissa (398/1995) säädetään.

2 §

Määritelmiä

Tässä laissa tarkoitetaan:

- 1) *tilintarkastajalla* tämän lain 30 tai 31 §:n mukaisesti hyväksyttyä luonnollista henkilöä taikka 33 tai 34 §:n mukaisesti hyväksyttyä yhteisöä;

- 2) *KHT-tilintarkastajalla* Keskuskaupakamarin tilintarkastuslautakunnan hyväksymää tilintarkastajaa ja *KHT-yhteisöllä* mainitun lautakunnan hyväksymää tilintarkastusyhteisöä;
- 3) *HTM-tilintarkastajalla* kaupakamarin tilintarkastusvaliokunnan hyväksymää tilintarkastajaa ja *HTM-yhteisöllä* mainitun valiokunnan hyväksymää tilintarkastusyhteisöä;
- 4) *konsernilla* kirjanpitolain 1 luvun 6 §:ssä tarkoitettua konsernia; sekä
- 5) *julkisen kaupankäynnin kohteena olevalla yhteisöllä* yhteisöä, jonka arvopaperi on otettu arvopaperimarkkinalain (495/1989) 1 luvun 3 §:ssä tarkoitetun julkisen kaupankäynnin tai sitä Euroopan talousalueeseen kuuluvassa valtiossa (*ETA-valtio*) vastaavan kaupankäynnin kohteeksi.

2 luku

Velvollisuus toimituttaa tilintarkastus

3 §

Tilintarkastajan yleinen kelpoisuus

Tilintarkastajana voi toimia ainoastaan henkilö, joka ei ole vajaavaltainen, konkurssissa tai liiketoimintakiellossa taikka jonka toimintakelpoisuutta ei ole rajoitettu.

Jos tilintarkastajaksi on valittu yksi tai useampi luonnollinen henkilö, on vähintään yhdellä heistä oltava asuinpaikka ETA-valtiossa.

4 §

Tilintarkastusvelvollisuus

Yhteisössä ja säätiössä on valittava tilintarkastaja ja toimitettava tilintarkastus sen mukaan kuin tässä laissa ja muualla laissa säädetään.

Jollei muualla laissa toisin säädetä, tilintarkastaja voidaan jättää valitsematta yhteisössä, jossa sekä päättyneellä että sitä välittömästi edeltäneellä tilikaudella on täyttynyt enintään yksi seuraavista edellytyksistä:

- 1) taseen loppusumma ylittää 100 000 euroa;
- 2) liikevaihto tai sitä vastaava tuotto ylittää 200 000 euroa; tai

3) palveluksessa on keskimäärin yli kolme henkilöä.

Tilintarkastaja on kuitenkin aina valittava yhteisössä, jonka pääasiallisena toimialana on arvopapereiden omistaminen ja hallinta ja jolla on kirjanpitolain 1 luvun 8 §:ssä tarkoitettu huomattava vaikutusvalta toisen kirjanpitovelvollisen liiketoiminnan tai rahoituksen johtamisessa.

Jos yhteisöllä ei ole 1 tai 2 momentin mukaista velvollisuutta valita tilintarkastajaa, yhtiöjärjestyksessä, yhtiösopimuksessa tai säännöissä voidaan määrätä tilintarkastuksesta sekä useamman tilintarkastajan valinnasta.

Jos yhteisölle on valittu vain yksi tilintarkastaja, eikä tämä ole 33 tai 34 §:ssä tarkoitettu tilintarkastusyhteisö, on valittava ainakin yksi varatilintarkastaja. Mitä tässä tai muussa laissa säädetään tilintarkastajasta, sovelletaan vastaavasti varatilintarkastajaan.

Jos tilinpäätöksen vahvistamisesta päätetään yhteisön tai säätiön toimielimen kokouksessa, tilinpäätös ja toimintakertomus on annettava tilintarkastajalle viimeistään kuukautta ennen tätä kokousta.

5 §

Velvollisuus valita KHT-tilintarkastaja tai -yhteisö

Vähintään yhden yhtiömiesten, yhtiökokouksen tai vastaavan toimielimen valitseman tilintarkastajan on oltava KHT-tilintarkastaja tai KHT-yhteisö, jos kyse on julkisen kaupankäynnin kohteena olevasta yhteisöstä tai jos yhteisössä tai säätiössä päättyneellä tilikaudella täyttyy vähintään kaksi seuraavista edellytyksistä:

- 1) taseen loppusumma ylittää 25 000 000 euroa;
- 2) liikevaihto tai sitä vastaava tuotto ylittää 50 000 000 euroa; taikka
- 3) yhteisön tai säätiön palveluksessa on keskimäärin yli 300 henkilöä.

6 §

Tilintarkastusvelvollisuus konsernissa

Mitä 4 ja 5 §:ssä säädetään, sovelletaan vastaavasti konsernin emoyritykseen, jos konsernin osalta vähintään kaksi edellä mainituissa pykälissä tarkoitetuista kolmesta edellytyksestä täyttyy.

Tytäryrityksen tilintarkastajaksi on valittava vähintään yksi emoyrityksen tilintarkastaja. Edellä sanotusta voidaan poiketa vain perustellusta syystä.

7 §

JHTT-tilintarkastajan valitseminen

Sen estämättä, mitä 4–6 §:ssä säädetään, voidaan sellaisessa yhteisössä ja säätiössä, jossa kunnalla tai kuntayhtymällä on määräysvalta, tilintarkastajaksi valita KHT- tai HTM-tilintarkastajan taikka KHT- tai HTM-yhteisön lisäksi julkishallinnon ja -talouden tilintarkastajista annetussa laissa (467/1999) tarkoitettu JHTT-tilintarkastaja tai JHTT-yhteisö. Edellä tarkoitettussa tehtävässä toimivaan JHTT-tilintarkastajaan ja JHTT-yhteisöön sovelletaan tämän lain säännöksiä lukuun ottamatta 30–38, 49 ja 50 §:n säännöksiä.

8 §

Päävastuullinen tilintarkastaja

Jos tilintarkastajaksi on valittu tilintarkastusyhteisö, tämän on ilmoitettava tilintarkastettavalle yhteisölle tai säätiölle, kenellä tilintarkastusyhteisössä työskentelevällä tilintarkastajalla on päävastuu tilintarkastuksen toimittamisesta. Päävastuullisella tilintarkastajalla on oltava vähintään sama kelpoisuus kuin tilintarkastusyhteisöllä.

Mitä tässä laissa säädetään tilintarkastajasta, sovelletaan vastaavasti päävastuulliseen tilintarkastajaan.

9 §

Lääninhallituksen velvollisuus määrätä tilintarkastaja

Lääninhallituksen on ilmoituksesta määrättävä yhteisölle tai säätiölle kelpoisuusehdot täyttävä tilintarkastaja, jos:

- 1) tilintarkastajaa ei ole valittu tämän lain tai muun lain mukaisesti;

2) tilintarkastajalla ei ole 3 §:ssä tarkoitettua kelpoisuutta tai tilintarkastaja ei ole 24 tai 25 §:ssä tarkoitetulla tavalla riippumaton; taikka

3) yhtiöjärjestykseen, sääntöihin tai yhtiösopimukseen otettua tilintarkastajien lukumäärää tai kelpoisuutta koskevaa määräystä on rikottu.

Lääninhallituksen on pyydettävä Keskuskauppakamarin tilintarkastuslautakunnalta lausunto 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettua riippumattomuutta koskevassa asiassa ennen sen ratkaisemista.

Ilmoituksen saa edellä tässä pykälässä tarkoitetuissa tapauksissa tehdä kuka tahansa. Hallitus, siihen verrattava toimielin tai yhtiömies on velvollinen tekemään ilmoituksen, jollei se, jolle tilintarkastajan valitseminen kuuluu, viivytyksettä valitse kelpoisuusehdot täyttävää tilintarkastajaa. Ilmoitusvelvollisuus ei kuitenkaan koske kommandiitti-yhtiön äänestä yhtiömiestä.

Ennen kuin tässä pykälässä tarkoitettu määräys annetaan, on kuultava yhteisön tai säätiön hallitusta, siihen verrattavaa toimielintä tai yhtiömiehiä. Määräys voidaan panna täytäntöön lainvoimaa vailla olevana. Määräys on voimassa siihen asti, kunnes yhteisölle tai säätiölle on säädetyssä järjestyksessä valittu tilintarkastaja lääninhallituksen määräämän tilintarkastajan tilalle. Määräystä ei voida antaa sen jälkeen, kun kyseistä tilikautta koskeva tilinpäätös on vahvistettu ja sitä koskeva päätös on saanut lainvoiman.

10 §

Tilintarkastajan erottaminen ja eroaminen

Tilintarkastajan voi erottaa toimestaan kesken toimikauden se, joka on tilintarkastajan valinnut, määrännyt tai osoittanut tehtävänsä. Tilintarkastajan erottamiseen kesken toimikauden on oltava perusteltu syy. Jos tilintarkastaja erotetaan kesken toimikauden, sen, joka on erottanut tilintarkastajan, on annettava Keskuskauppakamarin tilintarkastuslautakunnalle selvitys erottamisesta ja sen syistä.

Tilintarkastaja voi erota toimestaan kesken toimikauden ilmoittamalla siitä yhteisölle tai säätiölle. Tilintarkastajan on ilmoitettava ero rekisteröitäväksi kahden viikon kuluessa siitä, kun hän teki ilmoituksen. Lisäksi tilintarkastajan on annettava Keskuskauppakamarin tilintarkastuslautakunnalle selvitys eroamisesta ja sen syistä.

Jos kyse on HTM-tilintarkastajan tai HTM-yhteisön erottamisesta tai eroamisesta, annetaan edellä 1 ja 2 momentissa tarkoitettu selvitys kauppakamarin tilintarkastusvaliokunnalle.

Jos tilintarkastajan toimi tulee avoimeksi kesken toimikauden tai jos tilintarkastaja menettää kelpoisuutensa sanottuun toimeen, eikä varatilintarkastajaa ole, tilintarkastajan valintaan osallistuvien yhtiömiesten, hallituksen tai vastaavan toimielimen on huolehdittava siitä, että uusi tilintarkastaja valitaan jäljellä olevaksi toimikaudeksi.

Tilintarkastajan erotessa, tullessa erotetuksi tai tilintarkastajan toimikauden muutoin päättyessä tilintarkastajan on pyynnöstä annettava seuraajalleen tiedot, jotka ovat tarpeen tilintarkastuksen suorittamista varten.

3 luku

Tilintarkastuksen sisältö

11 §

Tilintarkastuksen kohde

Tilintarkastus käsittää yhteisön tai säätiön tilikauden kirjanpidon, tilinpäätöksen, toimintakertomuksen sekä hallinnon tarkastuksen.

Jos lainsäädännössä muuten edellytetään tilintarkastusta, sovelletaan, mitä tässä laissa säädetään tilikauden tilintarkastuksesta ja sen sisällöstä.

12 §

Konsernin tilintarkastus

Emoyrityksen tilintarkastajan on tarkastettava myös konsernitalinpäätös sekä varmistuttava siitä, että konserniin kuuluvien yritysten tilintarkastajat ovat suorittaneet tilintarkastuksen asianmukaisesti.

13 §

Kansainväliset tilintarkastusstandardit

Sen lisäksi, mitä tässä laissa ja sen nojalla annetuissa säädöksissä säädetään, 1 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettussa tehtävässä on noudatettava tilinpäätösten ja konsolidoitujen tilinpäätösten lakisääteisestä tilintarkastuksesta, direktiivien 78/660/ETY ja 83/349/ETY muuttamisesta sekä neuvoston direktiivin 84/253/ETY kumoamisesta

annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2006/43/EY 26 artiklassa tarkoitettuja, yhteisössä sovellettaviksi hyväksytyjä tilintarkastusstandardeja (*kansainväliset tilintarkastusstandardit*).

14 §

Tilinpäätösmerkintä

Kun tilintarkastus on tehty, tilintarkastajan on tehtävä siitä tilinpäätökseen merkintä, jossa viitataan tilintarkastuskertomukseen.

15 §

Tilintarkastuskertomus

Tilintarkastajan on annettava kultakin tilikaudelta päivätty ja allekirjoitettu tilintarkastuskertomus. Tilintarkastuskertomuksessa on yksilöitävä sen kohteena oleva tilinpäätös sekä ilmoitettava, mitä tilinpäätössäännöstöä tilinpäätöksen laatimisessa on noudatettu. Tilintarkastuskertomuksessa on ilmoitettava kansainvälisten tilintarkastusstandardien noudattamisesta.

Tilintarkastuskertomuksessa on oltava lausunto siitä:

- 1) antavatko tilinpäätös ja toimintakertomus noudatetun tilinpäätössäännösten mukaisesti oikeat ja riittävät tiedot yhteisön tai säätiön toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta; sekä
- 2) ovatko tilikauden toimintakertomuksen ja tilinpäätöksen tiedot ristiriidattomia.

Edellä 2 momentissa tarkoitettu lausunto on vakiomuotoinen, ehdollinen tai kielteinen. Jos tilintarkastaja ei voi antaa lausuntoa, tilintarkastajan on ilmoitettava tästä tilintarkastuskertomuksessa. Tilintarkastuskertomuksessa on annettava tarpeelliset lisätiedot.

Tilintarkastajan on huomautettava tilintarkastuskertomuksessa, jos yhteisön tai säätiön yhtiömies, hallituksen, hallintoneuvoston tai vastaavan toimielimen jäsen, puheenjohtaja tai varapuheenjohtaja taikka toimitusjohtaja tai muu vastuuvollinen on:

- 1) syyllistynyt tekoon tai laiminlyöntiin, josta saattaa seurata vahingonkorvausvelvollisuus yhteisöä tai säätiötä kohtaan; tai

2) rikkonut yhteisöä tai säätiötä koskevaa lakia taikka yhteisön tai säätiön yhtiöjärjestystä, yhtiösopimusta tai sääntöjä.

Emoyrityksenä olevassa yhteisössä tai säätiössä on annettava erityinen kertomus konsernista noudattaen soveltuvin osin, mitä 1–4 momentissa säädetään.

Tilintarkastuskertomus on luovutettava yhteisön tai säätiön hallitukselle tai vastaavalle toimielimelle viimeistään kaksi viikkoa ennen sitä kokousta, jossa tilinpäätös on esitettävä vahvistettavaksi.

16 §

Tilintarkastuspöytäkirja

Tilintarkastaja voi esittää hallitukselle, hallintoneuvostolle, toimitusjohtajalle tai muulle vastuuvolliselle huomautuksia seikoista, joita ei esitetä tilintarkastuskertomuksessa. Tällaiset seikat merkitään pöytäkirjaan. Pöytäkirja on annettava toimielimelle, jonka tehtävänä on huolehtia yhteisön tai säätiön hallinnosta ja toiminnan asianmukaisesta järjestämisestä. Tämän on käsiteltävä pöytäkirja viipymättä ja säilytettävä se luotettavalla tavalla.

17 §

Tilintarkastuspalkkion määräytyminen

Tilintarkastajalle tilintarkastuksesta maksettava palkkio ei saa määräytyä tavalla, joka voi vaarantaa tilintarkastajan riippumattomuuden.

18 §

Yhteisön ja säätiön toimielinten velvollisuus avustaa tilintarkastajaa

Yhtiömiesten tai hallituksen ja toimitusjohtajan taikka vastaavien toimielinten on varattava tilintarkastajalle tilaisuus toimittaa tarkastus siinä laajuudessa kuin tämä katsoo sen tarpeelliseksi sekä annettava sellaista selvitystä ja apua, jota tilintarkastaja pyytää. Tytäryrityksen yhtiömiehellä, hallituksella ja toimitusjohtajalla tai vastaavalla toimielimellä on sama velvollisuus emoyrityksen tilintarkastajaa kohtaan.

19 §

Tilintarkastajan läsnäolo yhteisön tai säätiön kokouksessa

Tilintarkastajalla on oikeus olla läsnä ja käyttää puhevaltaa yhteisön tai säätiön toimielimen kokouksessa, jossa käsitellään hänen tehtäviinsä liittyviä asioita.

Tilintarkastajan on oltava kokouksessa läsnä, jos käsiteltävät asiat ovat sellaisia, että hänen läsnäolonsa on tarpeen.

Tilintarkastajan on yhtiökokouksen tai vastaavan toimielimen pyynnöstä annettava tarkempia tietoja seikoista, jotka voivat vaikuttaa kokouksessa käsiteltävän asian arviointiin. Tietoja ei kuitenkaan saa antaa, jos niiden antaminen aiheuttaisi yhteisölle olennaista haittaa.

4 luku

Tilintarkastajaa koskevat muut säännökset

20 §

Ammattieettiset periaatteet

Tilintarkastajan on suoritettava tässä laissa tarkoitetut tehtävät ammattitaitoisesti, rehellisesti, objektiivisesti ja huolellisesti yleinen etu huomioon ottaen.

21 §

Ammattitaidon ylläpitäminen ja kehittäminen

Tilintarkastaja on velvollinen pitämään yllä ja kehittämään ammattitaitoaan.

22 §

Hyvän tilintarkastustavan velvoittavuus

Tilintarkastajan on noudatettava hyvää tilintarkastustapaa tässä laissa tarkoitettuja tehtäviä suorittaessaan.

Tilintarkastajan on noudatettava yhtiömiesten sekä yhtiökokouksen tai vastaavan toimielimen antamia erityisiä ohjeita, jos ne eivät ole ristiriidassa lain, yhtiöjärjestyksen, sääntöjen, yhtiösopimuksen, kansainvälisten tilintarkastusstandardien, hyvän tilintarkastustavan tai ammattieettisten periaatteiden kanssa.

23 §

Laadunvarmistus

Tilintarkastajan on huolehdittava tilintarkastustyönsä laadusta ja osallistuttava 40 §:n 2 momentin 1 kohdassa tarkoitettuun laaduntarkastukseen.

24 §

Tilintarkastajan riippumattomuus

Tilintarkastajan on oltava riippumaton 1 §:n 1 momentissa tarkoitettua toimeksiantoa suorittaessaan ja järjestettävä toimintansa riippumattomuuden turvaavalla tavalla.

Jos edellytykset riippumattomaan toimintaan puuttuvat, tilintarkastajan on kieltäydyttävä vastaanottamasta toimeksiantoa tai luovuttava siitä. Tilintarkastajan ei kuitenkaan ole tarpeen kieltäytyä tai luopua toimeksiannosta, jos:

- 1) riippumattomuutta uhkaavia tekijöitä on kokonaisuutena arvioiden pidettävä merkityksettöminä; tai
- 2) tilintarkastaja on ryhtynyt riippumattomuuttaan turvaaviin toimenpiteisiin.

Riippumattomuutta turvaaviin toimenpiteisiin on ryhdyttävä ainakin jos:

- 1) tilintarkastajalla on taloudellisia tai muita etuuksia yhteisössä tai säätiössä tai tilintarkastajalla on muu kuin tavanomainen liikesuhde yhteisöön tai säätiöön;
- 2) tarkastettavana on tilintarkastajan oma toiminta;
- 3) tilintarkastaja toimii oikeudenkäynnissä tai muussa asiassa yhteisön tai säätiön puolesta tai sitä vastaan;
- 4) tilintarkastajalla on läheinen suhde henkilöön, joka kuuluu yhteisön tai säätiön johtoon tai joka on osallistunut toimeksiannon kohteena olevaan asiaan yhteisön tai säätiön palveluksessa; tai
- 5) tilintarkastajaa painostetaan.

Edellä 2 ja 3 momentissa tarkoitetut riippumattomuutta uhkaavat tekijät ja toimenpiteet riippumattomuuden turvaamiseksi tulee kirjata toimeksiantoa koskeviin asiakirjoihin.

Mitä 3 momentissa säädetään yhteisöstä tai säätiöstä, koskee myös yhteisöjä, jotka ovat sen määräysvallassa kirjanpitolain 1 luvun 5 §:n mukaisesti, sekä yhteisöä tai säätiötä, jonka välittömässä määräysvallassa yhteisö on.

Edellä 2 momentissa tarkoitettussa arvioinnissa on otettava huomioon myös tilintarkastajan riippumattomuutta uhkaavat tekijät, jotka liittyvät:

- 1) KHT- tai HTM-yhteisöön, jossa tilintarkastaja työskentelee;
- 2) henkilöön, joka osallistuu merkittävästi tilintarkastajan valvonnassa toimeksiannon suorittamiseen;
- 3) henkilöön, joka välittömästi johtaa tai valvoo tilintarkastajan toimintaa; tai
- 4) edellä 1 kohdassa tarkoitetun KHT- tai HTM-yhteisön sellaiseen omistajaan tai sen johtoon kuuluvaan henkilöön, joka osallistuu merkittävästi toimeksiannon toteuttamiseen.

25 §

Tilintarkastajan esteellisyys

Tilintarkastaja ei ole 24 §:ssä tarkoitetulla tavalla riippumaton ainakaan jos:

- 1) tilintarkastaja on yhteisön tai säätiön taikka samaan konserniin kuuluvan yhteisön taikka kirjanpitolain 1 luvun 8 §:ssä tarkoitetun osakkuusyrityksen yhtiömies, hallituksen tai hallintoneuvoston jäsen, toimitusjohtaja tai vastaavassa asemassa oleva;
- 2) tilintarkastajan tehtävänä on yhteisön tai säätiön kirjanpidon tai varojen hoito taikka hoidon valvonta;
- 3) tilintarkastaja on palvelussuhteessa yhteisöön tai säätiöön taikka 1 tai 2 kohdassa tarkoitettuun henkilöön;
- 4) tilintarkastajalla on välitön tai välillinen omistus- tai muu oikeus osakkeeseen tai osuuteen voittoa tavoittelevassa yhteisössä;
- 5) tilintarkastajalla on rahalaina, vakuus tai muu vastaava etuus yhteisöltä tai säätiöltä tai sen johtoon kuuluvalta henkilöltä taikka tilintarkastaja on antanut mainitulle taholle tällaisen etuuden;
- 6) 1 tai 2 kohdassa tarkoitettu henkilö on tilintarkastajan puoliso, veli, sisar taikka tilintarkastajaan suoraan ylenevässä tai alenevassa sukulaisuussuhteessa;

7) tilintarkastajan puolisolla taikka tilintarkastajaan suoraan alenevassa sukulaisuussuhteessa olevalla henkilöllä on 4 kohdassa tarkoitettu omistus- tai muu oikeus, eikä tämä oikeus ole merkityksetön; tai

8) julkisen kaupankäynnin kohteena olevan yhteisön tilintarkastajaksi valittu luonnollinen henkilö tai tilintarkastajaksi valitun tilintarkastusyhteisön päävastuullinen tilintarkastaja on ottanut vastaan 1 tai 2 kohdassa tarkoitettujen tehtävien kyseisessä yhteisössä ja tällaiseen tehtävään siirtymisestä on kulunut vähemmän kuin kaksi vuotta.

Mitä 1 momentin 4 kohdassa säädetään, ei koske yhteisöä, jossa jäsenyys on edellytyksenä sen tarjoamien välttämättömyyspalveluiden käyttämiselle. Tilintarkastajalla saa olla tällaisessa yhteisössä vain sellainen osuus, joka oikeuttaa palveluiden käyttämiseen, ei kuitenkaan suurempaa kuin yksi sadasosa.

Jos tilintarkastaja toimeksiannon vastaanottamisen jälkeen saa 1 momentin 4 kohdassa tarkoitettua oikeuden, hänen on luovuttava oikeudesta tai toimeksiannosta kohtuullisen ajan kuluessa siitä, kun hän sai tiedon saannostaan ja hänellä oli oikeus luopua siitä.

Mitä edellä tässä pykälässä säädetään yhteisöstä tai säätiöstä, koskee myös yhteisöjä, jotka ovat sen määräysvallassa kirjanpitolain 1 luvun 5 §:n mukaisesti sekä yhteisöä tai säätiötä, jonka välittömässä määräysvallassa yhteisö on.

26 §

Tilintarkastajan salassapitovelvollisuus

Tilintarkastaja tai hänen apulaisensa ei saa ilmaista ulkopuoliselle tässä laissa tarkoitettua tehtävää suorittaessaan tietoonsa saamaa seikkaa, ellei 2 momentissa toisin säädetä.

Salassapitovelvollisuus ei kuitenkaan koske seikkaa:

- 1) josta tilintarkastajan on ilmoitettava tai lausuttava lain nojalla;
- 2) jonka ilmaisemiseen se, jonka hyväksi salassapitovelvollisuus on säädetty, antaa suostumuksensa;
- 3) jonka viranomainen, tuomioistuin, tässä laissa tarkoitettu valvontaelin tai muu henkilö on lain perusteella oikeutettu saamaan tietoonsa; tai

4) joka on tullut yleiseen tietoon.

5 luku

Julkisen kaupankäynnin kohteena olevan yhteisön tilintarkastajaa koskevat erityissäännökset

27 §

Toimikausien enimmäisaika

Julkisen kaupankäynnin kohteena olevan yhteisön tilintarkastajan peräkkäisten toimikausien yhteenlaskettu kesto voi olla enintään seitsemän vuotta.

Tilintarkastaja voi 1 momentissa tarkoitetun enimmäisajan jälkeen osallistua uudelleen yhteisön tilintarkastukseen aikaisintaan kahden vuoden kuluttua tilintarkastustehtävän päättymisestä.

Jos tilintarkastajaksi on valittu tilintarkastusyhteisö, edellä tässä pykälässä säädettyä ei sovelleta yhteisöön, vaan ainoastaan päävastuulliseen tilintarkastajaan.

28 §

Yhteisön hallitukselle annettavat tiedot

Julkisen kaupankäynnin kohteena olevan yhteisön tilintarkastajan on annettava yhteisön hallitukselle vuosittain:

- 1) kirjallinen vahvistus riippumattomuudestaan sekä ilmoitus 24 §:ssä tarkoitetuista muista kuin merkityksettöminä pidettävistä riippumattomuutta uhkaavista tekijöistä sekä toimenpiteistä, joihin on ryhdytty riippumattomuuden turvaamiseksi; sekä
- 2) ilmoitus yhteisölle suorittamistaan muista kuin yhteisön tilintarkastusta koskevista tehtävistä.

29 §

Hallintoa ja toimintaa koskevien tietojen julkistaminen

Julkisen kaupankäynnin kohteena olevan yhteisön tilintarkastajan on julkistettava vuosittain tietoja tilintarkastusyhteisön oikeudellisesta rakenteesta, omistussuhteista, taloudesta ja tilintarkastusasiakkaista sekä tilintarkastusyhteisön hallinnosta,

laadunvarmistusjärjestelmästä ja riippumattomuusohjeista. Julkistettavista tiedoista säädetään tarkemmin valtioneuvoston asetuksella.

6 luku

Tilintarkastajien hyväksyminen ja rekisteröinti

30 §

KHT-tilintarkastaja

Keskuskaupakamarin tilintarkastuslautakunta hyväksyy hakemuksesta tilintarkastajaksi luonnollisen henkilön,

- 1) joka ei toiminnallaan ole osoittanut olevansa sopimaton tilintarkastajan tehtävään;
- 2) joka ei ole konkurssissa, jonka toimintakelpoisuutta ei ole rajoitettu, jolle ei ole määrätty edunvalvojaa ja jota ei ole määrätty liiketoimintakieltoon;
- 3) joka ei harjoita tilintarkastustoiminnan kanssa muuta toimintaa, joka on omiaan vaarantamaan tilintarkastuksen suorittamisen;
- 4) joka on suorittanut ylemmän korkeakoulututkinnon;
- 5) joka on suorittanut tehtävän edellyttämät laskentatoimen, oikeustieteen sekä muut kauppa- ja taloustieteelliset opinnot;
- 6) joka on hankkinut vähintään kolmen vuoden käytännön kokemuksen vaativista tilintarkastuksen ja laskentatoimen tehtävistä; sekä
- 7) joka on osoittanut ammattitaitonsa suorittamalla KHT-tilintarkastajan ammattitutkinnon (*KHT-tutkinto*).

Tilintarkastajaksi hyväksytyn henkilön on ennen 37 §:ssä tarkoitettua rekisteröintiä annettava tuomioistuimelle tilintarkastajan vakuutus.

Edellä 1 momentin 5–7 kohdassa tarkoitetuista opinnoista, käytännön kokemuksesta ja KHT-tutkinnon vaatimuksista sekä 2 momentissa tarkoitettua vakuutuksen sisällöstä säädetään tarkemmin kauppa- ja teollisuusministeriön asetuksella.

Edellä 1 momentin 4 ja 5 kohdassa mainituista vaatimuksista voidaan poiketa, jos hakija on vähintään viiden vuoden ajan toiminut ammattimaisesti HTM-tilintarkastajana ja KHT-tutkinnon yhteydessä suorittanut hyväksytysti 1 momentin 5 kohdassa tarkoitettuja oppiaineita käsittelevät lisätehtävät. Edellä 1 momentin 4 ja 5 kohdassa mainitusta vaatimuksesta voidaan poiketa, jos hakijalla on vähintään seitsemän vuoden kokemus vaativista laskentatoimen, rahoituksen ja oikeustieteen tehtävistä ja hän on KHT-tutkinnon yhteydessä suorittanut hyväksytysti 1 momentin 5 kohdassa tarkoitettuja oppiaineita käsittelevät lisätehtävät. Edellä 1 momentin 4, 5 ja 6 kohdassa mainituista vaatimuksista voidaan poiketa, jos hakijalla on vähintään 15 vuoden kokemus vaativista laskentatoimen, rahoituksen ja oikeustieteen tehtävistä ja hän on KHT-tutkinnon yhteydessä suorittanut hyväksytysti 1 momentin 5 kohdassa tarkoitettuja oppiaineita käsittelevät lisätehtävät. Kauppa- ja teollisuusministeriön asetuksella säädetään tarkemmin KHT-tutkinnon yhteydessä suoritettavista lisätehtävistä sekä siitä, missä tehtävissä, toimissa tai viroissa työskentely tuottaa edellä tässä momentissa tarkoitettun kokemuksen.

Sen estämättä, mitä 1 momentin 1 ja 4–7 kohdassa säädetään, KHT-tilintarkastajaksi voidaan hyväksyä ETA-valtiossa hyväksytty tilintarkastaja. Hakijan on ennen hyväksymistä suoritettava Keskuskauppakamarin tilintarkastuslautakunnan järjestämä kelpoisuuskoe. Mitä tässä momentissa säädetään, sovelletaan myös henkilöön, jolla on tilintarkastajan toimen harjoittamisen ammattipätevyys valtiossa, jonka kanssa Euroopan yhteisö ja sen jäsenvaltiot ovat tehneet sopimuksen ammattipätevyuden vastavuoroisesta tunnustamisesta.

31 §

HTM-tilintarkastaja

Kauppakamarin tilintarkastusvaliokunta hyväksyy hakemuksesta tilintarkastajaksi luonnollisen henkilön,

- 1) joka ei toiminnallaan ole osoittanut olevansa sopimaton tilintarkastajan tehtävään;
- 2) joka ei ole konkurssissa, jonka toimintakelpoisuutta ei ole rajoitettu, jolle ei ole määrätty edunvalvojaa ja jota ei ole määrätty liiketoimintakieltoon;

- 3) joka ei harjoita tilintarkastustoiminnan kanssa muuta toimintaa, joka on omiaan vaarantamaan tilintarkastuksen suorittamisen;
- 4) joka on suorittanut korkeakoulututkinnon;
- 5) joka on suorittanut tehtävän edellyttämät laskentatoimen, oikeustieteen sekä muut kauppaja- ja taloustieteelliset opinnot;
- 6) joka on saanut vähintään kolmen vuoden käytännön kokemuksen ammattimaisista tilintarkastuksen ja laskentatoimen tehtävistä; sekä
- 7) joka on osoittanut ammattitaitonsa suorittamalla HTM-tilintarkastajan ammattitutkinnon (*HTM-tutkinto*).

Tilintarkastajaksi hyväksytyn henkilön on ennen 37 §:ssä tarkoitettua rekisteröintiä annettava tuomioistuimelle tilintarkastajan vakuutus.

Edellä 1 momentin 5–7 kohdassa tarkoitetuista opinnoista, käytännön kokemuksesta ja HTM-tutkinnon vaatimuksista sekä 2 momentissa tarkoitettua vakuutuksen sisällöstä säädetään tarkemmin kauppa- ja teollisuusministeriön asetuksella.

Edellä 1 momentin 4 ja 5 kohdassa mainitusta vaatimuksesta voidaan poiketa, jos hakijalla on vähintään seitsemän vuoden kokemus ammattimaisista laskentatoimen, rahoituksen ja oikeustieteen tehtävistä ja hän on HTM-tutkinnon yhteydessä suorittanut hyväksytysti 1 momentin 5 kohdassa tarkoitettuja oppiaineita käsittelevät lisätehtävät. Edellä 1 momentin 4, 5 ja 6 kohdassa mainituista vaatimuksista voidaan poiketa, jos hakijalla on vähintään 15 vuoden kokemus ammattimaisista laskentatoimen, rahoituksen ja oikeustieteen tehtävistä ja hän on HTM-tutkinnon yhteydessä suorittanut hyväksytysti 1 momentin 5 kohdassa tarkoitettuja oppiaineita käsittelevät lisätehtävät. Kauppa- ja teollisuusministeriön asetuksella säädetään tarkemmin HTM-tutkinnon yhteydessä suoritettavista lisätehtävistä sekä siitä, missä tehtävissä, toimissa tai viroissa työskentely tuottaa edellä tässä momentissa tarkoitettua kokemusta.

Sen estämättä, mitä 1 momentin 1 ja 4–7 kohdassa säädetään, HTM-tilintarkastajaksi voidaan hyväksyä ETA-valtiossa hyväksytty tilintarkastaja. Hakijan on ennen hyväksymistä suoritettava Keskuskauppakamarin tilintarkastuslautakunnan järjestämä

kelpoisuuskoe. Mitä tässä momentissa säädetään, sovelletaan myös henkilöön, jolla on tilintarkastajan toimen harjoittamisen ammattipätevyys valtiossa, jonka kanssa Euroopan yhteisö ja sen jäsenvaltiot ovat tehneet sopimuksen ammattipätevyyden vastavuoroisesta tunnustamisesta.

Hakemuksen HTM-tilintarkastajaksi hyväksymisestä käsittelee kauppakamarin tilintarkastusvaliokunta, jonka toiminta-alueella hakijan kotipaikka sijaitsee. Jos hakijan kotipaikka ei ole Suomessa, hakemuksen käsittelee Helsingin seudun kauppakamarin tilintarkastusvaliokunta.

32 §

KHT- ja HTM-tutkinnot ja tutkintoihin osallistuminen

KHT-tutkintoon voi osallistua luonnollinen henkilö, joka täyttää 30 §:n 1 momentin 1, 2 ja 4–6 kohdan tai 30 §:n 4 momentin mukaiset edellytykset. Keskuskauppakamarin tilintarkastuslautakunta tekee päätöksen tutkintoon osallistumisesta.

HTM-tutkintoon voi osallistua luonnollinen henkilö, joka täyttää 31 §:n 1 momentin 1, 2 ja 4–6 kohdan tai 31 §:n 4 momentin mukaiset edellytykset. Kauppakamarin tilintarkastusvaliokunta tekee päätöksen tutkintoon osallistumisesta.

KHT- ja HTM-tutkinnot järjestää 42 §:ssä tarkoitettu Keskuskauppakamarin tilintarkastuslautakunta.

33 §

KHT-yhteisö

Keskuskauppakamarin tilintarkastuslautakunta hyväksyy hakemuksesta KHT-yhteisöksi tilintarkastustoimintaa harjoittavan osakeyhtiön, kommandiittiyhtiön tai avoimen yhtiön:

- 1) jolla on edellytykset toimia riippumattomana tilintarkastusyhteisönä tämän lain mukaisesti;
- 2) jossa enemmistö avoimen yhtiön yhtiömiehistä tai kommandiittiyhtiön vastuunalaisista yhtiömiehistä on yhtiössä työskenteleviä KHT-tilintarkastajia, KHT- tai HTM-yhteisöjä, ETA-valtiossa hyväksytyjä tilintarkastajia tai tilintarkastusyhteisöjä taikka

jossa enemmistö osakeyhtiön osakkeiden tuottamasta äänimäärästä on edellä tarkoitetuilla tilintarkastajilla tai tilintarkastusyhteisöillä; sekä

3) jossa vähintään kaksi kolmasosaa osakeyhtiön hallituksen jäsenistä ja varajäsenistä sekä puheenjohtaja ja varapuheenjohtaja ovat yhtiössä työskenteleviä KHT-tilintarkastajia tai ETA-valtiossa hyväksytyjä tilintarkastajia.

Mitä edellä säädetään osakeyhtiöstä, kommandiittiyhtiöstä ja avoimesta yhtiöstä, sovelletaan näitä vastaavaan ulkomaiseen yhteisöön.

34 §

HTM-yhteisö

Kauppakamarin tilintarkastusvaliokunta hyväksyy hakemuksesta HTM-yhteisöksi tilintarkastustoimintaa harjoittavan osakeyhtiön, kommandiittiyhtiön tai avoimen yhtiön:

1) jolla on edellytykset toimia riippumattomana tilintarkastusyhteisönä tämän lain mukaisesti;

2) jossa enemmistö avoimen yhtiön yhtiömiehistä tai kommandiittiyhtiön vastuunalaisista yhtiömiehistä on yhtiössä työskenteleviä KHT- tai HTM-tilintarkastajia, KHT- tai HTM-yhteisöjä, ETA-valtiossa hyväksytyjä tilintarkastajia tai tilintarkastusyhteisöjä taikka jossa enemmistö osakeyhtiön osakkeiden tuottamasta äänimäärästä on edellä tarkoitetuilla tilintarkastajilla tai tilintarkastusyhteisöillä; sekä

3) jossa vähintään kaksi kolmasosaa osakeyhtiön hallituksen jäsenistä ja varajäsenistä sekä puheenjohtaja ja varapuheenjohtaja ovat yhtiössä työskenteleviä KHT- tai HTM-tilintarkastajia tai ETA-valtiossa hyväksytyjä tilintarkastajia.

Mitä edellä säädetään osakeyhtiöstä, kommandiittiyhtiöstä ja avoimesta yhtiöstä, sovelletaan näitä vastaavaan ulkomaiseen yhteisöön.

Hakemuksen HTM-yhteisöksi hyväksymisestä käsittelee kauppakamarin tilintarkastusvaliokunta, jonka toiminta-alueella hakijan kotipaikka sijaitsee. Jos hakijan kotipaikka ei ole Suomessa, hakemuksen käsittelee Helsingin seudun kauppakamarin tilintarkastusvaliokunta.

35 §

Hyväksymisen lakkaaminen

Hyväksyminen lakkaa sen kalenterivuoden päättyessä, jona tilintarkastajana oleva luonnollinen henkilö täyttää 70 vuotta. Hyväksymisen lakkaamiseen voidaan hakemuksesta myöntää lykkäystä vastaanotettujen tehtävien loppuun suorittamista varten enintään seuraavan kalenterivuoden loppuun.

Keskuskauppakamarin tilintarkastuslautakunta päättää lykkäyksen myöntämisestä KHT-tilintarkastajalle. Kauppakamarin tilintarkastusvaliokunta päättää lykkäyksen myöntämisestä HTM-tilintarkastajalle.

36 §

Hyväksymisen lakkauttaminen ja palauttaminen

Hyväksyminen lakkautetaan tilintarkastajan hakemuksesta määräajaksi tai toistaiseksi. Tilintarkastajan hyväksyminen voidaan palauttaa hakemuksesta, jos tilintarkastaja täyttää edelleen hyväksymisen edellytykset ja 21 §:n vaatimuksen ammattitaidon ylläpitämisestä ja kehittämisestä.

Hakemus KHT-tilintarkastajan ja KHT-yhteisön hyväksymisen lakkauttamisesta tai sen palauttamisesta on tehtävä Keskuskauppakamarin tilintarkastuslautakunnalle. Hakemus HTM-tilintarkastajan ja HTM-yhteisön hyväksymisen lakkauttamisesta tai sen palauttamisesta on tehtävä toimivaltaisen kauppakamarin tilintarkastusvaliokunnalle.

37 §

Tilintarkastajarekisteri

Keskuskauppakamarin tilintarkastuslautakunta pitää rekisteriä tilintarkastajista. Tilintarkastajarekisteriin merkitään tilintarkastajan yksilöivät tiedot sekä muut ammatin- ja liiketoiminnan harjoittamista koskevat tarpeelliset tiedot. Rekisteriin tehdään merkintä myös, jos tilintarkastajalle on annettu 49 §:ssä tarkoitettu huomautus tai varoitus. Tilintarkastajarekisteriin merkittävistä tiedoista ja rekisterinpidosta säädetään tarkemmin valtioneuvoston asetuksella.

Tilintarkastajarekisteriin merkitään tiedot myös muussa kuin ETA-valtiossa hyväksytystä ja rekisteröidystä tilintarkastajasta, joka antaa tilintarkastuskertomuksen muussa kuin

ETA-valtiossa rekisteröidyn yhteisön tilinpäätöksestä tai konsernitilinpäätöksestä sekä toimintakertomuksesta, kun yhteisön arvopaperi on arvopaperimarkkinalain 1 luvun 3 §:ssä tarkoitetun julkisen kaupankäynnin kohteena. Rekisteröitävän tilintarkastajan on lisäksi täytettävä valtioneuvoston asetuksella tarkemmin säädettävät ammattitaitoa, tilintarkastusyhteisön hallintoa, tilintarkastuksen suorittamista ja tietojen julkistamista koskevat edellytykset. Edellä tarkoitettu rekisteröinti ei koske tilintarkastajaa sellaisessa yhteisössä, jonka arvopapereista julkisen kaupankäynnin kohteena on vain sellaisia muun kuin oman pääoman ehtoisia arvopapereita, joiden yksikkökohtainen nimellisarvo tai kirjanpidollinen vasta-arvo on vähintään 50 000 euroa tai tätä liikkeeseenlaskupäivänä vastaava määrä muussa valuutassa.

Tilintarkastajaa koskevat tiedot merkitään tilintarkastajarekisteriin asianomaisen tilintarkastajan tai 7 luvussa tarkoitetun valvontaelimen ilmoituksesta. Edellä mainittujen ilmoitusvelvollisten on viipymättä ilmoitettava Keskuskauppakamarin tilintarkastuslautakunnalle rekisteritietoja koskevista muutoksista.

Vain tilintarkastajarekisteriin merkityllä tilintarkastajalla on oikeus käyttää nimikettä KHT-tilintarkastaja, HTM-tilintarkastaja, KHT-yhteisö tai HTM-yhteisö taikka näihin viittaavaa lyhennettä.

Sen estämättä, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999) 16 §:n 3 momentissa säädetään, jokaisella on oikeus saada tilintarkastajarekisteriin tehdyistä merkinnöistä tietoja, otteita ja todistuksia sähköisesti.

38 §

Tietojen poistaminen tilintarkastajarekisteristä

Jos rekisteriin merkityn tilintarkastajan hyväksyminen on lakannut, lakkautettu tai se on 50 §:ssä tarkoitetulla tavalla peruutettu, Keskuskauppakamarin tilintarkastuslautakunnan on poistettava tilintarkastajaa koskevat tiedot rekisteristä. Rekisteristä poistamista koskevan ilmoituksen voi tehdä myös se, joka on peruuttanut tilintarkastajan hyväksymisen, jos päätös on lainvoimainen. Keskuskauppakamarin tilintarkastuslautakunnan on ilmoituksen saatuaan viipymättä ilmoitettava peruuttamisesta asianomaisille ETA-valtioiden tilintarkastajarekisteriä pitävillä viranomaisilla.

Tilintarkastajarekisteristä poistetaan varoitusta koskeva tieto kuuden vuoden kuluttua ja huomautusta koskeva tieto kolmen vuoden kuluttua tätä koskevan lainvoimaisen päätöksen antamisesta.

7 luku

Ohjaus, kehittäminen ja valvonta

39 §

Tilintarkastuksen ohjaus, kehittäminen ja valvonta

Tilintarkastuksen yleisestä ohjauksesta, kehittämisestä ja valvonnasta vastaa 41 §:ssä tarkoitettu valtion tilintarkastuslautakunta.

Tilintarkastajien hyväksymiseen ja hyväksytyjen tilintarkastajien toiminnan valvontaan liittyvästä ohjauksesta ja kehittämisestä huolehtii Keskuskauppakamarin tilintarkastuslautakunta.

40 §

Tilintarkastajien valvonta ja laaduntarkastus

Keskuskauppakamarin tilintarkastuslautakunta valvoo ja ryhtyy tarpeellisiin toimenpiteisiin, jotta tilintarkastajat säilyttävät ammattitaitonsa ja muut hyväksymisen edellytykset sekä toimivat tämän lain ja sen nojalla annettujen säännösten mukaisesti.

Keskuskauppakamarin tilintarkastuslautakunta valvoo KHT-tilintarkastajien ja KHT-yhteisöjen laadunvarmistusta. Valvoessaan tilintarkastajien laadunvarmistusta lautakunta:

- 1) määrää tilintarkastajan laaduntarkastukseen enintään kuuden vuoden välein tai jos on kyse tilintarkastajasta, joka tarkastaa julkisen kaupankäynnin kohteena olevaa yhteisöä, enintään kolmen vuoden välein;
- 2) määrää yhden tai useamman riippumattoman laaduntarkastajan suorittamaan laaduntarkastusta;
- 3) päättää laaduntarkastuksen sisällöstä ja toteuttamistavasta; sekä
- 4) käsittelee laaduntarkastuksen tulokset ja tekee päätöksen toimenpiteistä, joihin laaduntarkastus antaa aihetta.

Mitä 1 ja 2 momentissa säädetään, koskee vastaavasti kauppakamarin tilintarkastusvaliokunnan velvollisuutta valvoa HTM-tilintarkastajia ja -yhteisöjä, joiden kotipaikka sijaitsee kauppakamarin toiminta-alueella. Jos HTM-tilintarkastajalla tai -yhteisöllä ei ole kotipaikkaa Suomessa, valvonnasta vastaa Helsingin seudun kauppakamari.

Laaduntarkastajan on oltava tilintarkastukseen hyvin perehtynyt henkilö, jolla on laaduntarkastukseen pätevöittävä erityiskoulutus. Keskuskauppakamarin määräämän laaduntarkastajan on viipymättä annettava selvitys suoritetusta laaduntarkastuksesta Keskuskauppakamarin tilintarkastuslautakunnalle ja kauppakamarin määräämän laaduntarkastajan on samoin annettava vastaava selvitys kauppakamarin tilintarkastusvaliokunnalle. Laaduntarkastajan on noudatettava, mitä hallintolaissa (434/2003), kielilaissa (423/2003) ja viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa säädetään. Laaduntarkastajaan sovelletaan rikosoikeudellista virkavastuuta koskevia säännöksiä hänen suorittaessaan laadunvarmistusta koskevia tehtäviä. Laaduntarkastusta ei saa suorittaa kotirauhan piiriin kuuluvassa paikassa.

41 §

Valtion tilintarkastuslautakunta

Valtion tilintarkastuslautakunnassa on puheenjohtaja, varapuheenjohtaja ja kuusi muuta jäsentä. Kullakin on puheenjohtajaa ja varapuheenjohtajaa lukuun ottamatta henkilökohtainen varajäsen.

Valtion tilintarkastuslautakunnan puheenjohtajan, varapuheenjohtajan ja muiden jäsenien sekä sihteerin tulee olla tilintarkastukseen hyvin perehtyneitä. Kahden jäsenen on lisäksi oltava oikeustieteen kandidaatin tutkinnon suorittaneita.

Valtioneuvosto määrää puheenjohtajan ja varapuheenjohtajan sekä kuusi valtion tilintarkastuslautakunnan muuta jäsentä ja näiden henkilökohtaiset varajäsenet kolmeksi vuodeksi kerrallaan siten, että muista jäsenistä:

- 1) yhdellä on asiantuntemusta yhteisöoikeuden tutkimus- ja opetustoiminnasta ja yhdellä asiantuntemusta laskentatoimen, erityisesti kirjanpidon tutkimus- ja opetustoiminnasta;
- 2) yksi edustaa HTM- ja yksi KHT-tilintarkastajia; sekä

3) kahdella on elinkeinoelämän asiantuntemusta.

Valtion tilintarkastuslautakunnan puheenjohtaja määrätään kauppa- ja teollisuusministeriön ja varapuheenjohtaja oikeusministeriön esityksestä. Puheenjohtajaksi tai varapuheenjohtajaksi ei voida valita KHT- tai HTM-tilintarkastajaa. Enemmistön lautakunnan jäsenistä on oltava muita kuin KHT- tai HTM-tilintarkastajia taikka henkilöitä, joiden tilintarkastajaksi hyväksymisen lakkaamisesta tai lakkauttamisesta on kulunut enemmän kuin kolme vuotta.

Mitä edellä säädetään jäsenistä, koskee vastaavasti heidän varajäseniään.

Valtion tilintarkastuslautakunnan puheenjohtajan, varapuheenjohtajan ja jäsenen oikeudesta pysyä tehtävässään on voimassa, mitä tuomarin viran haltijoista säädetään. Lautakunnan varapuheenjohtajan tai jäsenen paikan vapautuessa kesken toimikauden määrätään seuraaja jäljellä olevaksi toimikaudeksi.

42 §

Keskuskauppakamarin tilintarkastuslautakunta

Keskuskauppakamarin tilintarkastuslautakunnassa on puheenjohtaja, varapuheenjohtaja ja 12 muuta jäsentä. Kullakin on puheenjohtajaa ja varapuheenjohtajaa lukuun ottamatta henkilökohtainen varajäsen.

Keskuskauppakamarin tilintarkastuslautakunnan puheenjohtajan, varapuheenjohtajan ja muiden jäsenten sekä sihteerin tulee olla tilintarkastukseen hyvin perehtyneitä.

Kauppa- ja teollisuusministeriö määrää Keskuskauppakamarin tilintarkastuslautakunnan puheenjohtajan ja varapuheenjohtajan sekä kolme jäsentä ja näiden henkilökohtaiset varajäsenet kolmeksi vuodeksi kerrallaan.

Keskuskauppakamarin valtuuskunta valitsee yhdeksän tilintarkastuslautakunnan muuta jäsentä ja näiden henkilökohtaiset varajäsenet kolmeksi vuodeksi kerrallaan siten, että muista jäsenistä:

1) kolmella on asiantuntemusta tilintarkastusalan tutkimus- ja opetustoiminnasta sekä alan oikeudellista asiantuntemusta;

- 2) kolmella on elinkeinoelämän asiantuntemusta; sekä
- 3) kaksi edustaa KHT- ja yksi HTM-tilintarkastajia.

Keskuskauppakamarin tilintarkastuslautakunnan puheenjohtajaksi tai varapuheenjohtajaksi ei voida valita KHT- tai HTM-tilintarkastajaa. Enemmistön tilintarkastuslautakunnan jäsenistä on oltava muita kuin KHT- tai HTM-tilintarkastajia taikka henkilöitä, joiden tilintarkastajaksi hyväksymisen lakkaamisesta tai lakkauttamisesta on kulunut enemmän kuin kolme vuotta.

Mitä edellä säädetään jäsenistä, koskee vastaavasti heidän varajäseniään.

43 §

Kauppakamarin tilintarkastusvaliokunta

Kauppakamarin tilintarkastusvaliokunnassa on puheenjohtaja ja varapuheenjohtaja sekä kuusi muuta jäsentä. Kullakin on puheenjohtajaa ja varapuheenjohtajaa lukuun ottamatta henkilökohtainen varajäsen.

Kauppakamarin tilintarkastusvaliokunnan puheenjohtajan, varapuheenjohtajan ja muiden jäsenten sekä sihteerin tulee olla tilintarkastukseen hyvin perehtyneitä.

Keskuskauppakamarin tilintarkastuslautakunta valitsee puheenjohtajan ja varapuheenjohtajan ja kauppakamari valiokunnan muut jäsenet kolmeksi vuodeksi kerrallaan siten, että muista jäsenistä:

- 1) kahdella on asiantuntemusta tilintarkastusalan tutkimus- ja opetustoiminnasta sekä alan oikeudellista asiantuntemusta;
- 2) kahdella on elinkeinoelämän asiantuntemusta; sekä
- 3) kaksi edustaa KHT- ja HTM-tilintarkastajia.

Kauppakamarin tilintarkastusvaliokunnan puheenjohtajaksi tai varapuheenjohtajaksi ei voida valita KHT- tai HTM-tilintarkastajaa. Enemmistön tilintarkastusvaliokunnan jäsenistä on oltava muita kuin KHT- tai HTM-tilintarkastajia taikka henkilöitä, joiden tilintarkastajaksi hyväksymisen lakkaamisesta tai lakkauttamisesta on kulunut enemmän kuin kolme vuotta.

Mitä edellä säädetään jäsenistä, koskee vastaavasti heidän varajäseniään.

44 §

Asioiden käsittely valvontaelimissä

Valtion tilintarkastuslautakunta on päätösvaltainen, kun läsnä on puheenjohtaja tai varapuheenjohtaja sekä kolme muuta jäsentä tai varajäsentä, joista vähintään yhdellä on oikeustieteen kandidaatin tutkinto. Keskuskauppakamarin tilintarkastuslautakunta on päätösvaltainen, kun läsnä on puheenjohtaja tai varapuheenjohtaja sekä vähintään kuusi muuta jäsentä tai varajäsentä. Kauppakamarin tilintarkastusvaliokunta on päätösvaltainen, kun läsnä on puheenjohtaja tai varapuheenjohtaja sekä vähintään kolme muuta jäsentä tai varajäsentä.

Asioiden käsittelyyn Keskuskauppakamarin tilintarkastuslautakunnassa ja kauppakamarin tilintarkastusvaliokunnassa sovelletaan hallintolain, kielilain ja viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain säännöksiä. Tämän lain 53 §:ssä tarkoitetun muutoksenhakuasian käsittelyyn valtion tilintarkastuslautakunnassa sovelletaan hallintolainkäyttölakia (586/1996) ja oikeudenkäynnin julkisuudesta hallintotuomioistuimissa annettua lakia (381/2007). Tarkempia säännöksiä valvontaelimissä muutoin noudatettavasta menettelystä voidaan antaa valtioneuvoston asetuksella.

Valtion tilintarkastuslautakunta, Keskuskauppakamarin tilintarkastuslautakunta ja kauppakamarin tilintarkastusvaliokunta ei voi määrätä 49 tai 50 §:ssä tarkoitettua seuraamusta, jos tilintarkastajan moitittavasta toiminnasta on kulunut yli kuusi vuotta.

Valtion tilintarkastuslautakunnan, Keskuskauppakamarin tilintarkastuslautakunnan ja kauppakamarin tilintarkastusvaliokunnan puheenjohtajaan, varapuheenjohtajaan, jäseniin, varajäseniin ja sihteeriin sovelletaan tässä laissa tarkoitettuja tehtäviä hoitaessaan rikosoikeudellista virkavastuuta koskevia säännöksiä. Lisäksi heihin sovelletaan, mitä vahingonkorvauslain (412/1974) 4 luvussa työntekijän vahingonkorvausvastuusta säädetään.

45 §

Tietojensaantioikeus

Valtion tilintarkastuslautakunnalla, Keskuskauppakamarin tilintarkastuslautakunnalla ja kauppakamarin tilintarkastusvaliokunnalla sekä edellä mainitun valvontaelimen määrämällä laaduntarkastajalla ja muulla valvontatehtävään nimetyllä tarkastajalla on oikeus saada tämän lain mukaisesti hyväksytyltä tilintarkastajalta tarkastettavakseen valvontaelimessä ja valvottavan toimipaikassa kaikki tilintarkastajan toiminnan valvonnan kannalta tarpeelliseksi katsomansa asiakirjat ja muut tallenteet. Valvottavan on lisäksi ilman aiheetonta viivytystä toimitettava valvontaelimelle, laaduntarkastajalle ja muulle valvontatehtävään nimetylle tarkastajalle niiden pyytämät valvonnan kannalta tarpeelliset tiedot ja selvitykset.

Edellä 1 momentissa säädetty koskee myös emoyrityksenä olevan yhteisön tai säätiön tilintarkastajaa, ellei konsernin tilintarkastusta koskevien tietojen antamiselle ole muun valtion lainsäädännöstä johtuvaa tai muuta tilintarkastajasta riippumatonta estettä. Tilintarkastajan on osoitettava esteen olemassaolo.

Tilintarkastajan on säilytettävä 1 §:n 1 momentissa tarkoitettua toimeksiantoa koskevat asiakirjat vähintään kuusi vuotta.

46 §

Salassapitovelvollisuus

Sen lisäksi, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta on säädetty, salassapitovelvollisuus ei estä tietojen antamista valvontaelimelle, esitutkintaviranomaiselle ja syyttäjälle niiden tehtävien hoitamista varten.

8 luku

Kansainvälinen valvontayhteistyö

47 §

Valvontaelinten välinen tietojenvaihto ja muu yhteistyö

Sen estämättä, mitä tietojen salassapidosta on säädetty, Keskuskauppakamarin tilintarkastuslautakunnan on pyynnöstä toimitettava valvonnan kannalta tarpeellisia asiakirjoja ja muita tietoja ETA-valtion valvontaelimelle, joka kotimaassaan lain nojalla hoitaa vastaavia tehtäviä.

Mitä edellä 1 momentissa säädetään, koskee myös valvonnan kannalta tarpeellisten asiakirjojen toimittamista muun kuin ETA-valtion vastaavalle valvontaelimelle, jos:

- 1) asiakirjat liittyvät tilintarkastukseen sellaisessa yhteisössä, joka laatii konsernitilinpäätöksen kyseisessä valtiossa tai jonka arvopaperit on kyseisessä valtiossa otettu arvopaperimarkkinalain 1 luvun 3 §:ssä tarkoitettua julkista kaupankäyntiä vastaavan kaupankäynnin kohteeksi;
- 2) tilintarkastajien valvonta kyseisessä valtiossa on arvioitu 48 §:n mukaisesti riittäväksi;
- 3) kyseisen valtion valvontaelimen kanssa on sovittu tietojen luovuttamisesta, käyttämisestä ja salassapidosta;
- 4) tietojen vaihdossa noudatetaan, mitä henkilötietolaissa (523/1999) säädetään.

Keskuskauppakamarin tilintarkastuslautakunnan on ryhdyttävä valvontatoimenpiteisiin ETA-valtion valvontaelimen pyynnöstä tai annettava pyynnön esittäneen valvontaelimen osallistua toimenpiteiden suorittamiseen.

Keskuskauppakamarin tilintarkastuslautakunta voi kieltäytyä 1–3 momentissa tarkoitettua pyynnön toteuttamisesta painavasta syystä. Keskuskauppakamarin tilintarkastuslautakunta voi kieltäytyä pyynnön toteuttamisesta myös, jos pyynnössä tarkoitettua tekoa tai tilintarkastajaa koskeva seuraamusmenettely on Suomessa vireillä tai siitä on Suomessa annettu lainvoimainen päätös tai tuomio.

48 §

Muun kuin ETA-valtion tilintarkastajien valvonta

Keskuskauppakamarin tilintarkastuslautakunta valvoo tämän lain 7 luvussa tarkoitettulla tavalla myös 37 §:n 2 momentin perusteella rekisteröityjä, muussa kuin ETA-valtiossa hyväksytyjä tilintarkastajia, jollei kyseisen valtion valvonnan ole arvioitu vastaavan tilintarkastajien valvontaa ETA-valtioissa.

Edellä 1 momentissa tarkoitettussa vastaavuusarvioinnissa on noudatettava Euroopan yhteisöjen komission päätöstä muun kuin ETA-valtion tilintarkastajien valvonnan vastaavuudesta. Jos tällaista päätöstä ei ole tehty, Keskuskauppakamarin tilintarkastuslautakunta arvioi itse kyseisen valtion tilintarkastajien valvonnan vastaavuutta tai noudattaa muun ETA-valtion tekemää vastaavuusarviointia.

9 luku

Seuraamukset

49 §

Varoitus ja huomautus

Keskuskauppakamarin tilintarkastuslautakunnan tai kauppakamarin tilintarkastusvaliokunnan tulee antaa tilintarkastajalle varoitus, jos tämä on:

- 1) huolimattomuudesta tai varomattomuudesta menetellyt tämän lain tai sen nojalla annettujen säännösten vastaisesti;
- 2) rikkonut velvollisuuksiaan tilintarkastajana; tai
- 3) perusteettomasti menetellyt tavalla, joka on muutoin omiaan alentamaan tilintarkastajien ammatillista luotettavuutta tai arvoa.

Jos tilintarkastajan 1 momentissa tarkoitettuun menettelyyn liittyy lieventäviä seikkoja, tilintarkastajalle tulee antaa huomautus.

50 §

Hyväksymisen peruuttaminen

Valtion tilintarkastuslautakunnan tulee peruuttaa hyväksyminen, jos tilintarkastaja:

- 1) on tahallaan tai törkeästi huolimattomuudesta menetellyt tämän lain tai sen nojalla annettujen säännösten vastaisesti;
- 2) on annetusta varoituksesta huolimatta toistuvasti rikkonut velvollisuuksiaan tilintarkastajana; tai
- 3) ei ole enää ammattitaitoinen tai ei täytä muita hyväksymisen edellytyksiä.

Hyväksyminen voidaan peruuttaa myös enintään kahden vuoden määräajaksi.

Hyväksymisen peruuttamista koskeva päätös voidaan määrätä pantavaksi täytäntöönvalituksesta huolimatta, jos siihen on erittäin painavia syitä.

Jos kauppakamarin tilintarkastusvaliokunta katsoo 1 momentissa säädettyjen edellytysten täyttyvän, sen on tehtävä kirjallinen esitys Keskuskauppakamarin tilintarkastuslau

takunnalle HTM-tilintarkastajan tai HTM-yhteisön hyväksymisen peruuttamiseksi. Jos Keskuskauppakamarin tilintarkastuslautakunta katsoo mainittujen edellytysten täyttyvän, sen on tehtävä kirjallinen esitys valtion tilintarkastuslautakunnalle tilintarkastajan hyväksymisen peruuttamiseksi. Valtion tilintarkastuslautakunnan on varattava sille tilintarkastajalle, jota esitys koskee, tilaisuus tulla kuulluksi.

Hyväksymisen peruuttamista koskevaa asiaa käsitellessään valtion tilintarkastuslautakunta voi antaa tilintarkastajalle varoituksen tai huomautuksen, jos hyväksymisen peruuttamisen edellytykset eivät täyty, mutta tilintarkastajan menettely on moitittavaa 49 §:n nojalla.

51 §

Vahingonkorvausvelvollisuus

Tilintarkastaja on velvollinen korvaamaan vahingon, jonka hän on 1 §:n 1 momentissa tarkoitettua tehtävää suorittaessaan aiheuttanut tahallisesti tai huolimattomuudesta yhteisölle tai säätiölle. Sama koskee vahinkoa, joka tätä lakia, yhteisöä tai säätiötä koskevaa lakia taikka yhtiöjärjestystä, sääntöjä tai yhtiösopimusta rikkomalla on aiheutettu yhteisön osakkaalle, yhtiömiehelle tai jäsenelle taikka muulle henkilölle. Tilintarkastaja vastaa myös vahingosta, jonka hänen apulaisensa tahallisesti tai huolimattomuudesta on aiheuttanut.

Jos tilintarkastajana on tilintarkastusyhteisö, vastaavat vahingosta yhteisö sekä se, jolla on päävastuu tilintarkastuksen toimittamisesta.

Vahingonkorvauksen sovittelusta sekä korvausvastuun jakaantumisesta kahden tai useamman korvausvelvollisen kesken on voimassa, mitä vahingonkorvauslain 2 ja 6 luvussa säädetään.

52 §

Rangaistussäännökset

Joka tahallaan tai törkeästi huolimattomuudesta rikkoo 15 §:n säännöstä tilintarkastuskertomuksen laatimisesta tai suorittaessaan 1 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettua tehtävää antaa lausunnossaan tahallaan tai törkeästi huolimattomuudesta väärän tai

harhaanjohtavan tiedon, on tuomittava, jollei teosta muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta, *tilintarkastusrikkomuksesta* sakkoon.

Joka 37 §:n 4 momentin vastaisesti käyttää tilintarkastajan nimikettä tai muuta nimitystä, jonka perusteella voidaan virheellisesti olettaa hänen olevan tilintarkastaja, on tuomittava *tilintarkastajan ammattinimikkeen luvattomasta käyttämisestä* sakkoon.

Rangaistus tilintarkastusrikoksesta säädetään rikoslain (39/1889) 30 luvun 10 a §:ssä.

Rangaistus 26 §:ssä säädetyn tilintarkastajan salassapitovelvollisuuden rikkomisesta tuomitaan rikoslain 38 luvun 1 tai 2 §:n mukaan, jollei teko ole rangaistava rikoslain 30 luvun 5 tai 6 §:n mukaisena taikka jollei siitä muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta.

Rangaistus 46 §:n 1 momentissa säädetyn salassapitovelvollisuuden rikkomisesta tuomitaan rikoslain 38 luvun 1 tai 2 §:n mukaan, jollei teko ole rangaistava rikoslain 40 luvun 5 §:n mukaan taikka jollei siitä muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta.

10 luku

Erinäiset säännökset

53 §

Muutoksenhaku

Kauppakamarin tilintarkastusvaliokunnan ja Keskuskauppakamarin tilintarkastuslautakunnan tämän lain tai sen nojalla annettujen säännösten perusteella tekemään päätökseen haetaan muutosta valittamalla valtion tilintarkastuslautakuntaan.

Valtion tilintarkastuslautakunnan tämän lain perusteella tekemään päätökseen haetaan muutosta valittamalla korkeimpaan hallinto-oikeuteen.

54 §

Muutoksenhakukielto

Keskuskauppakamarin tilintarkastuslautakunnan päätökseen 40 §:n 2 momentin 1–3 kohdassa tarkoitettussa asiassa ei saa hakea muutosta valittamalla.

Valtion tilintarkastuslautakunnan päätökseen ei saa hakea muutosta se:

- 1) jonka hakemus KHT- tai HTM-tutkintoon ottamisesta on hylätty; sekä
- 2) joka on hylätty KHT- tai HTM-tutkinnossa tai kelpoisuuskokeessa.

Valituksesta on muutoin voimassa, mitä hallintolainkäyttölaissa säädetään.

55 §

Tilintarkastajamaksut

Tässä laissa tarkoitettujen tehtävien hoitamisesta aiheutuvien kustannusten kattamiseksi Keskuskauppakamarilla ja kauppakamareilla on oikeus periä maksuja noudattaen, mitä valtion maksuperustelaissa (150/1992) säädetään. Keskuskauppakamarille ja kauppakamarille suoritettavista maksuista säädetään tarkemmin kauppaja teollisuusministeriön asetuksella.

Keskuskauppakamarin ja kauppakamarin 1 momentissa tarkoitetun maksun määräämistä koskevaan päätökseen haetaan muutosta siten kuin valtion maksuperustelain 11 b §:ssä säädetään.

11 luku

Voimaantulo- ja siirtymäsäännökset

56 §

Voimaantulo

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä heinäkuuta 2007.

Tällä lailla kumotaan 28 päivänä lokakuuta 1994 annettu tilintarkastuslaki (936/1994) siihen myöhemmin tehtyine muutoksineen. Kumottavan lain 2 §:n 2 kohdassa mainittua hyväksyttyä tilintarkastajaa pidetään tämän lain 2 §:n 1 kohdassa tarkoitettuna tilintarkastajana.

Ennen tämän lain voimaantuloa voidaan ryhtyä lain täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin.

57 §

Siirtymäsäännökset

Tämän lain tilintarkastuksen sisältöä koskevia 3 luvun säännöksiä sovelletaan 1.7.2007 tai sen jälkeen alkavan tilikauden tilintarkastukseen. Siihen asti tilintarkastuksen sisältö määräytyy kumottavan tilintarkastuslain säännösten mukaisesti.

Muulla laissa tai asetuksessa oleva viittaus tilintarkastuslakiin tarkoittaa tämän lain voimaantulon jälkeen viittausta tähän lakiin. Mitä muulla laissa säädetään hyväksytystä tilintarkastajasta, koskee tämän lain 2 §:n 1 kohdassa tarkoitettua tilintarkastajaa, jollei erikseen toisin säädetä.

Tämän lain estämättä yhdistyksessä sovelletaan kumottavan lain säännöksiä muun kuin KHT- tai HTM-tilintarkastajan taikka KHT- tai HTM-yhteisön valintaan ja tällaisen tilintarkastajan suorittamaan 1 §:n 1 momentissa tarkoitettuun tilintarkastukseen. Vastavasti muussa ennen tämän lain voimaantuloa perustetussa yhteisössä tai säätiössä sovelletaan kumottavan lain säännöksiä muun kuin KHT- tai HTM-tilintarkastajan taikka KHT- tai HTM-yhteisön valintaan ja tämän suorittamaan tilintarkastukseen niinä tilikausina, jotka päättyvät viimeistään 31.12.2011.

Tämän lain 7 §:n estämättä voidaan sellaisessa yhteisössä tai säätiössä, jossa kunnalla tai kuntayhtymällä on määräysvalta, tilintarkastajaksi valita HTM-tilintarkastajan sijasta JHTT-tilintarkastaja, kuitenkin enintään 31.12.2012 päättyväksi toimikaudeksi.

Tilintarkastajan on kuuden kuukauden kuluessa tämän lain voimaantulosta luovuttava 25 §:n 1 momentin 4 kohdassa tarkoitettusta oikeudesta tai toimeksiannosta.

Tilintarkastajan toimikauden enimmäisaikaa koskevan 27 §:n 1 momentissa tarkoitettun määräajan kulumisen alkaa tämän lain voimaantuloa seuraavan tilikauden alusta.

Lain 41–43 §:n säännöksiä valtion tilintarkastuslautakunnan, Keskuskauppakamarin tilintarkastuslautakunnan ja kauppakamarin tilintarkastusvaliokunnan kokoonpanosta sovelletaan nimitettäessä jäsenet lain voimaantuloa seuraaville toimikausille.

Tällä lailla kumotaan 24 päivänä toukokuuta 1996 annettu asetus tilintarkastuslain eräiden säännösten soveltamisesta ([358/1996](#)). Muutoin kumottavan lain nojalla annetut säännökset jäävät kuitenkin voimaan, kunnes toisin säädetään.

HE 194/2006, TaVM 33/2006, EV 293/2006, Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2006/43/EY (32006L0043); EYVL N:o L 157, 9.6.2006, s. 87, Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2003/51/EY (32003L0051); EYVL N:o L 178, 17.7.2003, s. 16

LIITE 3. SAATEKIRJE SUURELLE YLEISÖLLE

Arvoisa vastaaja

Turun kauppakorkeakoulussa tekemässämme pro gradu-tutkimuksessamme tutkimme, miten lainmääritykset ja kansalaisten käsitykset tilintarkastuksesta ja tilintarkastajan roolista eroavat toisistaan. Pyydämme sinua vastaamaan seuraavilla sivuilla oleviin kysymyksiin ympäröimällä mielestäsi oikea vaihtoehto. **Oikeita vastauksia voi olla yksi tai useampia.**

Vastauksesi on tutkimuksemme kannalta erittäin arvokas.

Kiitämme yhteistyöstä!

Ystävällisin terveisin

Piia Lautamäki
kauppatieteiden yo
045 675 3829

Sanna Hatanpää
kauppatieteiden yo
045 674 1979

LIITE 4. KYSELYLOMAKE SUURELLE YLEISÖLLE

2/3

7. Mitä muita tehtäviä tilintarkastuksen lisäksi voi kuulua tilintarkastajan toimenkuvaan tarkastuskohteessa?

- a. verokonsultointi
- b. tarkastuskohteen kirjanpidon laadinta
- c. lakipalvelut
- d. sijoitusneuvonta

8. Hyvän tilintarkastustavan yleisperiaatteita ovat:

- a. riippumattomuus tarkastuskohteesta
- b. ammattitaito
- c. raporttien laatiminen
- d. hyvät suhteet tarkastuskohteen osakkeenomistajiin
- e. tuoton maksimointi tarkastuskohteessa

9. Tarkastettavan yrityksen sidosryhmiä ovat:

- a. luotonantajat
- b. media
- c. sijoittajat
- d. yrityksen työntekijät

10. Tilintarkastaja on velvollinen korvaamaan vahingon:

- a. jonka hän on toimiessaan tahallisesti aiheuttanut tarkastuskohteelle
- b. jonka hän on toimiessaan vahingossa aiheuttanut tarkastuskohteelle
- c. jonka hänen apulaisensa on aiheuttanut tarkastuskohteelle

LIITE 4. KYSELYLOMAKE SUURELLE YLEISÖLLE

3/3

11. Onko mielestäsi tilintarkastajan palkkio

- a. suuri
- b. pieni
- c. sopiva
- d. en osaa sanoa

12. Arviosi tilintarkastajan tuntipalkkiosta:

_____ euroa/h

LIITE 5. SÄHKÖPOSTIViesti TILINTARKASTAJILLE

Hyvä tilintarkastaja,

Turun kauppakorkeakoulussa tekemässämme pro gradu-tutkielmassamme tutkimme, miten lainmääritykset ja kansalaisten käsitykset tilintarkastuksesta ja tilintarkastajan roolista eroavat toisistaan. Olemme jo tehneet kyselyn ns. suurelle yleisölle ja saimme 117 vastausta.

Syventääksemme tutkimustamme päätimme myös kysyä samoja asioita tilintarkastajilta. Pyydämme sinua vastaamaan liitteenä olevaan kyselyyn **siten kuin oletat, että "tavallinen kansalainen" olisi vastannut**. Alleviivaa valitsemasi vaihtoehdot. Kyselyyn vastaamiseen kuluu aikaa korkeintaan muutama minuutti. Analysoimalla vastaukset saamme tietoa siitä, onko tilintarkastajilla oikea käsitys siitä, minkälainen kuva suurella yleisöllä on heidän työstään.

Voisitko ystävällisesti vastata kyselyyn 13.7.2007 mennessä.

Vastauksesi on tutkielmamme kannalta erittäin arvokas.

Kiitämme yhteistyöstä!

Ystävällisin terveisin

Piia Lautamäki
kauppatieteiden yo
045 675 3829

Sanna Hatanpää
kauppatieteiden yo
045 674 1979

LIITE 6. SÄHKÖPOSTIKYSELY TILINTARKASTAJILLE

1/2

1. Oletko ollut työsi/opintojesi kautta tekemisissä tilintarkastukseen liittyvien asioiden kanssa?

kyllä en en osaa sanoa

2. Tilintarkastuksen tarkoituksena on:

- a. edistää tilintarkastukseen liittyvän lainsäädännön noudattamista
- b. informaation välittäminen
- c. väärinkäytösten etsiminen
- d. tarkastuskohteen tilinpäätöksen laatiminen

3. Mitä muita tehtäviä tilintarkastuksen lisäksi voi kuulua tilintarkastajan toimenkuvaan tarkastuskohteessa?

- a. verokonsultointi
- b. tarkastuskohteen kirjanpidon laadinta
- c. lakipalvelut
- d. sijoitusneuvonta

4. Hyvän tilintarkastustavan yleisperiaatteita ovat:

- a. riippumattomuus tarkastuskohteesta
- b. ammattitaito
- c. raporttien laatiminen
- d. hyvät suhteet tarkastuskohteen osakkeenomistajiin
- e. tuoton maksimointi tarkastuskohteessa

5. Tarkastettavan yrityksen sidosryhmiä ovat:

- a. luotonantajat
- b. media
- c. sijoittajat
- d. yrityksen työntekijät

LIITE 6. SÄHKÖPOSTIKYSELY TILINTARKASTAJILLE

2/2

6. Tilintarkastaja on velvollinen korvaamaan vahingon:

- a. jonka hän on toimiessaan tahallisesti aiheuttanut tarkastuskohteelle
- b. jonka hän on toimiessaan vahingossa aiheuttanut tarkastuskohteelle
- c. jonka hänen apulaisensa on aiheuttanut tarkastuskohteelle

7. Onko mielestäsi tilintarkastajan palkkio

- a. suuri
- b. pieni
- c. sopiva
- d. en osaa sanoa

8. Arviosi tilintarkastajan tuntipalkkiosta:

_____euroa/h

LIITE 7. TEEMAHAASTATTELURUNKO

- Haastateltavan taustatiedot
 - Ikä
 - Sukupuoli
 - Koulutus

- Yleiskuva tilintarkastuksesta ja tilintarkastajan työstä
 - Mitä tilintarkastus on?
 - Mitä kuuluu tilintarkastajan työnkuvaan?
 - Miten laaja on mielestäsi tilintarkastajan vastuu tekemästään työstä?

- Kirjanpidon ja tilintarkastuksen ero
 - Mitä on kirjanpito?
 - Mitä on tilintarkastus?

- Tietämys tilintarkastuksesta ja tilintarkastajan työstä
 - Koetko, että tietämyksesi tilintarkastuksesta ja tilintarkastajan työstä on riittävä?
 - Jos ei, niin mitä ja miksi haluaisit laajentaa tietämystäsi?
 - Mitä mielestäsi pitäisi tehdä, jotta suuri yleisö saisi enemmän tietoa em. asioista?
 - Mikä on mielestäsi syy siihen, että suuren yleisön käsitykset/tietämys tilintarkastuksesta ja tilintarkastajan rooilsta ovat niin paljon erilaisia kuin laki ja asetukset sanovat?

Hyvä opiskelija

Tekemässämme pro gradu-tutkielmassamme tutkimme, miten lainmääritykset ja kansalaisten käsitykset tilintarkastuksesta ja tilintarkastajan roolista eroavat toisistaan. Lisäksi kyselytutkimuksen tuloksia hyödynnetään Porin KTM-koulutuksen tilintarkastusopintojen kehittämisessä. Olemme kyselyjen ja haastattelujen avulla saaneet jo tilintarkastajien ja ns. suuren yleisön käsitykset em. asiaan. Nyt haluamme vielä saada Sinun mielipiteesi asiaan opiskelijan näkökulmasta. Pyydämme Sinua vastaamaan alla oleviin kysymyksiin valitsemalla mielestäsi oikea vaihtoehto ja kertomalla oma mielipiteesi. Oikeita vastauksia voi olla yksi tai useampia. Vastaathan kyselyyn **25.01.08** mennessä.

Vastauksesi on tutkielmamme kannalta erittäin arvokas.

Kaikkien vastanneiden kesken arvotaan palkintona runsas herkkukori.

Kiitämme yhteistyöstä!

Ystävällisin terveisin

Piia Lautamäki
kauppatieteiden yo
045 675 3829

Sanna Hatanpää
kauppatieteiden yo
045 674 1979

LIITE 8. KYSELY KTM-OPISKELIJOILLE

2/3

1. Ikä	18-22
33- | 23-27 | 28-32 |
|--------|--------------|-------|-------|
2. Sukupuoli mies nainen
3. Vuosikurssi
4. Työskenteletkö tällä hetkellä tilintarkastuksen parissa?	Kyllä	Ei
Tuletko työskentelemään tulevaisuudessa tilintarkastuksen parissa?	Kyllä	Ei
- Eos
5. Tilintarkastuksen tarkoituksena on:
- edistää tilintarkastukseen liittyvän lainsäädännön noudattamista
 - informaation välittäminen
 - väärinkäytösten etsiminen
 - tilinpäätöksen laatiminen
6. Mitä muita tehtäviä tilintarkastuksen lisäksi voi kuulua tilintarkastajan toimenkuvaan?
- verokonsultointi
 - tarkastuskohteen kirjanpidon laadinta
 - lakipalvelut
 - sijoitusneuvonta
7. Hyvän tilintarkastustavan yleisperiaatteita ovat:
- riippumattomuus tarkastuskohteesta
 - ammattitaito
 - raporttien laatiminen
 - hyvät suhteet osakkeenomistajiin
 - tuoton maksimointi tarkastuskohteessa

LIITE 8. KYSELY KTM-OPISKELIJOILLE

3/3

8. Tarkastettavan yrityksen sidosryhmiä ovat:

- a. luotonantajat
- b. media
- c. sijoittajat
- d. yrityksen työntekijät

9. Tilintarkastaja on velvollinen korvaamaan vahingon:

- a. jonka hän on toimiessaan tahallisesti aiheuttanut tarkastuskohteelle
- b. jonka hän on toimiessaan vahingossa aiheuttanut tarkastuskohteelle
- c. jonka hänen apulaisensa on aiheuttanut tarkastuskohteelle

10. Onko mielestäsi tilintarkastajan palkkio

- a. suuri
- b. pieni
- c. sopiva

11. Arvioi tilintarkastajan tuntipalkkiosta:

_____euroa/h

12. Miten oletat tilintarkastuslainsäädännön ja tilintarkastajan työn muuttuvan tulevaisuudessa? (Esim. tilintarkastuslain uudistuksen myötä).

13. Mitä toiveita ja odotuksia sinulla on tilintarkastuksesta ja tilintarkastajan työstä?

14. Arvioi TuKKK Porin yksikön tilintarkastusopintoja. Miten niitä voisi mielestäsi kehittää vastaamaan alan koulutusta?